

Ἐκ Χιονιάδων

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

«... Ιστορήθη δε δια χειρός Ζήκου, Ιω, Νικολάου, Ματθαίου και Κωνσταντίνου των αυταδέλφων εκ κώμης Χιονιάδων 1846 Ιουλίου 15»
I.N. Αγ. Νικολάου, Μελισσουργοί Άρτας

ΤΕΥΧΟΣ 90 - ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2006 - 5 ΕΥΡΩ

έκ Χιονιάδων

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ - ΕΚΔΟΣΗ: Πολιτιστικός Σύλλογος Χιονιαδιτών. Συνεργάζεται η Αδελφότητα Χιονιαδιτών «Ο Άγιος Αθανάσιος»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:
Βασίλης Σκούρτης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Βασίλης Σκούρτης, Κώστας Σκούρτης, Γιάννης Λιάτσης, Μίλτος Γεραβέλης

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Λαμπρινή Φίλιου

ΕΔΡΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Χιονιάδες, 441 00 Κόνιτσα (Για συνεργασία, διάθεση τευχών, συνδρομές, embάσματα)

Αριθμός λογαριασμού περιοδικού: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ 84752606

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ:

Κ. Σκούρτης, Μπενίση 8, Λυκόβρουση 141 23, τηλ.: 210 - 28 32 551 και 210 - 28 52 151

Β. Σκούρτης, Αβέρωφ 8, Κόνιτσα 441 00, τηλ.: 26550-24 945

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ & ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ: «Ιδεότυπο», Ζ. Πηγής 48, τηλ.: 210 - 33 03 991

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Δεκάλογος ΕΠΕ, Αγαθίου 3, τηλ.: 210 - 64 60 338

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Πτύξις, Πλαταιών 9, τηλ.: 210 - 34 68 317

ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Αθήνα: βιβλιοπωλείο «Δωδώνη», Ανδρέου Μεταξά 28, και βιβλιοπωλείο «Εστία», Σόλωνος 60 Κόνιτσα: Βιβλιοπωλείο «Ελεγείο» και βιβλιοπωλείο «Πλουμής»

Οι απόψεις των ενυπόγραφων κειμένων δεν είναι κατ' ανάγκην απόψεις και του περιοδικού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3	Πρόλογος	56	ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ
4	ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ		ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΑΣΙΟΥΛΑΣ
	Συνέντευξη		Τα ζώα και τα πουλιά
	με τον κ. Δημήτρη Κωνστάντιο		στο δημοτικό τραγούδι
8	π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ	62	ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ
	Αι Χιονιάδες		Τα μικρά υδροηλεκτρικά
15	π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ	65	Πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας
	Αι λαϊκά τέχνη των Χιονιάδων		για το περιβάλλον
23	ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ	66	Βιβλιοπαρουσίαση
	«Το εξωκλήσι της Παναγίας	68	ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΑΤΣΗΣ
26	Ο Μιχάλης Πανουσάκος		Από την Αδελφότητα Χιονιαδιτών
	αυτοπαρουσιάζεται		«Ο Άγιος Αθανάσιος»
	στον Βασίλη Σκούρτη	70	ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΕΡΕΚΟΣ
40	ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ		ΧΡ. ΠΑΛΑΙΟΠΑΝΙΔΗ-ΚΥΡΖΙΔΗ
	Ταξίδια μαστόρων		Συντήρηση τριών εικόνων
49	ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ		19ου αιώνα από συλλογές
	Χιονιαδίτες μικρέμποροι και		Χιονιαδιτών ζωγράφων
	μεγαλέμποροι εκτός της Ελλάδος	78	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΖΩΤΟΣ
52	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Χρ. ΣΚΟΥΡΤΗΣ		Άγγελος
	Ένα δημοτικό τραγούδι για τους		
	κλέφτες στα χωριά μας		

Οι φωτογραφίες του τεύχους ανήκουν: στον Ευριπίδη Ζωγράφο (σ. 9, 10, 13, 23, 25), Μιχάλη Πανουσάκο (σ. 27 έως 39, εκτός σ. 38), Βασίλη Παπαγεωργίου - Μουσείο Μαστόρων Πυρσόγιαννης (σ. 2, 38, 40 έως 47), Χριστίνα Παλαιοπανίδη-Κυρζίδη (σ. 70-75), Μίλτο Γεραβέλη (σ. 6, 7). Οι υπόλοιπες ανήκουν στον Πολιτιστικό Σύλλογο Χιονιάδων και στο Μουσείο Χιονιαδιτών Ζωγράφων

Πρέκι τζακιού ζωγραφισμένο από τον Θωμά Χρήστου, 1930. Μουσείο Μαστόρων Πυρσόγιαννης

Πρόλογος

Η μεγάλη προβολή της χιονιαδίτικης πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αυτή εκφράστηκε κυρίως με τη λαϊκή ζωγραφική, συνεχίστηκε και κορυφώθηκε εφέτος με την πραγματοποίηση της έκθεσης «Εκ Χιονιάδων... σπουδές και ανθίβολα. Άγνωστες πτυχές της Μεταβυζαντινής τέχνης» στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας.

Τα εγκαίνια έγιναν τη Δευτέρα 20 Μαρτίου. Εκτέθηκαν τα 130 σχέδια, μελέτες και ανθίβολα, τα οποία συντηρήθηκαν και μελετήθηκαν από το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης του Δήμου Βόλου, όπου και πρωτοπαρουσιάστηκαν τον Οκτώβρη του 2004 και στη συνέχεια, άνοιξη του 2005, εκτέθηκαν στο Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Τα έργα αυτά επιλέχθηκαν από τα 800 περίπου παρόμοια κομμάτια που συνέλεξαν με αγάπη ο κ. Μενέλαος και η κ. Σταυρούλα Γιαννούλη και προέρχονται από το εργαστήριο των ξακουστών «αυταδέλφων» χιονιαδιτών ζωγράφων, Χριστόδουλο και Θωμά Μαρινά – Παπακώστα, παιδιών του Αναστάση, ζωγράφου επίσης, και απογόνων σημαντικών λαϊκών καλλιτεχνών, από τους πολλούς που ευτύχησε να βγάλει το μικρό ορεινό χωριό μας.

Για τις προηγούμενες εκθέσεις και για τα έργα που παρουσιάζονται αναφερθήκαμε στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας, δημοσιεύοντας εκτενές κείμενο των συντελεστών της έκθεσης, Νικόλαου Μπονόβα, Μαρίας Νάνου και Νικόλαου Τουτού.

Η έκθεση στο μεγαλύτερο βυζαντινό μουσείο της χώρας μας πραγματοποιήθηκε χάρη στη φροντίδα του Διευθυντή, κ. Δημήτρη Κωνσταντίου, ο οποίος προλόγισε στα εγκαίνια, αναφερόμενος στη σημασία της χιονιαδίτικης ζωγραφικής τέχνης. Στη συνέχεια μίλησε ο πρόεδρος του Δημοτικού Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου, κ. Γεώργιος Πατελοδήμος και ο δήμαρχος Βόλου, κ. Κυριάκος Μήτρου. Στα εγκαίνια παραβρέθηκε ο δήμαρχος Μαστοροχωρίων κ. Κοσμάς Σδούκος και μέλη του δημοτικού συμβουλίου, ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι στα πολιτιστικά θέματα που αφορούν την περιοχή μας, ο βουλευτής Ιωαννίνων κ. Παντούλας και πολλοί Μαστοροχωρίτες.

Η χιονιαδίτικη ζωγραφική δεν θα τύχαινε τέτοια αναγνώριση και προβολή αν δεν υπήρχαν οι ανιδιοτελείς πρώτοι μελετητές, οι αείμνηστοι παπα-Γιώργης Παΐσιος και Κίτσος Μακρής, και εμείς, τα μέλη της Σ.Ε. του περιοδικού, αισθανόμαστε την ανάγκη με την ευκαιρία κάθε σημαντικής ανάλογης εκδήλωσης, πάντα να τους μνημονεύουμε.

Κώστας Σκούρτης

Συνέντευξη με τον κ. Δημήτρη Κωνστάντιο

Διευθυντή του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου

Με την ευκαιρία της έκθεσης «Εκ Χιονιάδων, σπουδές και ανθίβολα», που έγινε στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας, 20 Μαρτίου – 28 Απριλίου 2006, ζητήσαμε από τον Διευθυντή του Μουσείου κ. Δημήτρη Κωνστάντιο μια συνέντευξη για το περιοδικό *Εκ Χιονιάδων*. Ο κ. Κωνστάντιος είναι γνωστός στους Ηπειρώτες και από την πολύχρονη θητεία του στην Εφορία Αρχαιοτήτων της περιοχής μας, κατά τη διάρκεια της οποίας εκπόνησε την πολύ σημαντική εργασία του με τίτλο: «Προσέγγιση στο έργο των Ζωγράφων από το Καπέσοβο της Ηπείρου». Μας απάντησε με προθυμία, με έκδηλη την αγάπη του για την τέχνη των «ορεινών καλλιτεχνών», την οποία εντάσσει στην αποκαλούμενη μεταβυζαντινή τέχνη, που στην Ήπειρο τελείωσε το 1913, όπως ο ίδιος πιστεύει.

Κύριε Κωνστάντιε, πείτε μας για την έκθεση «Εκ Χιονιάδων, σπουδές και ανθίβολα», η οποία παρουσιάζεται αυτό το διάστημα στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Τι περιλαμβάνει;

Περιλαμβάνει 130 έργα, από τη συλλογή της οικογένειας Γιαννούλη. Πρόκειται για σχέδια εργασίας-ανθίβολα, όπως ονομαζόντουσαν από τη βυζαντινή ήδη εποχή-προερχόμενα από την Χιονιαδίτικη οικογένεια των ζωγράφων Παπακωστάδων ή Μαρινάδων. Είναι εύλογο ότι στο Βυζαντινό Μουσείο παρουσιάζονται σε ενότητες, με συνοδεία πληροφοριακού υλικού, που σχετίζονται με την τεχνική, την χρήση τους κ.λπ.

Τα ανθίβολα ήταν εργαλεία δουλειάς των ζωγράφων και όχι έργα τέχνης, με την έννοια ότι δεν είχαν σκοπό να παρουσιαστούν ως τέτοια, διακρίνετε σε κάποια από αυτά και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον;

Σαφώς και αναγνωρίζω και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Ας προσέξει κανείς σχέδιο με τη χρήση κάρβουνου ή υγρής χρωστικής μαύρου άνθρακα. Το σχέδιο αποκτά τη δική του δυναμική έκφραση. Η προσθήκη κάποιου χρώματος αναδεικνύει τις χρωματικές εναλλαγές, εμπλουτίζει τη σύνθεση, που αποκτά μεγαλύτερη εικαστική αυτονομία σε σχέση πάντα με το πρωτότυπο έργο.

Πού τοποθετείται η ζωγραφική των Χιονιαδιτών σε σχέση με τα άλλα τοπικά κέντρα ζωγραφικής (Λινοτόπι, Καπέσοβο, Σαμαρίνα κ.ά); Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά και ποιες οι διαφορές;

Η τέχνη των ζωγράφων από τους Χιονιάδες, εντάσσεται σε ένα μεγάλο ρεύμα ζωγραφικής που εντοπίζεται στην περιοχή της Ηπείρου, ήδη από το τέλος του 16ου αι. Οι ζωγράφοι από το Λινοτόπι, από τα Σουδενά, το Καπέσοβο, τα Κατσανοχώρια, τους Χιονιάδες, τη Σαμαρίνα κ.ά., παρά τις μεταξύ τους διαφορές, συγκροτούν το πιο πλούσιο σύνολο ζωγραφικής που γνώρισε ποτέ η Ήπειρος.

Για πάνω από τρεις αιώνες ζωγραφίζουν δεκάδες ναούς, αρχοντικά, τέμπλα, φορητές εικόνες, κασέλες κ.ά. σε όλη τη ΒΔ Ελλάδα, τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Κυρίως εργάζονται σε «ομάδες» βασισμένες στην οικογενειακή παράδοση ή την εντοπιότητα.

Δεν συγκροτούν οργανωμένη «σχολή». Εκπαιδεύονται δίπλα στους παλιότερους και παρουσιάζουν έργα στα οποία η παράδοση είναι παρούσα. Όμως τα νέα ρεύματα και οι επιδράσεις από τη Δύση, τα Βαλκάνια και το ανατολικό ροκοκό είναι έντονες. Η «εκκοσμίκευση» του εσωτερικού των ναών γίνεται σιγά-σιγά έντονη. Η τεχνοτροπία δεν είναι κοινή σε όλους, μολονότι η χαλαρότητα στο σχέδιο, οι έντονοι χρωματικοί τόνοι και τα γλυκερά πρόσωπα, εντοπίζονται λίγο-πολύ παντού. Αν όμως οι Καπεσοβίτες ζωγράφοι εκφράζονται με μεγαλύτερη ηρεμία και ιερατικότητα, η ανήσυχη διάθεση με τις έντονες χειρονομίες αλλά και τη μεγαλύτερη διακοσμητικότητα των Χιονιαδιτών πλουτίζουν τον μεγάλο όγκο των εικονογραφικών παραστάσεων.

Η λαϊκή ζωγραφική του 18ου και 19ου αι., στην οποία οι Χιονιαδίτες έχουν μεγάλη συνεισφορά, δεν είναι ίσως πολύ γνωστή και στο σύνολό της δεν έχει μελετηθεί. Θεωρείτε πως αυτή η εποχή μας άφησε αξιόλογα έργα όπως η μεταβυζαντινή ή είναι εποχή παρακμής;

Δεν είναι καθόλου εποχή παρακμής. Αντιθέτως, θεωρώ την εποχή αυτή περίοδο μεγάλης ακμής. Η καλλιτεχνική της έκφραση αποτυπώνεται στα έξοχα αρχοντικά, στα επιβλητικά μοναστήρια, και στα χιλιάδες ζωγραφικά έργα που έφθασαν ως τις μέρες μας. Πολλοί, συγκρίνουν αφελώς την ζωγραφική αυτή με τη ζωγραφική του 14ου ή του 16ου αι. Κάθε εποχή έχει τον δικό της τρόπο έκφρασης. Το «λαϊκό» δεν ταυτίζεται

με το αφελές. Η ζωγραφική των Χιονιαδιτών ζωγράφων, και εννοώ ιδιαιτέρως την αγιογραφία, εντάσσεται πλήρως στην αποκαλούμενη μεταβυζαντινή τέχνη. Στην Ήπειρο, η μεταβυζαντινή περίοδος τελειώνει το 1913, όπως έχω και άλλοτε ισχυρισθεί. Όταν μελετηθεί επισταμένως το έργο των Χιονιαδιτών ζωγράφων, τότε θα καταλάβουν όλοι την προσφορά αυτών των «ορεινών καλλιτεχνών».

Από τους μελετητές της ίδιας έκθεσης στο Δήμο Βόλου, όπως γράφτηκε στον κατάλογο που εκδόθηκε εκεί, συνδέθηκε ένα μεγάλο τμήμα ανθιβόλων και σχεδίων της συλλογής Γιαννούλη με τους Καπεσοβίτες ζωγράφους, σε σημείο μάλιστα να θεωρηθεί ότι προέρχεται από αυτούς. Στο περιοδικό μας διατυπώθηκαν σοβαρές αμφιβολίες για αυτήν την άποψη. Ποια είναι η γνώμη σας;

Νομίζω ότι είναι νωρίς για τελική κρίση. Πρέπει να μελετηθεί στο σύνολό του όλο το υλικό της συλλογής. Ανθίβολα και αρχειακό υλικό. Ότι αρκετά ανθίβολα που εκτέθηκαν ήδη, προέρχονται από Καπεσοβίτες ζωγράφους, για μένα είναι προφανές. Τα υπόλοιπα όμως; Πώς συγκροτήθηκε το σύνολο; Η υπόθεση των μελετητών πρέπει να αποδειχθεί.

Σας ευχαριστούμε πολύ.

π. Γεώργιος Παΐσιος*

Αι Χιονιάδες

Όσον αφορά δε περί ιστορικών ή αρχαίων άλλων ευρημάτων, ουδέν άξιον λόγου έχομεν να παρουσιάσωμεν.

Εξ αιτίας των διαφόρων κατά καιρούς κατολισθήσεων ίσως και καθιζίσεων του εδάφους, και της συνεπεία τούτων επελθούσης τεραστίας αλλοιώσεως της μορφής του εδάφους, αλλά και εκ της πλημμελούς διά πηλού οικοδομήσεως των διαφόρων κτιρίων, κατέστη αδύνατον να συγκρατηθή αρχαίον τι ή παλαιόν κτίριον ή αρχαία τις ιστορική επιγραφή επιμαρτυρούσα μέχρις ημών χρονολογικήν τινα εποχήν.

Εκ της Εκκλησίας του αγίου Αθανασίου από της οποίας θα ηδυνάμεθα να αρυσθώμεν ωρισμένην -νεωτέραν πάντως- χρονολογίαν καθότι ήτο ιστορημένη γενικώς διά τοιχογραφιών, ανεκαινίσθη και αύτη κατά το έτος 1866 χωρίς καν ουδείς να κρατήση την παλαιάν χρονολογίαν την οποίαν αναμφιβόλως έφερε ως ιστορημένη διά τοιχογραφιών, όπως τούτο παντού παρατηρείται. Εκτός δε τούτου, αλλ' ουδέ και την ακριβή χρονολογίαν της ανακαινίσεως εκράτησε τις⁷.

Εις το νυν παρεκκλήσιον άγιος Νικόλαος, εκκλησία παλαιόθεν παρά τη συνοικία «Γερασάδες» ένθα και παλαιόν Νεκροταφείον, η Σταύρωσις⁸, και τα περί αυτήν εν τω τέμπλω τεμάχια, μερικά δένδρα υπέργρηρα έξωθεν, δύο εικόνες πιθανώς του 16ου αιώνος εν τω Ι. Ναώ αγ. Αθανασίου, τέσσαρες άλλαι Δεσποτικάί εκ των οποίων η του Προδρόμου αρχαιότερα εις την χρονολογίαν (1755), και μία εικόν του αγ. Νικολάου εν τω ομωνύμω Παρεκκλησίω επιμαρτυρούν όπως δήποτε παλαιάν τινα εποχήν. Τα δένδρα με περίμετρον 4,20 μέτρων φέρουσι ηλικίαν ανάλογον του πάχους των⁹. Επίσης η Σταύρωσις εν τω παρεκκλησίω αγ. Νικολάου, τα βημόθυρα εν τω Ι. Ναώ αγ. Αθανασίου, ως και τα άνωθεν του Εορτολογίου Αποστολικά, είναι απλής βυζαντινής τέχνης πιθανώς του ΙΗ' αιώνος.

Και εκτός του ότι ελλείπουσιν εις ημάς αι κτιτορικά αυτά επιγραφαί, ελλείπουσι και τα χειρόγραφα, και ουδέν τοιούτον περιεσώθη το μαρτυρούν έστω και δι' ολίγων ιστορικήν τινά πτυχήν του τόπου.

Αι διάφοραι Εθνικάι καταδρομαί, οι γειτνιαζοντες Τουρκαλβανοί της Κολωνίας με τας διαφόρους επιδρομάς των, η καχυποψία των, και η άγνοια ως επί το πλείστον των

* Το κείμενο αυτό αποτελεί συνέχεια της εργασίας με τίτλο: «Αι Χιονιάδες της Ηπείρου» που άρχισε να δημοσιεύεται από το 8ο τεύχος. Προέρχεται από τα αθημασιέντα του π. Γ. Παΐσιου.

Παναγία Χιονιάδων, 8/5/1959

κατοίκων, κατέστρεψαν παν το δυνάμενον να χύση έστω και ολίγον φως εις την ιστορίαν του τόπου.

Ουκ ολίγον συνέτεινε προς τούτο και η κατά το έτος 1886 Φεβρουαρίου 10 ημέραν του αγ. Χαραλάμπους πυρπόλησις υπό των επιδραμόντων ληστών των οικιών α) Ιωάννου Σκούρτη και β) των αδελφών Μάνθου Κωνσταντίνου και Ζήκου Ζωγράφου (Πασχαλάδες), καθώς και προηγουμένως η εξ ατυχήματος επισυμβάσα πυρκαϊά και αποτεφρώσασα την οικίαν του διδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου (= Κοσκινά).

Αλλά και μία λίθινη πλάκα μεγάλη φέρουσα γράμματα δυσανάγνωστα η οποία ευρέθη μίαν φθινοπωρινήν ημέραν προ 70 και πλέον ετών υπό των γυναικών Καλλιόπης Τζήμου και Αριστείδαινας Διδασκάλου εις τον αγρόν της πρώτης εις θέσιν «Λαζνιά», και αυτή δυστυχώς απωλέσθη. Η πλάκα αυτή ανήκε εις τάφον άνευ οστών, ανέσυρε δε ταύτην το άροτρον.

Κατά τας παρά του κ. Ιωάννου Απ. Τζήμου και της αδελφής αυτού Γεωργούλας Αργύρη τέκνων της εν λόγω Καλλιόπης δοθείσας μοι πληροφορίας, την πλάκα ταύτην παρέλαβεν ο τότε εφημέριος του χωρίου Αρχιμανδρίτης Παπα-Ιωάννης χωρίς βέβαια να γνωρίζωμεν οποία υπήρξεν η τύχη της¹⁰.

Πόσα πράγματα ηδύνατο να μας ομιλήση η πλαξ αυτή! Και τις οίδε οποίαν πτυχήν της εν γένει Ηπειρωτικής Ιστορίας θα απεκάλυπτε! Αλλά δυστυχώς ο παραλαβών ταύτην εφημέριος από λόγους αγνοίας δεν διέσωσε μέχρις ημών.

Στην Παναγία, 16/4/1958.

Εν τω ιδίω αυτώ αγρώ, εις άλλον τάφον φέροντα και λείψανα οστών, ο κ. Χαρίσης Αργύρης εύρε τεμάχια πήλινων αγγείων καθώς ο ίδιος μοι ωμολόγησε, και τα εχρησιμοποίησε μεταξύ άλλων εις την επίστρωσιν του φούρνου του. Αυτήν δυστυχώς την άμοιρον τύχην είχαν τα περισσότερα ιστορικά και αρχαιολογικά ευρήματα του τόπου μας και της Ηπείρου εν γένει, διά τούτο και παραμένουν σκοτεινά διάφορα ιστορικά σημεία της πατρίδος μας.

Εις το μέρος εκείνο ένθα ευρίσκειται ο εν λόγω αγρός, μετέβημεν και ημείς διά να εξετάσωμεν αν ευρίσκωνται εκεί και άλλοι τάφοι. Ως δε εκ της ίδιας ημών αντιλήψεως εβεβαιώθημεν, υπήρξαν πράγματι και άλλοι τάφοι οι οποίοι εξεχώσθησαν κατ' επανάληψιν, με την ιδέαν της ανευρέσεως θησαυρών, και οι οποίοι σήμερα δυσκόλως αναγνωρίζονται, ίνα μη είπωμεν μηδαμινώς. Αραιά δε είναι και τα πήλινα τεμάχια, εκ των οποίων ελάχιστα μόνον απέμειναν. Τοιαύτα πήλινα τεμάχια παρατηρούνται και εις διάφορους άλλους αγρούς της εν λόγω τοποθεσίας, και πιθανόν εις το μέρος αυτό να υπήρχε άλλο χωρίον ή συνοικία, διότι πολλοί βασιζόμενοι εις παραδόσεις, ισχυρίζονται ότι εις το μέρος εκείνο ήτο Μαχαλάς ή χωριό.

Άλλοι πάλιν, ως εκ της Σλαυϊκής ονομασίας της τοποθεσίας «Λαζνιά», και της Ν.Α. ταύτης επίσης υπό το Σλαυϊκόν όνομα τοποθεσίας «Ζουπάνι», υποθέτουν ότι οι τάφοι ούτοι είναι επί της εποχής των Σλαύων.

Τούτο, τότε και μόνον θα αποδειχθή, όταν επί του σημείου τούτου γίνη ανασκαφή και εξετασθούν επιστημονικώς τα διάφορα εναπομείναντα λείψανα οστών, αν πράγματι ανάγονται ταύτα εις την εποχήν εκείνην, και κατά δεύτερον λόγον όταν ευρεθώσιν αν υπάρχουσι εκεί και άλλαι πλάκες φέρουσαι επιγραφάς. Αλλά, επί του σημείου τούτου πολύ περισσότερο πρέπει να ερευνηθή κανείς και τους εις τα ιερά Σκηνώματα αφιερωμένους αγρούς εν τη εν λόγω περιφέρεια μήπως εκ μιας τοιαύτης ερεύνης προκύψη ιστορικών τι στοιχείον, ή ανακαλυφθούν θεμέλια ιερού τινος Ναού, εκ των οποίων δυνατόν να έλθη εις φως και μία από τα σκοτεινάς πτυχάς της εν γένει Ηπειρωτικής Ιστορίας.

Αυτά εν ολίγοις περί της τύχης των πραγματικών ιστορικών ευρημάτων του χωρίου τούτου.

Γράφοντες δε κατωτέρω σχετικώς περί της αρχικής θεμελιώσεως του χωρίου, επαναλαμβάνομεν και πάλιν ότι τίποτε δεν έχομε να προσθέσωμεν επί πλέον. Πότε το πρώτον συνωκίσθη τούτο εις την ορεινήν και απρόσιτον ταύτην έκτασιν, και ποίοι υπήρξαν οι πρώτοι του κάτοικοι, τούτο είναι εντελώς άδηλον. Εκ της διαρρεύσεως του χρόνου, τίποτε δεν απέμεινε το μαρτυρούν ιστορικώς έστω και το ελάχιστον. Τα πάντα παρεδόθησαν εις την λήθην, και τα εσκέπασε το σκότος.

Εξ όλων όμως των όσων ανωτέρω εξεθέσαμεν εξάγεται το συμπέρασμα ότι παλαιάν παλαιοτάτην έχει την αρχήν του. Άλλως πως κάτι θα διεσώζετο, ή κάτι θα ωμίλει η παράδοσις περί αυτού, αν τούτο είχε νεωτέραν την αρχήν του.

Ούτως λοιπόν έχόντων των πραγμάτων, και μη δυνάμενοι πλέον ημείς ν' ανατρέξωμεν εις το παρελθόν, θα περιορισθώμεν μόνον εις τας νεωτέρας εποχάς, και θα εκθέσωμεν εδώ όλα τα στοιχεία τα οποία εν τω μέτρω των δυνάμεών μας συνελέξαμεν, και τα οποία κρίνομεν σήμερα επωφελή διά τον σκοπόν και την κατά το δυνατόν επιτυχίαν της παρούσης εν γένει εργασίας. Γράφομεν λοιπόν.

Το χωρίον Χιονιάδες, ως εκ της γειτνιασεώς του μετά της επαρχίας Κολωνίας, διοικητικώς, στέ μεν υπήγετο εις την Επαρχίαν Κονίτισης, στέ δε εις την επαρχίαν Κολωνίας. Διά τούτο και ο Αραβαντινός εν τη Χρονογραφία της Ηπείρου του 1856, τόμος Β' σελ. 89-90 τάπτει τούτο μεταξύ άλλων 27 χωρίων της Κολωνίας εις Μακεδονικήν Επαρχίαν. Ως εξής δε αναφέρει περί αυτού.

«Τα χωρία (δηλ. της Κολωνίας) όσα εκ Τούρκων καθ' ολοκληρίαν ενοικούνται, επωπτεύοντο, ότε ελάτρευον οι κάτοικοι τον χριστιανισμόν, υπό του Αρχιερέως της Καστορίας, και εκ των νυν σωζομένων και περικλειομένων εις την δικαιοδοσίαν της 27 χωρίων, δύο μόνα υπό μόνον χριστιανών κατοικούμενα διέπονται ήδη υπό του Αρχιερέως της Βελλάς, την τέχνην της οικοδομίας επαγγελομένων.

Χάριν δε περιεργείας επισυνάπτομεν και τον στατιστικόν πίνακα της Μακεδονικής ταύτης χώρας».

	Χωρίον	Οικογένειαι Χριστιανικαί	Εκκλησία εις ην υπάγονται
Ελλ.*	Χωνιάδες	31	Βελλάς
Αλβ.	Λισκάτζι	24	Βελλάς

* Προέλευση λέξης Σ.Ε.

Και αυτά μεν λέγει ο Αραβαντινός, ημείς δε εξακολουθούμεν. Αι Χιονιάδες είχαν το προνόμια της αυτοδιοικήσεως, και διοικούντο υπό του Μουχτάρη και των δημογερόντων εκλεγομένων κατ' έτος και αναλαμβάνόντων κατά μήνα Μάρτιον. Ούτοι είχαν εν πολλοίς και δικαστικήν τινά εξουσίαν επί των διαφορών των κατοίκων του χωρίου, εσύναζον δε και τους εις το Τουρκικόν δημόσιον, καταβαλλομένους συνήθεις φόρους.

Ως δε εξάγεται εκ διαφόρων εγγράφων, είχαν και το δικαίωμα, να εκποιώσι και κτηματικάς τινας κοινοτικάς ή και ιδιωτικάς περιουσίας διά την καταβολήν των καθυστερουμένων φόρων. (Βλέπε κατωτέρω και 4 πωλητήρια έγγραφα του 1826).

Η κατανομή των φόρων τούτων εγενέτο και εις εκείνους οι οποίοι οικογενειακώς ήσαν εγκατεστημένοι αλλαχού, και διά τούτο ως εμφανίηται εκ τινος καταστίχου του 1893 του τότε Μουχτάρη Βασιλείου Μαντρίδη, αι εν τω χωρίω και αλλαχού εγκατεστημένα οικογένειαι ανήρχοντο εις 94.

Οι φόροι ούτοι ως αποδεικνύεται εκ των εις διαφόρους σελίδας του εν λόγω Καταστίχου διαλαμβανομένων ανήρχοντο συνολικώς κατά το έτος 1893 εις το ποσόν των 18.173 γροσίων εκτός εννοείται των άλλων των λεγομένων «Δεσποτικά», «διδασκάλου» κ.λπ.

1. Τζελέπι (φόρος αιγ.)	3.444 γρόσια
2. Στρατολογία	9.445 γρόσια
3. Επιτήδευμα	1.905 γρόσια
4. Πούσιλες (αποδείξεις)	75 γρόσια
5. Βεργί οικιών	860 γρόσια
6. Βεργί χωραφιών	887 γρόσια
7. Καηντιέδες	78 γρόσια
8. Βεργί βουνού	219 γρόσια
9. Δρόμους (φόρος οδοποιίας)	1.260 γρόσια
Σύνολον	18.173 γρόσια

Οι ως άνωθεν φόροι εισπράττοντο εις ηλαττωμένην αξίαν του νομίσματος, ήτοι: η μεν τουρκική λίρα γρόσια 100 <αντί της πραγματικής αυτής αξίας των 107 γροσίων>, το μεντζήτιον γρόσ. 19 <αντί των 20 τοιούτων>, και ούτω καθ' εξής. Η τοιαύτη είσπραξις διετυπούτο εις τα βιβλία εισπράξεων με την Τουρκικήν λέξιν «μιρί» = κατεβασμένα. Αντιθέτως δε οι άλλοι φόροι Δεσποτικά και λοιπά, διετυπούντο με την λέξιν «ανεβα-

Παναγία Χιονιάδων, 18/4/1958

σμένα». Ούτοι δεν κατεβάλλοντο εις το Τουρκικόν Δημόσιον, ἀλλάπ' ευθείας εις τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, και εις την πραγματικήν αξίαν του νομίσματος.

Εις μίαν δε εκ των αρχικών σελίδων του Καταστίχου εμφανίζονται τα εξής:

Τη 10: μαρτίου 1893: Χιωνιάδες.

Πρόχειρον βιβλίον (Δευτέρι) διά τους βασιλικούς φόρους της κοινότητός μας, και ότι δήποτε πλήρωμα του κοινού εγκριθέν από Δημογερόντους και ευρισκομένους.

<Τ.Σ.>

υπό της Δημογεροντίας η στρατολογία ερίχτηκεν αναλογίσθηκεν εννέα χιλιάδες επτακόσια είκοσι τρία Αριθμόν.

εις την κάσα (ταμείον) είναι 9723

9445

278

από αυτά επληρώθη βεργί βουνού του έτους 1892 γρόσια 203

75

Ακολουθώς άρχεται η κατανομή των φόρων εις διάφορα κονδύλια και εις τας 94 οικογενείας του χωρίου με τας επικεφαλίδας του δούναι και λαβείν δι' εκάστην οικογένειαν¹².

Λεπτομερή όμως περιγραφήν των Καταστίχων τούτων δεν πρόκειται εδώ να κάμω-
μεν¹³. Εγράψαμε τα ανωτέρω μόνον και μόνον διά να δώσωμεν αμυδράν μορφήν και
εικόνα της εν γένει καταστάσεως κατά την εποχήν εκείνην της Τουρκοκρατίας, και
του τρόπου της διοικήσεως των Χριστιανικών Κοινοτήτων της Επαρχίας μας, όπως και
παρακατιώντες θα διαπιστώσωσι τούτο οι αναγνώσται εκ των διαφόρων εγγράφων τα
οποία θα επισυνάψωμεν τη παρούση.

Και πριν ακόμη προβώμεν εις άλλο θέμα αφορών την εργασίαν ταύτην, λέγομεν και
τούτο. Ότι κατά την εποχήν του 1893 και 1894 κατά την οποίαν διετέλεσε Μουχτάρης
ο εν λόγω Βασ. Μαντρίδης, διοικητικώς το χωρίον υπήγετο εις την Επαρχίαν Κονίτσης.
Αργότερον, από του 1897 μέχρι της απελευθερώσεως ήτοι: μέχρι του 1912-1913, αι Χιο-
νιάδες υπήγοντο εις την Επαρχίαν Κολωνίας.

7. Το εάν παρατηρείται σήμερον υπέρθυρος εν τω Ναώ τούτω επιγραφή, αυτή νεωτέρα ούσα εγγραφή κατόπιν ομολογίας ωρισμένων
ατόμων ζησάντων κατά την εποχήν εκείνην, και επί τη βάσει διαφόρων άλλων αναμφισβητήτων αποδείξεων στηριζομένων
ιδίως εις τας εν τω Τέμπλω και την Προσκομιδήν χρονολογίας.
8. Η Σταύρωσις αυτή ανήκε εις την ανακαινισθείσαν κατά το 1866 Εκκλησίαν του αγ. Αθανασίου ως τούτο μοι εδήλωσεν ο κ.
Ι. Αδαμίδης εκ παραδόσεως.
9. Τα δένδρα ταύτα (πτελέαι δύο κορμοί εκ της αυτής ρίζης) κατέστησαν εκ της πολυκαιρίας κοίλα, και κατέπεσαν εκ του βάρους
των χιόνων και του αέρος, ο μεν εις κορμός περί τας αρχάς του 1945, ο δε άλλος κατά μήνα Δεκέμβριον του 1947.
10. Θρύλος κατέστη σήμερον η εύρεσις του τάφου εκείνου.
11. Και εκτός του ότι εις τα ανωτέρω γενικώς ο Αραβαντινός εν πολλοίς απέχει της αληθείας, αλλά και των νυν χωρίων της
Κονίτσης, δεν ήσαν μόνον τα δύο ήτοι αι Χιονιάδες και το Λισκάτσι τα οποία υπήγοντο εις την Επαρχίαν Κολωνίας, αλλ'
ήσαν και έτερα δύο, το Τούρνοβον και οι Πληκάδες.
12. Ως δε εξάγεται εξ ετέρου Καταστίχου του φόρου δεκάτης του 1894, αι εν τω χωρίω παραμένουσαι οικογένειαι, ήσαν μόνον
77, εν ω αι άλλαι 17 ήσαν εγκατεστημέναι αλλαχού, ήτοι: εις Αυλώνα, Θεσσαλονίκην, Ζαγόρι και αλλού.
13. Πολλά δύναται ο ειδικός μελετητής να εύρη χρήσιμα εν τοις τρισίν τούτοις Καταστίχοις του αιμνήστου τότε Μουχτάρη
Βασιλείου Μαντρίδου σχετικώς με την τότε αυτοδιοίκησιν των Κοινοτήτων, εν οίς και την φορολογίαν των κατοίκων διά την
αμοιβήν των διδασκάλων κ.λπ.

Το Μέγα Σπήλαιο, Αγ. Μαρίνα Κισσού Πηλίου, έργο του Παγώνη

π. Γεώργιος Παΐσιος

Αι λαϊκά τέχνη των Χιονιάδων*

«Πέντε δέκα στη σακούλα
καλώς σ' εύρα γυναικούλα»

Αγ. Σπυρίδωνας Άρτας, ξυλογλύπτης
ο Γεώργιος Κ. Κώτας-Δημητριάδης.

Με αυτό το ρητό αρχίζομεν σήμερα την εργασία μας αυτήν η οποία αφορά την τακτική και τας τέχνας τας οποίας μετήρχοντο και εξήσκουν ανέκαθεν οι άρρενες κάτοικοι του χωρίου Χιονιάδων.

Λόγοι οι οποίοι έφερον αυτούς εις το σημείον να τραπώσι εις τας τέχνας, ήσαν αφ' ενός μεν το δημιουργικόν και ανήσυχον αυτών πνεύμα, αφ' ετέρου δε, η μικρά καλλιεργήσιμος έκτασις, και το πτωχόν και άγονον έδαφος του χωρίου το οποίον δεν παρήγε επαρκώς, ώστε καλλιεργούμενον ν' απολαμβάνουν και ν' ανταπεξέρχονται εις τας καθημερινάς απαιτήτους και στοιχειώδεις ανάγκες του βίου των.

Εκ των λόγων λοιπόν αυτών ηναγκάσθησαν απ' αρχής να επιδοθούν εις τας τέχνας, και κυρίως εις

την τέχνην της οικοδομίας, διασκορπιζόμενοι προς τον σκοπόν αυτόν ανά τας διαφόρους επαρχίας της Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Αλβανίας και λοιπάς άλλας Ελληνικάς Επαρχίας, αργότερον δε και εις το εξωτερικόν.

Διακρινόμενοι δε διά την ολιγάρκειαν και την λιτότητα του βίου των, και πορευόμενοι πάντοτε με το πρόγραμμα της οικονομίας, εφήρμοζον εις τα διάφορα ταξίδια των το ρητόν

«Πέντε δέκα στη σακούλα
καλώς σ' εύρα γυναικούλα»

Μακροχρόνιος βέβαια κατέστη η τακτική αυτή των ταξιδευομένων Χιονιαδιτών.

* Το κείμενο αυτό αποτελεί το πρώτο μέρος της εργασίας, τμήμα της οποίας δημοσιεύτηκε στο τεύχος 6. Δημοσιεύεται για πρώτη φορά και προσθέτει πολύτιμες πληροφορίες στην έως τώρα γνωστή ιστορία των Χιονιαδιτών ζωγράφων.

Οι εξασκούντες τας Τέχνας αυτάς εις τας πλησιεστέρας Επαρχίας Ζαγορίου, Πωγωνίου, Κολωνίας και λοιπάς άλλας επανήρχοντο εις το χωρίον εις ωρισμένα χρονικά διαστήματα, κυρίως τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, αναλόγως δε και εις ενδιάμεσα άλλα διαστήματα, έκαστος βέβαια όπως του επέτρεπαν αι περιστάσεις και τα ατομικά των συμφέροντα.

Οι εξ Αυλώνος, λόγω του νοσηρού κλίματος του τόπου (ελονοσία), επανήρχοντο κατόπιν τον Ιούνιον μήνα εν τω χωρίω και επέστρεφον τον Σεπτέμβριον.

Γράφοντες ημείς όλα αυτά, μακράν από του να θεωρηθώμεν ότι επιχειρούμεν να προσδώσωμεν την ιδιότητα αυτήν μόνον εις τους κατοίκους του χωρίου Χιονιάδων.

Τουναντίον, ως είναι αποδεδειγμένον και βέβαιον, εις τας τέχνας αυτάς μετήρχοντο και όλοι σχεδόν οι κάτοικοι της Επαρχίας Κονίτσης.

Αγ. Μαρίνα Κισσού Πηλίου, διακόσμηση οροφής. Παγώνης

Αλλ' ημείς εδώ δεν πρόκειται ν' ασχοληθώμεν λεπτομερώς με τας τέχνας ολοκλήρου της Επαρχίας. Θα ασχοληθώμεν μόνον με τας τέχνας και τα επαγγέλματα των κατοίκων του χωρίου Χιονιάδων, περί των οποίων και η μελέτη αυτή καταρτίζεται.

Δεδομένου δε ότι εξ αιτίας του σημερινού ρεύματος της αστυφιλίας και μεταναστεύσεως αραιώσεν εις επικίνδυνον σημείον ο πληθυσμός του χωρίου και τείνει συν τω χρόνω να ερημωθή και να μεταβληθή εις ερείπια, χωρίς να υπάρχη ουδεμία ελπίς διασώσεώς του διά τούτο επιβάλλεται νομίζω εις ημάς να γράψωμεν σχετικώς περί αυτού, ίνα κατ' αυτόν τον τρόπον διασώσωμεν τουλάχιστον παν ό,τι εν τω μέτρω των δυνάμεών μας θα δυνηθώμεν να περισώσωμεν.

Γράφομεν λοιπόν:

Εἰς το ἐν λόγῳ χωρίον αὐτό ὡς πανθομολογεῖται, ἀλλά καὶ ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν διαφόρων κατὰ καιροῦς ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων γραπτῶν μαρτυριῶν, ἤτοι: ἐπιγραφῶν, συμβολαίων καὶ ἐπιστολῶν, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἐπεδίδοντο ἀνεκαθεν εἰς τὴν ξυλουργικὴν καὶ τὰς διαφόρους ἄλλας τέχνας. Ἐπεδίδοντο δὲ κυρίως εἰς τὴν ἀγιογραφίαν, τὴν οὐλοποιίαν, τὴν ξυλουργικὴν καὶ τὴν κτιστικὴν.

Ἡ οὐλοποιία ὁμῶς καὶ ἡ κτιστικὴ βαθμηδὸν ἐξέλιπον, ἐπεκράτησε ἡ ἀγιογραφία καὶ κυρίως ἡ ξυλουργικὴ.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀγιογραφίας συνετάξαμεν ἰδιαιτέραν μελέτην, ἡ ὁποία καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἐκυκλοφόρησεν δὲ καὶ ἀνάτυπα ἐξ αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1962 μὲ τὸν τίτλον «Ἀγιογραφία καὶ Ἀγιογράφοι τῶν Χιονιάδων».

Περὶ δὲ τῶν ἄλλων τεχνῶν, γράφομεν ἐδῶ στηριζόμενοι εἰς τὰς παραδόσεις, εἰς τὰς ἐπιγραφάς, ὡς καὶ εἰς μερικὰς ἄλλας γραπτὰς ἀποδείξεις, τὰς ὁποίας καὶ παραθέτομεν κατωτέρω ἐν τῷ οἰκίῳ αὐτῷ τόπῳ.

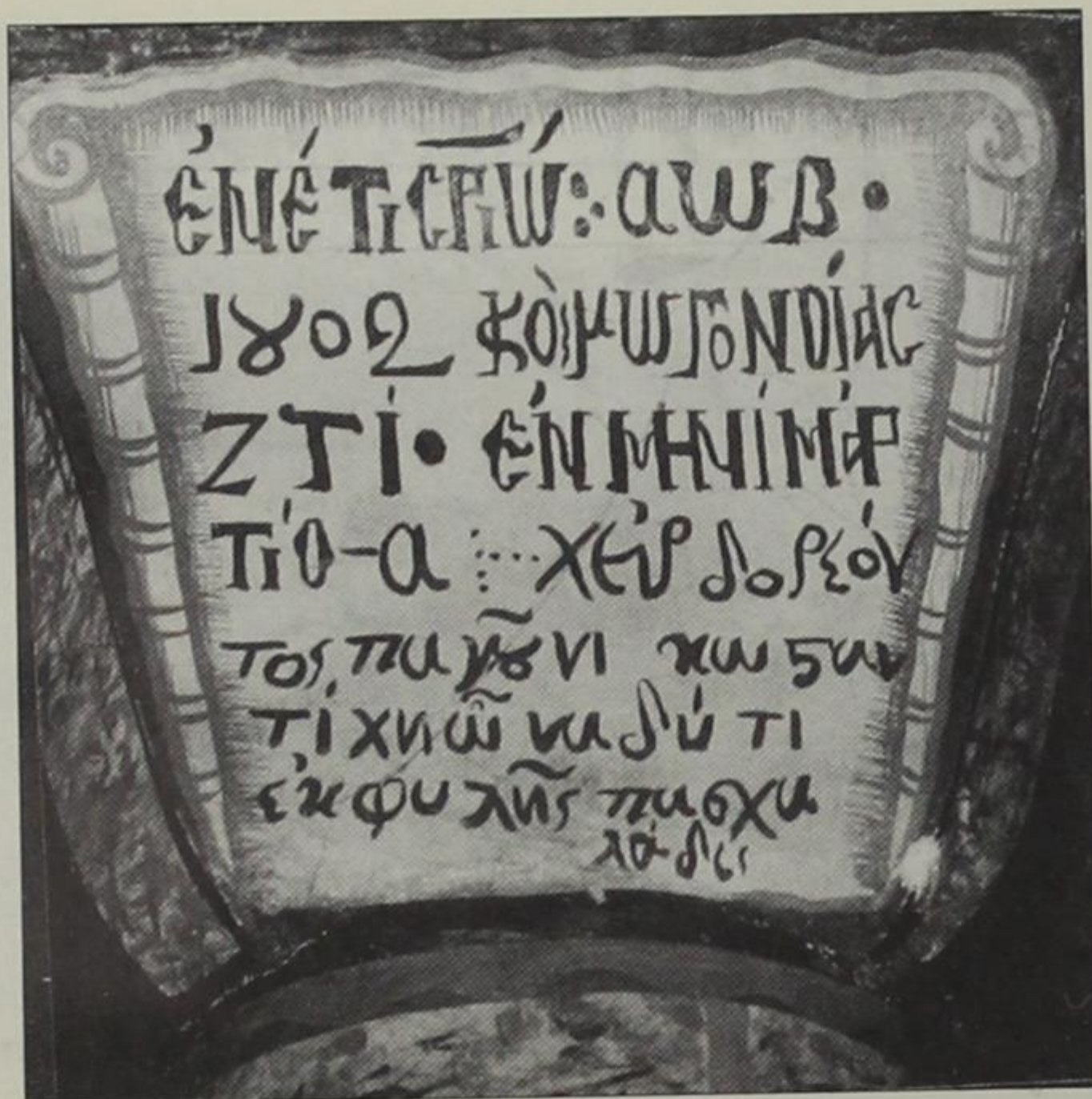
Μετὰ τῆς ξυλουργικῆς τέχνης ἀρρήκτως κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ἦτο συνδεδεμένη καὶ ἡ διακοσμητικὴ. Τούτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ ἡ παράδοσις ἀναφέρει καὶ λείψανα ἀκόμη τοιούτων διακοσμητικῶν ἀπαντῶνται καὶ σήμερον (1960) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ διάφορα ἔργα τῶν εἰς πολλὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου, εἰς ναοὺς καὶ οἰκίας τῶν χωρίων τοῦ Βόλου (Πήλιον), περιτράνωσ τούτο ἀποδεικνύεται.

Ὡς τοιοῦτοι δὲ γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς διακοσμηταὶ ἦσαν οἱ ἐξῆς:

Α. Παγούνης Κωσταντῆς Χιονιαδίτης. Τούτον ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Ἰ. Ναὸν τῆς Ἀγ. Μαρίνης τοῦ χωρίου Κισσοῦ (Βόλου) κατὰ τὸ ἔτος 1802 ὡς ἐξῆς:

«1802

+ Ἀνιστορήθη καὶ ἐγκαλωπίσθη τὸ παρῶν ταβάνι καὶ οἱ καμάρες τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀγ. Μαρίνης ἐν ἔτει Σωτηρίῳ ἀωβ' 1802 Κοσμογονίας ζτα' χεῖρ δορεόντος (;) Παγούνη Κωσταντί Χηωναδύτι ἐκ φυλῆς Πασχαλάδες

Ἀγ. Μαρῖνα Κισσοῦ Πηλίου, κτιστικὴ ἐπιγραφή

Ι.Ν. Αγ. Τριάδας, Μακρυνίτσα Πηλίου, έργο του Παγώνη, 1836.

Β. Αναστάσιος Χιονιαδίτης. Ούτος διεκόσμησε την εν Κουκουλίω οικίαν του Χρήστου Οικονόμου, μέλους της Φιλικής Εταιρείας και αδελφού του Μάνθου Οικονόμου, Γραμματέως του Αλή Πασσά όπου και η εξής επιγραφή κατά το έτος 1838 «εξωγραφήθη 1838 διά χειρός Αναστασίου Χιοναδίτου¹».

Ημείς σήμερον, λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος εξ εκατόν και πλέον ετών, δεν είμεθα εις θέσιν να γνωρίζωμεν αν ο Αναστάσιος ούτος ήτο ο Αναστάσιος Μαρινάς (Παπακώστας) ή ήτο ο Αναστάσιος Καραγιάννης, τους οποίους απαντώμεν κατωτέρω εις άλλας επιγραφάς, ή ήτο έτερός τις Αναστάσιος αγνώστου εις ημάς επωνύμου.

Γ. Αναστάσιος Κ. Παπακώστας (κοινώς Μαρινάς)². Ούτος μετερχόμενος την τέχνην της Αγιογραφίας διεκόσμησε εν Τσεπελόβω τα δωμάτια της οικίας του ποτέ Κοντοφώτη (νυν Δόβα) εργασθείς εις εν και μόνον δωμάτιον επί εξ ολόκληρους μήνας, μεταχειριζόμενος κατά την ανάλυσιν των χρωμάτων, την μέθοδον του αυγού³.

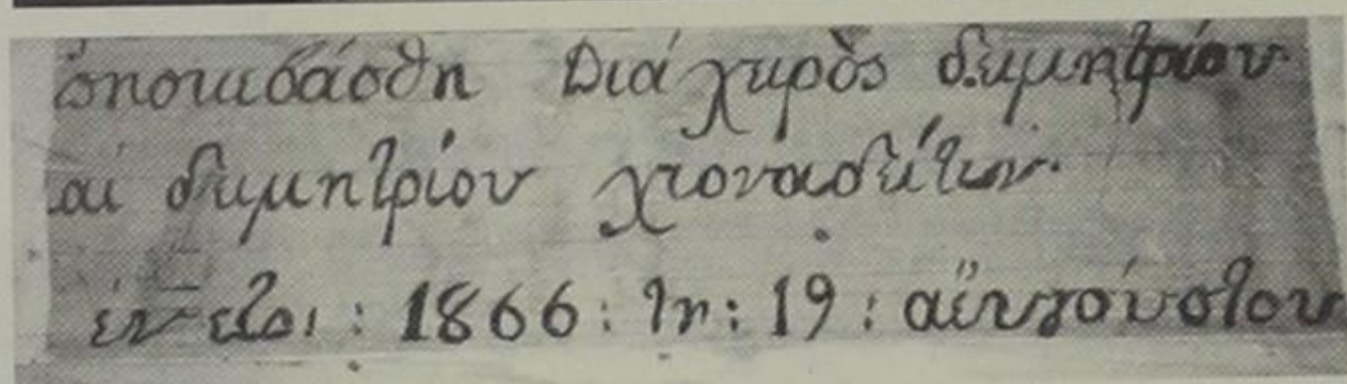
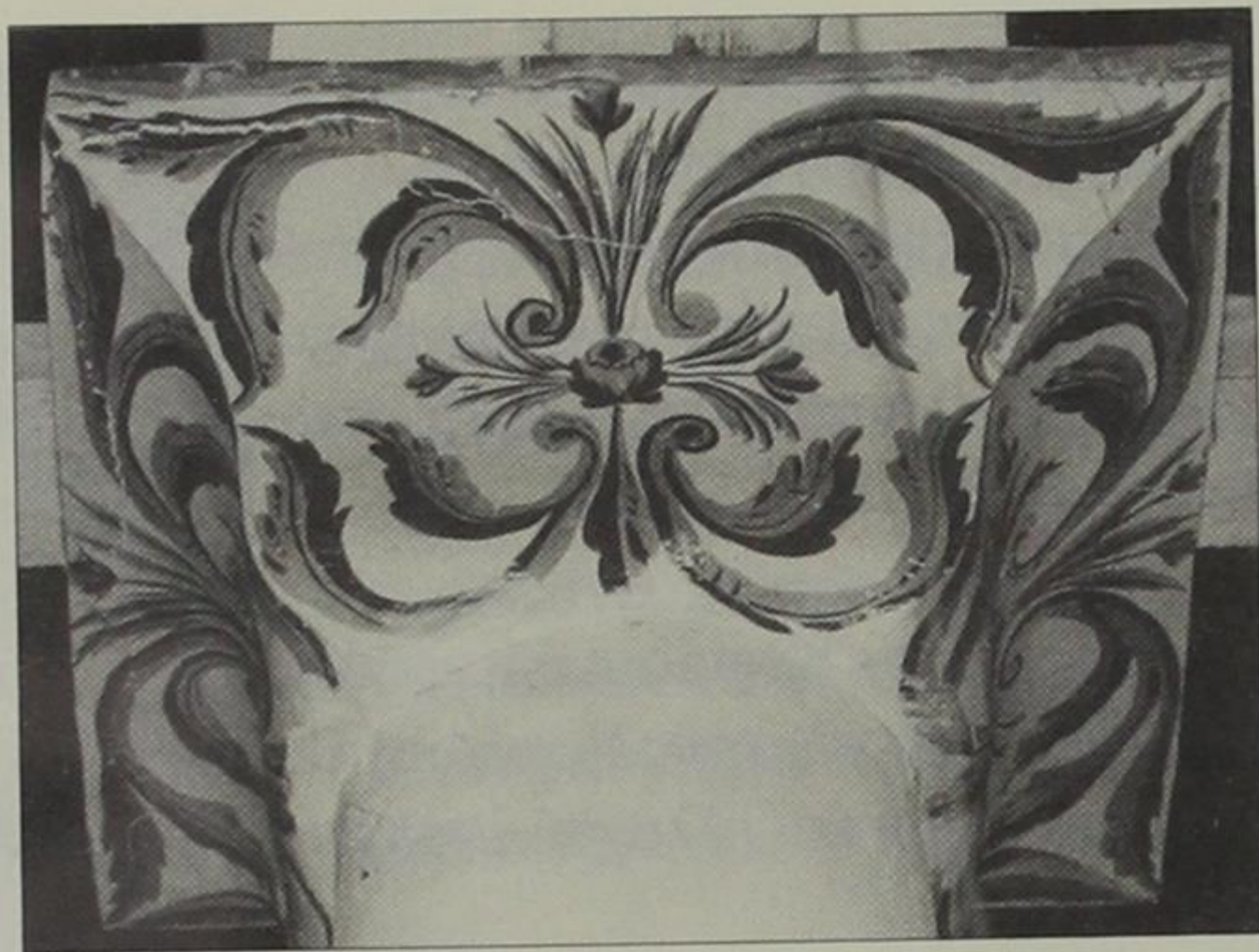
Εις το αυτό χωρίον Τσεπέλοβον, διεκόσμησε και τα της οικίας Τζιάλα δωμάτια, η οποία απετεφρώθη, καθώς και τα δωμάτια της οικίας του καπετάν Χρηστάκη η οποία και αυτή εσχάτως κατέρρευσε.

Δ. Νικόλαος Θεολ. Παπαδιαμάντης. Εις Σκαμνέλιον ούτος διεκόσμησε την οικίαν Λέκκα αποτεφρωθείσαν κατά τον Ελληνοτουρκικόν πόλεμον του 1912-1913 καθώς και εις Νιγάδες την οικίαν Καμμώνα, και εν Βίτση την οικίαν Χατζή μεταχειριζόμενος την μέθοδον «εφ' υγρώ» = «στο φρέσκο». (Πληροφορία παρά του κατά το 1945 ηλικίας

87 ετών γέροντος Νικολάου Δ. Λιάτση).

Ε. Θανάσης Παγώνης. Εγγονός ίσως ούτος του Παγούνη Κωσταντή Χιονιαδίτη εκ φυλής Πασχαλάδες. Φέρεται εκ παραδόσεως ως γεννηθείς κατά το έτος 1825 περίπου και αποθανών κατά το έτος 1888 στη Δράκα του Πηλίου στο πατρικό του σπίτι.

Τούτον απαντώμεν διακοσμούντα εις το χωρίον Δράκια πολλά αρχοντικά σπίτια μεταξύ των οποίων και το πατρικόν του, ανήκον σήμερον εις τον Δρακιώτην κ. Σαραβάνη. Ούτος ησχολείτο και με την αγιογραφίαν ιδίως εις μικράς φορητάς εικόνας. Ἄρρενα τέκνα δεν κατέλιπεν⁴.

I.N. Αγ. Δημητρίου Βούρμπιανης.

ΣΤ. Αναστάσιος Μιχ. Καραγιάνης. Ούτος νυμφευθείς εις Νιγάδες, διεκόσμησε τα δωμάτια της ίδιας του οικίας, καθώς και εις Σκαμνέλιον τα δωμάτια της οικίας Λιάπη. Απόγονοι τούτου ευρίσκονται σήμερον εν Καρδίτση.

Ζ. Γεώργιος Κ. Χιοναδίτης (1857). Πιθανόν αδελφός του ως ανωτέρω υπό στοιχείον Αναστασίου Μαρινά. Ούτος ως αποδεικνύεται εκ μιας διαθήκης του πατρός αυτού Κωνσταντίνου κατά το έτος 1851, εγκατεστάθη οικογενειακώς εν Σκαμνελίω Ζαγορίου και ως εκ του επαγγέλματός του έφερε κατόπιν το επίθετον Νταβαντζής.

Ούτος διεκόσμησε την εν Σκαμνελίω οικίαν Ιωάννου Βασδέκη όπου και ευρίσκεται επιγραφή εν τη δυτική πλευρά ανωγείου δωματίου φέρουσα την εξής επιγραφή:

«1857 Μαΐου 9. Διά χειρός Γεωργίου Κ. Χιοναδίτου ευχομένου τω οικοδεσπότη υγείαν και ευτυχίαν».

Η. Αναστάσιος Δ' και Κωνσταντίνος Δ' (1863). Τούτους απαντώμεν εν Σκαμνελίω διακοσμούντας την οικίαν Παντελή Τσέπη κατά το έτος 1863. Εκ τούτων ως εμφάνηται εν τη επιγραφή επί της δυτικής πλευράς ανωγείου δωματίου, ο δεύτερος κατήγετο εκ Χιονιάδων. Η επιγραφή δε αύτη έχει ως εξής:

«Διά χειρός Αναστασίου Δ και Κωνσταντίνου Δ εκ και Χιονιάδες

ευχομένο τω οικοδεσπότη με υγίαν και ευτηχίαν και χαίροντας λαμπρά εις τον οίκον αυτού 1863 Σκαμνέλη».

Το μέρος της επιγραφής εις το οποίον παρατηρούνται εδώ αποσιωπητικά είναι ολίγον εφθαρμένον, και ούτω δεν ηδυνήθημεν ημείς να το αναγνώσωμεν πλήρως, όταν κατά το έτος 1960 μετέβημεν εκεί. Προφανώς τούτο έδειχνε την πατρίδα του πρώτου εν τη επιγραφή.

Θ. Γεώργιος Κυριάζος ή Κυριαζής. Ούτος κατά τας πληροφορίας του κατά το 1945 ηλικίας 87 ετών γέροντος Νικολάου Λιάτση, ειργάσθη εν Ζαγορίω και διεκόσμησε πολλάς οικίας εν Βίτση και αλλαχού, μεταχειριζόμενος την μέθοδον του «εφ' υγρώ».

I. Γεώργιος Αναστασίου εκ Χιονιάδων (1874). Τούτον απαντώμεν εν ημιεφθαρμένη επιγραφή επί πλακός έμπροσθεν της καπνοδόχου (τζάκι) του Ηγουμενείου της I. Μονής Σπηλαιώτισσας (Αρίστης Ζαγορίου). Αύτη αντεγράφη και μοι απεστάλη ευγενώς υπό του εξ Αρίστης διδασκάλου κ. Θωμά Νικολαΐδου, τον οποίον και απ' εντεύθεν θερμώς τούτον ευχαριστούμεν. Αύτη έχει ως εξής:

«18+74 Ηγούμενος πα(....) ιερομόναχος Μοναστηρίου Διά χειρός Γεωργίου Αναστασίου εκ Χιονιάδων Μαρτίου 30».

Ως εξάγεται εκ του βιβλίου του καθηγητού κ. Αγγέλου Παπακώστα «Ιστορικά Μνημεία Ηπείρου», Αθήναι 1936, σελ 30, Ηγούμενος κατά την εποχήν της ιστορήσεως της επιγραφής κατά το 1874, διετέλει ο Καλλίνικος Τσάγκας από την Κορτίνιστα (νυν Νικάνορα) Κονίτσης.

ΙΑ. Αλέξιος Μιχ. Καραγιάννης (1878). Αδελφός ούτος ως ανωτέρω υπό στοιχείων ΣΤ αναφερομένου Αναστασίου Καραγιάννη. Τούτον απαντώμεν εν επιγραφή επί της ανατολικής πλευράς ανωγείου δωματίου της οικίας Ζουμπούλη (νυν Μιχαήλ Γενναδίου) ως εξής:

«Διά χειρός Αλεξίου Μ(ιχαήλ) Κ(ιαραγιάννη) Χηοναδίτου
1878 8/βριίου 5».

ΙΒ. Αναστάσιος Γ. Βούρης (1896). Τούτον απαντώμεν ιστορούντα κατά το έτος 1896 την οικίαν του Ιατρού Νικολάου Κοντογιάννη εις Τζωντήλα Ζαγορίου (νυν Δίκορπον). Επί μιας δε στενής διά χρώματος λευκής ταινίας υπερθύμως ανωγείου δωματίου κεφαλ. γράμμασιν, απαντάται η εξής επιγραφή:

«Αύτη η οικία σήμερον εμού, αύριον ετέρου και ποτέ ουδενός.

Εχρωματίσθησαν και ιστορήθησαν υπό Αναστασίου Γ. Βούρη Χιοναδίτου
1896 Ιουνίου 30».

Οικία Μπακόλα, Δίλοφο Ζαγορίου. Έργο Αδάμ και Αναστ. Βούρη, 1885.

Ο διακοσμητής ούτος επί της δυτικής πλευράς όπου και η κλίμαξ παριστάνει τον Αχιλλέα Θνήσκοντα, ως και τον νέον Ηρακλήν Παναγήν Κουταλιανόν, με στίχους διά τους άθλους του, εις άλλο δε δωμάτιον παριστάνει κάστρα και πολιτείες των οποίων τα ονόματα δυστυχώς δεν εκρατήσαμεν τότε (1960) άλλα υπολογίζοντες.

ΙΓ. Αναστάσιος Γ. Βούρης ο ως ανωτέρω (1903). Ομοίως απαντώμεν τούτον εν επιγραφή και εις την εν τω αυτώ χωρίω οικίαν του θεοφάνους Κοντογιάννη και επί στενής διά χρώματος λευκής ταινίας.

«Εχαράθη υπό Αναστασίου Βούρη 1903 Μαρτίου φθίνοντος»

Ο αείμνηστος ούτος Αναστάσιος ως είναι αποδεδειγμένον και όπως έχομεν εκ στόματος του υιού αυτού Αγγελή και ωρισμένων άλλων Χιονιαδιτών και Ζαγορισίων, διεκόσμησε και πολλάς άλλας οικίας

εν Μπούλτσι, Μαννασή, Καλωτά και αλλαχού.

Αλλ' η πλουσιωτάτη πάντων διακόσμησις ήτο εν Μαννασή εν τη οικία Μπακόλα η οποία δυστυχώς απετεφρώθη κατά τον δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον, και ούτω εχάθη διά παντός η σπανιωτάτη εκείνη διακόσμησις.

Επί του σημείου τούτου αγαπητοί, δεν λέγομεν υπερβολάς. Επισκεφθήτε την εν Τζωντήλα (Δίκορφον) οικίαν του Νικολάου Κοντογιάννη Ιατρού και θα βεβαιωθήτε διά την καλαισθησίαν και αρτιότητα των έργων του αειμνήστου τούτου ανδρός.

ΙΔ. Νικόλαος Δ. Λιάτσης. Ούτος διεκόσμησε εν Τσεπελόβω τα δωμάτια της οικίας του Θεοδώρου Κέντρου, την Εκκλησίαν Λαΐστης (Παναγίαν) ως και αλλαχού.

Εις τούτον χρεωστούμεν και τας ανωτέρω περί της διακοσμητικής πληροφορίας, καθώς και εις τον Αιδεσιμώτατον παπα-Ζήσην ηλικίας κατά το 1945 88 ετών.

Με το ν' αναφέρωμεν εδώ ονομαστικώς τα ολίγα αυτά ονόματα των διακοσμητῶν αυτῶν δεν ἐπεται ὅτι αυτοὶ και μόνοι υπῆρξαν αποκλειστικοὶ τεχνίται. Τουναντίον πληθῶν τοιούτων τεχνιτῶν υπῆρχε και τα κατά τα παλαιότερα ἀκόμη ἔτη. Αναφέραμεν εδώ μόνον τας εν Ζαγορίῳ εργασίας αυτῶν ὅπου υπάρχουν επιγραφαὶ και χρονολογίαι⁵ χωρὶς να αποκλείωμεν και τους εις ἄλλας περιφερείας της Ηπειροῦ δισκορπισμένους τεχνίτας ἤτοι εν Αὐλώνι, Βερατίῳ, Ἰωαννίνοις, Ἄρτῃ και ἀλλαχού, διατηροῦντες μερικοὶ και ξυλουργικά εργαστήρια (καρσελάτικα κ.λπ.).

Και ο πάππος ημῶν (Κωνσταντῖνος) διατηρῶν εν Φιέρι της Μουζακιάς περιφερείας Αὐλώνος τοιούτον εργαστήριον (καρσελάτικο) εχρωμάτιζε και διεκόσμει νυμφικά σεντούκια και διάφορα ἄλλα ξύλινα αντικείμενα, κούνιες κ.λπ. με την μέθοδον «του αυγού» τρίβων τα σκληρά κατά την εποχὴν ἐκείνην χρώματα ἐπάνω εις μαρμάρινην πλάκα; (τριβείδι⁶) Ουδεὶς δε Χιονιαδίτης υπῆρξε κατά τα παλαιότερα ἔτη ξυλουργός χωρὶς να γνωρίζη και την του χρωματιστοῦ και διακοσμητοῦ τέχνην, η οποία συν τῷ χρόνῳ ἐξέλιπεν.

Αὐτά εν ολίγοις γράφομεν εδώ περὶ της διακοσμητικῆς.

1. Βλέπε «Ἠπειρώτικα Χρονικά», 1934 Τόμος Θ' σελ 118 Αθήναι
2. Μήπως ο Αναστάσιος οὗτος ο Μαρινάς ἦταν εις και ο αυτὸς μετὰ του ανωτέρου Αναστασίου Χιονιαδίτου; Ο Μαρινάς ἀποθανὼν το 1902 εις ηλικίαν 87 ἐτῶν ἦτο ἀραγε εις θέσιν ὡστε εις ηλικίαν 23 ἐτῶν να διακοσμήσῃ κατά το ἔτος 1838 την εν Κουκουλίῳ οικήαν του Οικονόμου; Δεν θα το ἐγνώριζε και τούτο ο δους εις ημάς τας πληροφορίας αυτάς γέρων Νικ. Λιάτσῃς ο το πλείστον του βίου του εν Ζαγορίῳ εργασθεὶς;
3. Βλέπε Κίτσου Α. Μακρὴ εφημερίδα «Βῆμα» 14 Ἰουλίου 1963 σελ 8 Αθήναι.
4. Βλέπε Κίτσου Α. Μακρὴ α) «Δύο λαϊκοὶ ζωγράφοι Γιάννης και Θανάσης Παγώνης» Βόλος 1952 σελ. 15 και 25 β) Πίνακας Ἡμερολογίου Παπαστράτου 1973 και γ) περιοδικόν «Κόνιτσα» τεύχος Ἀπριλίου 1972 Αθήναι σελ. 1 «Δύο Χιονιαδίτες ζωγράφοι στο Πήλιο»
5. Οι αναγνώσται δέον να ἔχωσιν υπ' ὄψιν των ὅτι ημεῖς, παρὰ την θέλησίν μας, δεν ηδυνήθημεν να μεταβῶμεν και διὰ δευτέραν φοράν εις ωρισμένα ἄλλα χωρία και ιδίως στις Νιγάδες δια να συλλέξωμεν και ἄλλας παρομοίας επιγραφάς.
6. Ὅλα αυτά τα ἔχομεν εκ στόματος του αειμνήστου πατρός ημῶν Δημητρίου ο οποίος λόγω του επισυμβάντος θανάτου του ιδίου αυτοῦ πατρός εις ηλικίαν 40 ἐτῶν, οὗτος λέγω νεαρῶτατος ὢν, το διέλυσε.

Χιονιαδίτες
ξυλουργοὶ
στον Αστακό
Αιτωλοακαρνανίας,
1927.

Ευριπίδης Σ. Ζωγράφος

Το εξωκλήσι της Παναγίας

Δυτικά του χωριού μας και στην κατάφυτη περιοχή της Σκόφας βρίσκεται κτισμένος ο ναός της Παναγίας με θέα την Όρλα και τον Άγιο Αθανάσιο.

Ο Κώτσιο Μάτσας, το 1962, ηλικίας τότε 92 ετών, μας πληροφόρησε ότι το εξωκλήσι κτίστηκε γύρω στα 1800 με δαπάνες της οικογένειας Μαρινάδων απόγονοι των οποίων ήταν οι γνωστοί αγιογράφοι Χριστόδουλος και Θωμάς.

Οι Μαρινάδες, όσο ζούσαν, φρόντιζαν για την καλή διατήρηση του ναού, έκτοτε τη φροντίδα ανέλαβε η εγγονή τους, Γλύκω, νύφη του Γιάννη Αδαμίδα.

Μετά τον θάνατό της τη συντήρηση του ναού, όπως και των άλλων εκκλησιών του χωριού μας, ανέλαβε η εκάστοτε ενοριακή επιτροπή, η οποία με τα πενιχρά έσοδα, που προέρχονταν από την πώληση των κεριών, την περιφορά του δίσκου των δωρεών και την ενοικίαση των βακούφικων εκτάσεων, φρόντιζε και φροντίζει τα εξωκλήσια μας να διατηρούνται σε καλή κατάσταση.

Οι Επίτροποι Αρίστιππος Ζωγράφος και Νικόλας Κυριάζος, 8/5/1959

Πρόσφατα, το 2004, η Αδελφότητα Χιονιαδιτών με τη συνεργασία και του Πολιτιστικού Συλλόγου μας, διενήργησε έρανο, μεταξύ των χωριανών μας, με το προϊόν του οποίου στρώθηκε με σχιστόπλακες το δάπεδο του ναού και εξωραϊσθηκε ο γύρω χώρος.

Πρέπει εδώ να ευχαριστήσουμε και τον Δήμο Μαστοροχωρίων για την αμέριστη συνδρομή του –διάνοιξη δρόμου, μεταφορά υλικών κ.λπ.

Το εξωκλήσι γιορτάζει την ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής... Γιόρταζε καλύτερα. Ο νους γυρίζει στα παλιά... Θυμάται και κλαίει. Τότε που το χωριό ήταν γεμάτο κόσμο, τότε που η εκκλησία γέμιζε από πιστούς, όχι μονάχα Χιονιαδίτες αλλά και Ασημοχωρίτες και Τουρναβίτες.

Τότε... Που οι αγιασμένες μορφές του παπα-Ζήση, του παπα-Κύριλλου, του Παπαγιώργη μας, του παπα-Ζήκου και του παπα-Τάτση ευλογούσαν τους πιστούς...

Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας ροβολούσαν, αναψοκοκκινισμένες, κρατώντας στα χέρια τους ματσάκια από μανουσάκια και πασχαλιές, οι κοπέλες του χωριού, τα αρραβωνιασμένα και τα νιόπαντρα ζευγάρια.

Είχαν πρωί πρωί να κυλήσουν το κόκκινο αυγό (πηγή γονιμότητας) στα νιόσπαρτα χωράφια, για ν' αγιασθούν από τον αναστάνα θεάνθρωπο και να δώσουν πολλούς καρπούς στην ώρα του θερισμού τους.

Αφού τελείωνε το σταυρωτό κύλισμα του αυγού, με ευχές και με τραγούδια, έτρωγαν τ' αυγά, σκορπούσαν τα τσόφλια τους στο χωράφι και γρήγορα γρήγορα ροβολούσαν στην εκκλησιά για να προφτάσουν τη λειτουργία.

Μετά τη θεία λειτουργία, οι ιδιοκτήτες της εκκλησίας πρόσφεραν λουκούμι και ρακί στους προσκυνητές κι ακολουθούσε μετά το γλέντι κάτω από τους ήχους του κλαρίνου του Νίκου Χαλκιά, του Γιώτη με το σκισμένο χείλος, του Μιχάλη Πανουσάκου και του Γιώργου Χαλκιά...

Κι όταν ο ήλιος έγερνε προς το Βαρτσουμπάνι, γύριζαν με χαρές και με τραγούδια στο χωριό και περνούσαν από το σπίτι των Μαρινάδων. Εκεί η οικοδέσποινα του σπιτιού, η Γλύκω, και ο καλόκαρδος και χωρατατζής Γιάννης Αδαμίδης τους υποδέχονταν ανοιχτόκαρδα και δέχονταν τις ευχές των χωριανών: «Η Παναγιά να σας βοηθάει».

Αυτά τότε... Σήμερα το εξωκλήσι της Παναγιάς μας σκέκεται εκεί. Που και που δέχεται τους προσκυνητές ν' ανάψουν τα καντήλια στη χάρη Της, ιδιαίτερα το καλοκαίρι που το χωριό μας ξαναζει για δυο μήνες τα παλιά.

Αχολογούν, τώρα, οι λάκοι, τα πουλιά ψάχνουν το εωθινό και τον εσπερινό μέσα από τα πυκνά φυλλώματα των δέντρων. Από μακριά, πολύ μακριά, το δροσερό αεράκι φέρνει τους ήχους των τραγουδιών και του κλαρίνου...

Από τα χέρσα πια χωράφια ξεπηδούν αέρινες οι μορφές των κοριτσιών στεφανωμένα με λογιής λογιής αγριολούλουδα.

Στην Παναγία, 16/4/1958.

Από αριστερά: Αρετή Γεραβέλη, Χρυσανγή Φίλη, Γούλα Χαρίση, Ευαγγελία Ζωγράφου

Αντηχούν ακόμη στ' αυτιά μας τα τραγούδια και τα χωρατά τους.

Σήμερα Χριστός Ανέστη
Την αύριο αληθώς ανέστη
Σήμερα κι ο νιός
Βούλεται να πάει στην καλή του.

Σημείωση: Το 1962, ο μπάρμπας μου Κώτσιο Μάτσος (η γυναίκα του Γλυκερία ήταν αδελφή της γιαγιάς μου Λευκοθέας, μητέρας του πατέρα μου) ηλικίας τότε 92 ετών έδωσε τις παρακάτω πληροφορίες για τις εκκλησίες του χωριού.

1. Άγιος Αθανάσιος. Παλιά ήταν εξωκλήσι, το χρησιμοποιούσαν και για σχολείο. Χτίστηκε περί το 1800, όπως μας είπε, και μεγάλωσε το 1866.
2. Προφήτης Ηλίας. Κτίστηκε το 1850. Ιδρυτές οι: Ευθύμιος και Θεολόγης Αργύρης.
3. Άγιος Νικόλαος. Κεντρική εκκλησία του χωριού. Εδώ και 300 χρόνια για το κτίσιμό του πρόσφεραν οι Γερασάδες (Δημήτριος Παπαγιάννης).
4. Αγία Παρασκευή. Κτίστηκε με δαπάνες των Χρηστάδων το 1860.
5. Πλάτανος. Ηλικίας 300 ετών. Φυτεύτηκε από τον Δημήτριο Μαρινά, πατέρα του Παπα-Γιάννη Μαρινά.

Ο Μιχάλης Πανουσάκος αυτοπαρουσιάζεται στον Βασίλη Σκούρτη

Είμαι ο Μιχάλης Πανουσάκος του Παναγιώτη και της Αθηνάς, γεννήθηκα στη Βούρμπιανη το 1927.

Σχολείο πήγα στη Βούρμπιανη και δασκάλους είχα, στην πρώτη και δευτέρα τάξη την Ευδοκία Φούντου, στην τρίτη και την τετάρτη τον παπα-Μάρκο, στην Πέμπτη και έκτη τον Ρεμπέλη. Ο Ρεμπέλης μ' αγαπούσε πολύ και μου έλεγε, άμα τελειώσεις το σχολείο θα σε στείλω να γίνεις δασάρχης. Μόλις ερχόταν ο ταχυδρόμος, ένας Βενέτης (Μπατσές) Λάμπρος από τη Βούρμπιανη ήταν, μια φορά δύο φορές τη βδομάδα, μου έδινε τα γράμματα και τις εφημερίδες και τα πήγαινα στο Ρεμπέλη.

Έβγαινε η γυναίκα του στην πόρτα έπαιρνε την αλληλογραφία μούδωνε και μια φέτα ψωμί. Μεσολάβησε ο πόλεμος και δεν τέλειωσα το δημοτικό.

Η καταγωγή του παππού μου Μιχάλη ήταν από το Λεσκοβίκι, ήρθε στη Βούρμπιανη το 1895. Ερχόμενος είχε δύο κορίτσια και απέκτησε εδώ τον πατέρα μου το 1903. Η μάνα μου είχε καταγωγή από τα Γιάννενα. Η μάνα της μάνας μου ήταν βλάχα.

Ο παππούς μου ο Τσάπης ήταν παντρεμένος και ερχόμενος από το μέτωπο της Μικράς Ασίας τον άφησε η γυναίκα του, έπαιζε καλό βιολί ο παππούς ο Τσάπης, τότε πάει στα Γιάννενα και γνωρίζει τη γιαγιά μου, την παντρεύεται, κάνει τη μάνα μου και τη Γλύκω τη γυναίκα του Νικόλα Χαλκιά και ένα αγόρι, το Σωκράτη.

Τη γιαγιά μου τη Μαρία, την είχαν απαγάγει στα Γιάννενα οι Εβραίοι και την είχαν κλείσει στο υπόγειο ενός μαγαζιού στην οδό Ανεξαρτησίας. Κάποιο πρωί, χαραή, κάποιος διερχόμενος Γιαννιώτης άκουσε από το υπόγειο του μαγαζιού φωνή, αφκράζεται καλά από το παράθυρο του υπογείου, ήταν φωνή γυναίκας.

Αμέσως κάλεσαν την αστυνομία και όταν κατέβηκαν κάτω στο μπουντρούμι, βρήκαν τη γιαγιά μου. Δεν την είχαν πειράξει και μάλιστα της έδιναν να τρώει λογιαστά φαγητά. Είχε πάρει όμως τέτοιο φόβο που μετά από ένα μήνα πέθανε.

Ο παππούς μου ο Τσάπης πήρε τα κορίτσια και το Σωκράτη και ήρθε και εγκαταστάθηκε στη Λαγκάδα και άνοιξε ένα μαγαζί σιδεράδικο.

Όταν η μάνα μου ήταν δεκαέξι χρονών και ο πατέρας μου γύρω στα δεκαοχτώ έκλεψε τη μάνα μου. Τη ζήτησε πρώτα στον παππού μου αλλά αυτός του είπε, δεν σου τη δίνω γιατί είσαι άτεχνος. Την ιστορία την ξέρει καλά ο Λάμπρος Μούσιος από τη Λαγκάδα.

Αφού την έκλεψε την πήγε στη Βούρμπιανη, έκατσαν τρεις – τέσσερις μέρες και ύστερα στεφανώθηκαν και άρχισαν να αποκτάνε τα παιδιά.

Ο Μιχάλης Πανουσάκος και η κομπανία του.

Πρώτο παιδί ο Γιάννης το 1925, ύστερα ο Μιχάλης, ο Ρίτος, ο Κώστας, η Σοφία, ο Σωτήρης, η Στέλλα, ο Βασίλης, ο Γιώργος και η Κατερίνα. Η Κατερίνα γεννήθηκε το 1952, όταν εγώ ήμουν φαντάρος και οι δικοί μου είχαν πάει στα Γιάννενα, τότε η μάνα μου καθόταν σε ένα κατάχτητο σε μια ξαδέρφη της. Εμείς με τον πατέρα πηγαίναμαν στην Ηγουμενίτσα για δουλειά.

Ο παππούς μου ο Μιχάλης ήταν υλοτόμος, τον πήρε μαζί ο Μήτρο Μπέτσας από τη Βούρμπιανη, ο πατέρας του Νίκου Χαλικιά που έπαιζε φοβερό κλαρίνο. Κατόπι λένε πως είχε πάει στη Στράτσιανη και εκεί ήταν κι ένας άλλος κλαριντζής και του 'πε βάλε μια λίμπα με νερό να φουσήξουμε. Φύσηξε ο άλλος, τίποτα πουθενά, δίνει τέτοια φύσα με το κλαρίνο ο Μπέτσας και έφυγε όλο το νερό από τη λίμπα, να τι πνευμόνια είχε.

Ο Μήτρος δίνει ένα λαούτο στον παππού μου και τον έμαθε να παίζει. Πήγαιναν στους γάμους και ως επί το πλείστον στους βλάχικους γάμους. Τότε όλα τα βουνά ήταν γεμάτα βλάχους, σκηνίτες, αρβανιτόβλαχους· αυτοί παντρεύονταν το καλοκαίρι στα βουνά.

Ο παππούς μου ήταν καλλίφωνος, είχε τέτοια φωνή που τον αγάπησαν όλα τα χωριά και ιδιαίτερα αγαπητός ήταν στους βλάχους που ήξερε τα τραγούδια τους, τα αρβανι-

Γοργοπόταμος, στο μαγαζί του Σωκράτη, 1965.

τοβλάχικα. Όταν πήγαιναν στους βλάχους με το ντροβά τα μετζίτια και τα ναπολεόνια.

Οι βλάχοι έφτιαχναν με στρωσίδια και σάσματα ένα μεγάλο μακρόστενο κιόσκι σα παράγκα, έστρωναν φτέρη κάτω και με τις χειρόλαμπες στους πασάλους ετοιμάζαν το χώρο για το γλέντι του γάμου. Έμπαιναν αυτοί πρώτα, κάθονταν και στον μπάτο οι οργανοπαίκτες, ο μπάρμπα-Νικόλας με τον παππού μου το Μιχάλη που ήξερε τα αρβανίτικα τραγούδια. Αφού έμπαιναν μέσα άρχιζαν τα τραγούδια, σε λίγο έλεγαν στο Νικόλα να παρατήρει το κλαρίνο, για να ακούσουν το τραγούδι του Μιχάλη.

Μέχρι και στον Κιανή Μπέη, πήγε ο πάππος ο Μιχάλης, στη Γράμμοστα, γύρω στο 1900. Κάλεσαν εκεί να πάει τον Κώτσο το Χριστούλη, αλλά του είπαν, αν δεν έχεις μαζί το Μιχάλη μην έρθεις. Η Γράμμοστα τότε είχε πολλά σπίτια, μη κοιτάς τώρα χάθηκαν όλα, απόμνε μόνο η εκκλησιά. Έπαιξαν στο γάμο και το βράδυ ο Κιανή Μπέης λέει στο Μιχάλη, «δε ξέρω τι θα κάνεις αύριο το βράδυ θα μου βγάλεις τραγούδι όταν θα κάνουμε τις εντολές».

Ο πάππος έβγαλε ένα τραγούδι αρβανίτικο άρεσε στον Μπέη και του είπε: «Μιχάλη τη φωνή σου να την ακούω, εσένα να μη σε βλέπω», γιατί ο πάππο Μιχάλης είχε μύτη μεγάλη. Ο πάππος ο Μιχάλης πέθανε το 1942 στη Μακεδονία.

Απ' αυτόν ξεκίνησε και ο πατέρας μου, στην αρχή με λαούτο και ύστερα με βιολί. Ο πατέρας μου έπαιξε σε πολλά συγκροτήματα κυρίως με τον κουμπάρο του απ' την Καστά-

νιανη, το Γιώργο Αδαμόπουλου, αλλά και με τον μπάριμπα-Νικόλα και το Βασιλάκη.

Ο Γιώργος Αδαμόπουλος είχε αδερφό τον Αλέξη, έναν άριστο βιολιτζή. Αυτοί ήταν από τη Λαγκάδα αλλά εγκαταστάθηκαν στην Καστάνιανη γιατί εκεί μπορούσαν να βρουν ευκολότερα δουλειά.

Ο Μήτρο Μπέτσας είχε το Νικόλα (Χαλκιά) παιδί και τέσσερες κοπέλες, πέθανε γιατί του έσπασε το τύμπανο απ' τη πολλή τη φύσα και πάει έτσι χαμένος.

Η μια κοπέλα του Μήτρου πήρε τον Ήλικα με το βιολί, που ήταν από το Νεστόριο και ήρθε στη Βούρμπιανη και τον κάναμε γαμπρό.

Είχε ένα παιδί με την πρώτη του γυναίκα, το Νάσιο με το βιολί, ο οποίος έμαθε τον αδελφό μου το Γιάννη, τον χτυπούσε με το δοξάρι στο κεφάλι «έτσι θα το κάνεις» του έλεγε για να του δείξει να μάθει.

Κοντά στον πατέρα άρχισα κι εγώ πηγαίνοντας με τον μπάριμπα-Νικόλα στην αρχή με το ντέφι κι ύστερα με το λαούτο. Όταν μικρός πήγαινα στα γλέντια, άκουγα στο κάθε χωριό ποιο τραγούδι τραβιέται περισσότερο, ποιο μουαμπέτι, ποιο του τραπεζιού και τάβαζα στο νου. Γυρνώντας σπίτι μου έλεγε η μάνα μου.

- Ε, μωρέ, πώς περάσατε; Σου 'δωσε τίποτα;

Γάμος στην Κοτύλη. Κομπανία, από το Νεστόριο.

- Καλά μωρ' μάνα μου 'δωσε δύο – τρεις δραχμές.

Ύστερα η μάνα πήγαινε στην αδερφή της κι έκανε παράπονα.

- Ντε μωρή, πάει το παιδί. Ξενυχτάει τόσες βραδιές και του δίνει δύο δραχμές.

- Άμα θέλει ας έρθει, έλεγε ο Νικόλας, δεν είναι μεγάλος να του δώσουμε κανονικό μεράδι.

Μου έρχονταν και μένα ανάποδα να ξενυχτάω τόσες βραδιές και να παίρνω μόνο δύο δραχμές. Σε κάποιο γάμο στο Τούρνοβο με το μπάριμπα-Νικόλα, ζητούσαν όλοι το τραγούδι «Βαρέθηκα την ξενιτιά». Εγώ το κατέγραψα και σφυρίζοντας το πήγα στο σπίτι για να μη χάσω το ρυθμό.

Στα δεκατέσσερα ο πατέρας μου πήρε ένα κλαρίνο απ' την Κόνιτσα, πεντακόσιες δραχμές και από τότε άρχισα να το λαλάω. Ο πατέρας λίγο με το λαούτο και το βιολί, εγώ με το κλαρίνο κι ο αδερφός μου ο Γιάννης με το βιολί, κάτι άρχισε να γίνεται.

Στα δεκαπέντε – δεκάξι χρόνια μου ήξερα καμιά δεκαπενταριά τραγούδια καλά, δεν ήμουν όμως ακόμα καλός οργανοπαίχτης.

Το 1942 είχα πάει με το Βασίλη τον Κοκκινόπουλο στην Ερσέκα για να πάρουμε κανένα πράσο και λάχανο για του Αγίου Νικολάου.

Στην Μπάντρα ανταμωθήκαμε με το Διομήδη Χρήστου από τις Χιονιάδες. Μόλις φτάσαμε στην Ερσέκα με κάτι παλιοπάπουτσα και με κάτι ρούχα της κακιάς ώρας, έκανε φοβερό κρύο. Εγώ κρατούσα και το βιολί κάτω απ' το σακάκι, ο Κοκκινόπουλος είχε το κλαρίνο.

Τότε πήγαμε σ' ένα φούρνο για να ζεσταθούμε, ο φούρναρης μας ρώτησε από πού είμαστε, του είπαμε απ' τη Βούρμπιανη και μας έδωσε ένα κομμάτι ψωμί. Ο Βασίλης έφυγε, τον έχασα. Ο φούρναρης με ρώτησε τι είχα κάτω απ' το σακάκι και του είπα, βιολί.

Ξέρεις βιολί; Παίξε μας κάτι.

Εγώ δεν ήξερα καλά, στα χαμένα - μαζωμένα, έπαιξα κάτι και μου 'δωσαν δύο λέκια.

Να κι ο Βασίλης, άντε του λέω να πάμε στο παζάρι να πάρουμε τα πράσα και τα λάχανα να φύγουμε.

Λέει τότε ο φούρναρης θα σας πάω σε ένα εστιατόριο να φάτε. Μας πήγε σ' ένα εστιατόριο που είχε λογιαστά φαγητά και φάγαμε κρέας με πράσο.

Τότε εμφανίστηκε ένας Αλβανός αντάρτης λοχαγός, Αλί τον έλεγαν, με τον ιπποκόμο του τον Νεβρούζ. Αυτός μόλις είδε τα όργανα μας πήρε μαζί του και μας είπε ότι θα παίξετε για τους αντάρτες και θα πληρωθείτε. Μας πήγε στο χωριό Στάρια, εκεί εμείς παίζαμε δύο τρία τραγούδια που ξέραμε, αυτοί χόρευαν και μέσα στο σχολείο οι αντάρτες περιπολούνταν τους εθνικιστές.

Το βράδυ καταλύματα στα σπίτια, εμάς μας έπαιρνε πάντα μαζί του φοβούμενος μη φύγουμε. Ύστερα πήγαμε στη Σελινίτσα, οι αντάρτες κι εδώ μάζευαν τους εθνικιστές

Πεντάλοφος, 1969.

(μπαλίστες) και έκαναν τη δουλειά τους, ύστερα χόρευαν και γλεντούσαν, εμείς παίζαμε. Ήμέρωνε Αϊ-Νικόλας, το βράδυ πήγαμε στο σπίτι του μουχτάρη.

Ένα σπίτι ωραίο, με βελέντζες στρωμένο, είχε σφάξει 4-5 γίδες, καθίσαμε για φαγητό. Ήρθε η νοικοκυρά με το γκιούμι, πλύναμε τα χέρια, φάγαμε και ύστερα πιάσαμε τα βιολιά και τα τραγούδια, γλεντήσαμε. Ο Βασίλης Κοκκινόπουλος ζήλεψε τον καπνό που ήταν κρεμασμένος στο ταβάνι.

Ο Αλβανός του είπε ότι είναι δυνατός καπνός, αυτός επέμενε να καπνίσει και με την πρώτη ρουφηξιά έπεσε κάτω, τρομάξαμε να τον συνεφέρουμε. Ήρθε η ώρα να κοιμηθούμε, η νοικοκυρά έστρωσε άσπρες βελέντζες, εμείς κοιταχτήκαμε, της λέω ότι εμείς έχουμε ψείρες, ας έχετε, λέει αυτή, θα τις πλύνω το πρωί στο καζάνι.

Ξαπλώνουμε και τι να δεις φεύγουν οι ψείρες από μας και πάνε όλες στη βελέντζα. Το πρωί που σηκωθήκαμε, τι να δούμε, πληθώρα πάνω στη βελέντζα. Ο Κοκκινόπουλος σηκώθηκε πρωί και βάλθηκε να τινάζει τη βελέντζα. Η Αρβανίτισσα του 'πε να την αφήσει γιατί έχει ανάψει καζάνι να τις ζεματίσει.

Επί δύο μήνες γυρίσαμε όλα τα χωριά, πληρωνόμασταν 150 λέκια το μήνα, για να παίζουμε.

Κάποτε ήμασταν στην Μπορόβα, έρχεται ένας με ένα ποδήλατο και λέει στον Αλί, «πού είναι τα όργανα; Στην Ερσέκα μαζεύτηκε κόσμος». Εκεί ως φαίνεται είχαν συγκέντρωση όλοι οι παρτιζάνοι. Πήγαμε στην Ερσέκα και μας είπαν, εσείς θα παίζετε σ' αυτή

την αυλή, σ' ένα μαγαζί. Εκεί ήταν κι άλλα συγκροτήματα από το Λεσκοβίκι, πολύ καλοί μουσικοί, και είχαν φέρει ακόμη και τον πατέρα του Μήτσου μαζί με τον Τάκη και με αυτούς ήρθε κι ο πατέρας μου ψάχνοντας για μένα.

Μέσα στον κόσμο είδα και το Σαράντη από τις Χιονιάδες. Όλοι οι μουσικοί θα έπαιζαν επί πληρωμή. Ακούω εγώ ένα κλαρίνο, κατάλαβα ότι είναι το κλαρίνο του Τάκη. Σταμάτησα εγώ να παίζω άφησα τον Κοκκινόπουλο να παίζει και εγώ πήγα βρήκα τον πατέρα μου που έπαιζε με τον Τάκη.

Είπαμε ότι θα βρεθούμε αύριο.

Μόλις τελειώσαμε σμιχτήκαμε όλοι οι Βουρμπιανίτες σε ένα στρατόπεδο για να πάμε στον ανώτερο να πληρωθούμε. Μεσολάβησε και ο πατέρας μου με τα αρβανίτικα στον Αλί, κι αυτός είπε ότι δε μας χρειάζεται άλλο, μπορούμε να φύγουμε. Πάμε στον τρανό κι αυτός μας πλήρωσε 150 ναπολεόνια το μήνα. Δύο μήνες που είχαμε, εμείς πήραμε από 300 ναπολεόνια.

Μας είπαν αν θέλουμε να ψωνίσουμε τώρα εδώ και θα σας τα πάμε εμείς τα πράγματα στην Μπάντρα. Ψωνίσαμε απ' όλα, από ζάχαρη μέχρι τσακμακόπετρες για να τις

Πυρσόγιαννη, 1966.

Στο γάμο του Αγγελή Παπαγεωργίου, Γοργοπόταμος.

πουλήσουμε να βγάλουμε παράδες. Τα ψώνια τελικά μας τα έφεραν ως τις Χιονιάδες, τα ξεφορτώσαμε εκεί στο σχολειό – στο Αμιλικό και πήγαμε δύο άτομα στη Βούρμπιανη φέραμε τα γομάρια και έτσι σώσαμε τα πράγματα στο χωριό.

Όταν έγινα 16-17 χρονών φτιάξαμε το δικό μας συγκρότημα, εγώ, ο πατέρας μου, ο Ρίτος και ο Γιάννης. Τότε πήγαμε σ' ένα γάμο στο Ντέντσκο. Γινόταν 7-8 γάμοι και ήταν μαζωμένα 13-14 συγκροτήματα. Δικά μας συγκροτήματα, από τα χωριά μας ήμασταν εγώ, ο Τάκης, ο Νικόλας και ο Αποστόλης Χαλκιάς, τα άλλα ήταν από τη Μακεδονία. Ο μπάρμπα-Νικόλας ήταν εκεί με τον Ήλικα, τον Τόλη και το Βασίλη.

Εμείς είχαμε μια νύφη κοπέλα του Νίκου Καραντζου, αυτός έφτιαχνε τσαρούχια.

Τον καλύτερο γάμο τον είχε ο Αποστόλης Χαλκιάς που είχε μάθει κλαρίνο στα Τίρανα. Το μισό χωριό απ' τη Βούρμπιανη ήταν εκεί, πείνα βλέπεις και πήγαν εκεί να μάσουν τους πατσάδες απ' τα σφάγια. Κόσμος πολύς, γίνονταν χαμός, εκεί ήταν ένας αόμματος, Σιδέρης λέγονταν, έπαιζε φοβερή φλογέρα και μας γνώρισε όλους απ' τη φωνή, είχε καλές σχέσεις με τον πάππο μου το Μιχάλη. Τελειώσαμε το δικό μας γάμο και στο γάμο της Βάγιως της Τσολάκη έμειναν χωρίς όργανα, περίμεναν όργανα απ' την Κυψέλη.

Το πρωί εμείς ήμασταν στο καφενείο και φώναξαν εμάς να παίξουμε στο γάμο. Εγώ είχα κουρασθεί, έπαιζα τρεις μέρες, μικρό παιδί ήμουν, αλλά πήγαμε κι σ' αυτό το γάμο. Ήταν ένας κλαριντζής από το Άργος, Αδαμόπουλος με το όνομα, φοβερός μουσικός, δώδεκα άτομα κομπανία είχε με χάλκινα, νταούλια, κλαρίνα.

Μόλις ξεκινήσαμε να πάρουμε το νούντο και το βλάμη, συναντηθήκαμε τα δύο

Αγ. Παρασκευή, 20/7/1956.

συγκροτήματα, πού να βγούμε με τα βιολιά εμείς μπροστά σ' αυτούς, μας μπόμωναν τα νταούλια. Μόλις βλέπει αυτός την κομπανία μας είπε στους δικούς του να σταματήσουν για να περάσουμε εμείς που δεν ακουγόμασταν.

Περνάμε εμείς, ακούει ο Αδαμόπουλος εμένα που πήγαινα πατινάδα το νούννο και είπε στους άλλους ότι αυτός ο μικρός θα γίνει φοβερό κλαρίνο.

Στο Ντέντσκο τη Δευτέρα βγάζουν τις νύφες στον Αϊ-Νικόλα και ύστερα παν στη βρύση. Ήμασταν γύρω στους σαράντα οργανοπαίχτες, μια κομπανία όμως θα 'μπαινε μέσα στο κουλούρι να παίξει, ποιος θα ήταν εξυπνότερος.

Ο αδερφός μου ο Γιάννης πήγε να παίξει με έναν Μένιο από την Κοτύλη κι αυτός με πονηριά μόλις τέλειωσε το τελευταίο τραγούδι έξω, μπήκε μέσα στο κουλούρι και έπαιξε μόνο αυτός.

Στους γάμους που πηγαίναμε έκανε κουμάντο ο νοικοκύρης για ύπνο και φαγητό, μας έστρωναν στρωματσάδα έτσι για 2-3 ώρες ύπνο γιατί ο γάμος κρατούσε τρεις μέρες.

Στις γιορτές πηγαίναμε πρωί στα χωριά και μετά την εκκλησία πηγαίναμε από σπίτι σε σπίτι σε όποιον γιόρταζε και γλεντούσε ο κόσμος. Μόλις σουρούπωνε φεύγαμε ή αν μας έπαιρνε η ώρα μέναμε στο Αμιλικό.

Όταν παντρεύονταν ο Θανάσης ο Δέδες στο Πληκάτι, πήγαμε με τον μπάριμπα μ' το

Νικόλα. Στο Σαρπούνι τρομάξαμε να περάσουμε και ανεβήκαμε σχεδόν στην κορυφή να περάσουμε εκεί που λιγότευαν τα νερά. Κουμπάρος ήταν ο παπά-Γεράσης, καθίσαμε να ρίξουμε και τα κανίσια. Εκείνο που μ' άρεσε στο Πληκάτι ήταν το ψωμί το ρουφτένιο.

Τότε, χειμώνα γίνονταν οι περισσότεροι γάμοι, τότε είχαν το κουμάντο στα σπίτια και είχαν γυρίσει και οι άντρες απ' τα ταξίδια.

Εντωμεταξύ μεγάλωνα γινόμουνα καλός οργανοπαίκτης, με καλούσαν σε πολλούς γάμους και πανηγύρια. Μόνος μου μάθαινα, κανένας δεν με πήρε να με μάθει, να μου δείξει, έβλεπα – άκουγα κι εγώ ύστερα από κοντά. Πρόβες έκανα μόνος και έτσι βελτιωνόμουν, αυτό πάει να πει αυτοδίδακτος.

Σε κάθε πανηγύρι που πήγαινα ήξερα τους χορευτές, στα χωριά τα δικά μου, ήξερα τι χορό θέλει ο καθένας και εγώ τους γλεντούσα με πίστη γι' αυτό μ' αγαπούσαν. Τα δικά μας τα τραγούδια ποιος θα τα τραγουδήσει τώρα! Οι καλύτεροι χορευτές ήταν οι Καστανιανίτες και οι Βουρμπιανίτες. Θυμάμαι το Διονύση το Ράππο από τη Βούρμπιανη που χόρευε φοβερά το Μπεράτι. Φοβεροί ρυθμοί το καραματάτκο και ο γυναικείος χορός της Πυρσόγιανης, το κλειδωτό.

Άκουσα και έπαιξα με το Φίλιππα το Φιλιππίδη, κλαρίνο φοβερό, αλλά για το Κεράσοβο, τη Φούρκα, για τα μέρη εκείνα. Και ο πεθερός μου Πέτρος Αλεξίου ο πατέρας της γυναίκας μου, ήταν φοβερό κλαρίνο, είχε πάει με τον πόλεμο στη Μικρά Ασία και είχε και το κλαρίνο μαζί, και έτσι έπαιζε φοβερά τσιφτετέλια.

Κάποτε όλοι οι οργανοπαίχτες ήταν απασχολημένοι, ο Νικόλας στο γάμο του Καραγιάννη, ο Τάκης στο γάμο του Μπίζιου, ο πατέρας μου με το νούνο στο γάμο του Τζίλα και ο Αλεξίου από το Ελεύθερο στο γάμο του Πορφύρη που έπαιρνε γυναίκα από τις Χιονιάδες.

Παντρεύονταν ο Αριστοτέλης ο Κάτσιαβος κι έπαιρνε γυναίκα από το Ασημοχώρι από τους Στεργαίους νομίζω, και μια και δεν υπήρχαν όργανα αναγκαστήκαμε να φωνάξουμε το Φίλιππα, θα έπαιρνε 500 δρχ., η τιμή ήταν συμφωνημένη, θα μου δώσετε όμως το Γιάννη είπε, γιατί δεν ξέρω τα τραγούδια. Ο γάμος έγινε, δεν ευχαριστήθηκε όμως κανένας.

Τα καλύτερα γλέντια στην περιοχή μας έκαναν το Ασημοχώρι, το Τούρνοβο, η Πυρσόγιανη, όλα τα χωριά όμως γλένταγαν κι ήταν όλοι πολύ καλοί τραγουδιστές.

Οι γυναίκες ήξεραν και τραγουδούσαν τα τραγούδια έτσι βοηθιούνταν το συγκρότημα στο τραγούδι.

Όταν την Κυριακή το βράδυ μετά το φαγητό ξεκινούσαν οι εντολές άρχιζε ο κουμπάρος, που είχε το πρόσταγμα του γάμου.

Αρχινούσε με πέντε ποτήρια κρασί.

Πίνω το πρώτο εις υγείαν των νεονύμφων.

Πίνω το δεύτερο εις υγείαν των γονέων των νεονύμφων.

Πίνω το τρίτο εις υγείαν του βλάμη.

Πίνω το τέταρτο εις υγείαν των παρευρισκομένων και το πέμπτο το πίνω εις υγείαν του κουμπάρου. Τα έπινε και τα πέντε, ύστερα έλεγε, πάρτε μου κι ένα τραγούδι τώρα.

Μετά άρχιζαν οι εντολές, πίνω και καλώς να σέβρω Βασίλη κι ο Βασίλης έπρεπε να απευθυνθεί σ' άλλον και παραγγελιά ο εντολέας από 'να τραγούδι, εκεί εμείς βγάζαμε τα περισσότερα λεφτά.

Το πιο συνηθισμένο τραγούδι που ζητιούνταν στις εντολές ήταν οι ξενιτιές:

*Βαρέθηκα την ξενιτιά
τα έρημα τα ξένα
νιάτα μου καημένα νιάτα μου
στα χάνια ξεπεζεύουνε
στα χάνια τρων και πίνουν...
... στρώνω την κουβερτούλα μου
καημό πόχει η καρδούλα μου
γιε μ' τη στρώνω και κοιμούμαι
κι όλο εσένανε θυμούμαι...*

Πολλές φορές τη νύχτα μου έρχονται στο μυαλό και τα θυμούμαι όλα τα παλαιά τραγούδια, πολλές φορές τα ξεχνώ.

Είμαι 79 χρονών, παίζω δόξα το θεό μια χαρά και δεν καταλαβαίνω τίποτα. Αν καταλάβω τον εαυτό μου ότι δεν μπορώ να εξυπηρετήσω το χωριό θα πω, παιδιά πάρτε έναν άλλο και θάρθω να πω κι εγώ δύο τραγούδια. Είναι κουραστικό όργανο, θέλει πνευμόνια το κλαρίνο και το ντέφι είναι το χειρότερο, με το ντέφι ξεχειριάζεσαι, άντε χτύπα τρεις μέρες συνέχεια.

Θυμούμαι όταν παντρεύονταν ο Διομήδης ο Χρήστου στις Χιονιάδες, είχαν φωνάξει εμάς στο γάμο. Ήμουν εγώ με το λαούτο, ο πάππος ο Νάσιος με το βιολί και ο Τάκης ο Χαλκιάς με το κλαρίνο. Κόσμος πολύς. Πήγαμε πήραμε τη νύφη και γυρνώντας στο σπίτι ο κόσμος ήταν πάνω στο μπαλκόνι και από το βάρος το μπαλκόνι έπεσε, ήρθε και μας τόπε στο δρόμο που ρχόμασταν ο πατέρας του γαμπρού, ο Γιάννης. Στους γάμους κοντύλιαζαν τα πατώματα στα σπίτια γιατί ο κόσμος χόρευε και αυτά δεν άντεχαν. Στη Βούρμπιανη σε γάμο είχε φύγει όλο το πάτωμα.

Κάποτε ήμασταν σε ένα βλάχικο γάμο, του Αλέκου του Μάμου στην «γκούβα» στο Πληκάτι. Ήρθε ο παπά-Γεράσης, έγινε ο γάμος, γλεντήσαμε. Μετά δύο-τρία χρόνια, δε θυμάμαι, είχε κινήσει η γυναίκα του έγκυος, δεν μπόρεσε να αποκτήσει, κατάλαβε ότι θα πεθάνει και είπε στον άντρα της να την πάει με τα όργανα στον τάφο.

Στο γάμο του Νίκου Τζέφου, Χιονιάδες, 1939.

Εμείς καθόμασταν στο χαγιάτι στην εκκλησιά στη Βούρμπιανη, βλέπουμε ένα βλαχάκι με τέσσερα μουλάρια να έρχεται. Ρωτάει πού είναι οι γύφτοι, έχουμε έναν αρραβώνα, θα πάρετε από μια λίρα.

Συμφωνήσαμε να πάμε, παίρνουμε τα όργανα, φτάνοντας στο Γοργοπόταμο μπαίνουμε στο μαγαζί, μας ρωτούν πού πάτε, έχουν έναν αρραβώνα οι βλάχοι, λέμε εμείς.

Τι αρραβώνα μας απαντούν, εκεί κάποιος πέθανε. Εμείς κάτι υποψιαστήκαμε. Μόλις φτάσαμε στην εκκλησία την είχαν διαβάσει και περίμεναν.

Τότε μας είπε το βλαχάκι ότι πέθανε η γυναίκα του Αλέκου Μάμου κι άφκε εντολή να την πάμε με τα όργανα, παιδιά από δω ως το νεκροταφείο και να φύγετε. Πήραμε ένα μουαμπέτι πένθιμο κι αυτό ήταν. Πήγα και στο γάμο, πήγα και την ξεπροβόδισα και στο νεκροταφείο.

Στις Χιονιάδες πήγαινα του Αγίου Αθανασίου, ήταν πολλοί Θανάσηδες, γιόρταζε η εκκλησιά, και πηγαίναμε και στα σπίτια και θυμάμαι μια φορά ο Μιχάλης ο Παΐσιος είχε πει πολύ και γκυλίστηκε στο πλάι του Αγίου Αθανασίου και έφτασε στον μπάτο, στα χωράφια. Πηγαίναμε και στην Παναγία στη γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής μετά το Πάσχα, εκεί μαζεύονταν και γλεντούσαν όλα τα γύρω χωριά.

Ο κόσμος γλένταγε καλύτερα παλιά, δεν υπήρχαν ακούσματα, περίμενε το γάμο και το πανηγύρι να γλεντήσει. Φτώχεια όμως, έπαιζα και έπαιρνα κολοκύθες, με τη φασολάδα γλεντούσε ο κόσμος, έτρωγες τον καβουρμά και μοσχοβόλαγε το βούτυρο.

Δροσοπηγή, 1951.

Στη Ζέρμα πήγαμε σ' ένα γάμο τέσσερα άτομα, από το Σάββατο ως τη Δευτέρα και πληρώθηκαμε 25 οκάδες σιτάρι.

Τόση ήταν η ανέχεια, που σε ένα γάμο στη Χρυσή έρχονταν οι μπάμπες να κεράσουν το χορό της νύφης και είχα μάσει γύρω στα πενήντα κουμπιά.

Εγώ από τη στιγμή που απόκτησα το πρώτο κλαρίνο αποφάσισα να γίνω οργανοπαίκτης, δεν ασχολήθηκα με τίποτα άλλο.

Δυστυχώς δεν ήρθε κανένας νέος να μάθει κοντά μου, μόνο ο ανιψιός μου ο Νάσιος ο Χριστόπουλος πήρε πατήματα δικά μου, είναι καλός και διδάσκει στο μουσικό Γυμνάσιο παραδοσιακά όργανα.

Οι παλιοί οργανοπαίχτες έλεγαν μη ταλαιπωρείσαι με το ντέφι πάρε το κλαρίνο και έλα να μάθεις. Όλα τα τραγούδια που παίζω γράφτηκαν σε κασέτες, σε CD με πρωτοβουλία συλλόγων, αλλά το επίσημο κράτος δεν ενδιαφέρθηκε.

Στα πανηγύρια τώρα μπήκαν τα ηλεκτρικά, οι οργανοπαίχτες παίζουν πιο ξεκούραστα, αλλά εδώ στα χωριά τα δικά μας δεν τα θέλουν. Η οικονομική κρίση επηρέασε τον κόσμο, δε γλεντάει όπως γλεντούσε. Τα πανηγύρια στα χωριά γίνονται μόνο το καλοκαίρι και μια φορά το χρόνο.

Δυστυχώς ο κόσμος λιγόστεψε, οι νέοι δεν πολυανεβαίνουν στο χωριό και δεν έχουν

Από αριστερά: Ρίτος Πανουσάκος, Θανάσης Χριστόπουλος, Μιχάλης Πανουσάκος, Μήτσος Χριστόπουλος

καμιά επαφή με το χορό και τα παλιά τραγούδια. Τα πανηγύρια τα συντηρεί η ηλικία η δικιά μας ύστερα δε ξέρω τι θα γίνει.

Όταν παίζει η κομπανία η δικιά μου εγώ αλλάζω τα τραγούδια και με μένα μπαίνουν οι άλλοι. Τα όργανα που έχω μαζί αν κοιτούν πέρα αγριεύω, τους θέλω να κοιτούν το χορευτή.

Τα συγκροτήματα της περιοχής μας ξέρουν λίγο πολύ τα παλιά τραγούδια και τους χορούς, έρχονται όμως και οι Μαντζαραίοι που δεν ξέρουν να παίζουν τίποτα άλλο εκτός από Πωγωνήσια.

Πρόβα και εξάσκηση κάνω σχεδόν κάθε απόγευμα, η γυναίκα φωνάζει, αλλά πρέπει να παίζω για να δουλεύονται τα χέρια και τα χείλια και για να περνά ευχάριστα η ώρα.

Δοξάζω το θεό που έχω υγεία και παίζω ακόμα, ήμουν ένα φτωχόπαιδο και με το κλαρίνο στάθηκα στα πόδια.

Είμαστε μια μουσική οικογένεια όλα τα αδέρφια μου παίζουν όργανο, ο Γιάννης βιολί, εγώ κλαρίνο, ο Ρίτος ντέφι, ο Κώστας κλαρίνο και βιολί, ο Σωτήρης βιολί. Μόνο ο Γιώργος και ο Βασίλης δεν ασχολήθηκαν με τη μουσική. Όλοι μάθαμε κοντά στο Μήτρο Μπέτσα (Χαλκιά).

Εγώ μένω χρόνια τώρα εδώ στην Κόνιτσα, στη Βούρμπιανη μένει μόνο η αδερφή μου. Το δικό μου σπίτι τόδωσα στον ανιψιό μου Θανάση, της αδελφής μου της Σοφίας, έτσι για να μείνει όρθιο.

Να κλείσουμε με ένα παράπονο τώρα, ολόκληρη Κόνιτσα δεν έχει κανένα ενδιαφέρον να φτιάσει ένα χορευτικό να μαζέψει τους νέους να τους δείξει το δημοτικό τραγούδι, το χορό, να τους δώσει μια διαφορετική επιλογή στη διασκέδαση, να μπορέσουν αυτά τα παιδιά να καλύψουν κάπως διαφορετικά τον ελεύθερο χρόνο τους.

Βασίλης Παπαγεωργίου

Ταξίδια μαστόρων

1919. Μάστοροι μετανάστες στην Αμερική

«Και αν δεν κερδίσουμε χρήματα
τουλάχιστον είδαμεν κόσμο»

«Από το 1870 μέχρι το 1940 οι περισσότεροι μαστόροι ταξιδεύουν στη Ρουμανία, παραλιακή Τουρκία, Ρωσία, Περσία, Αίγυπτο, Σουδάν, Αιθιοπία, Κογκό, Ταγκανίκα, Γαλλία και Αμερική. Το όνειρο να «καζαντήσουν» αποδεκατίζει τους πρώτους μετανάστες».

Αρχείο Μουσείου Ηπειρωτών Μαστόρων

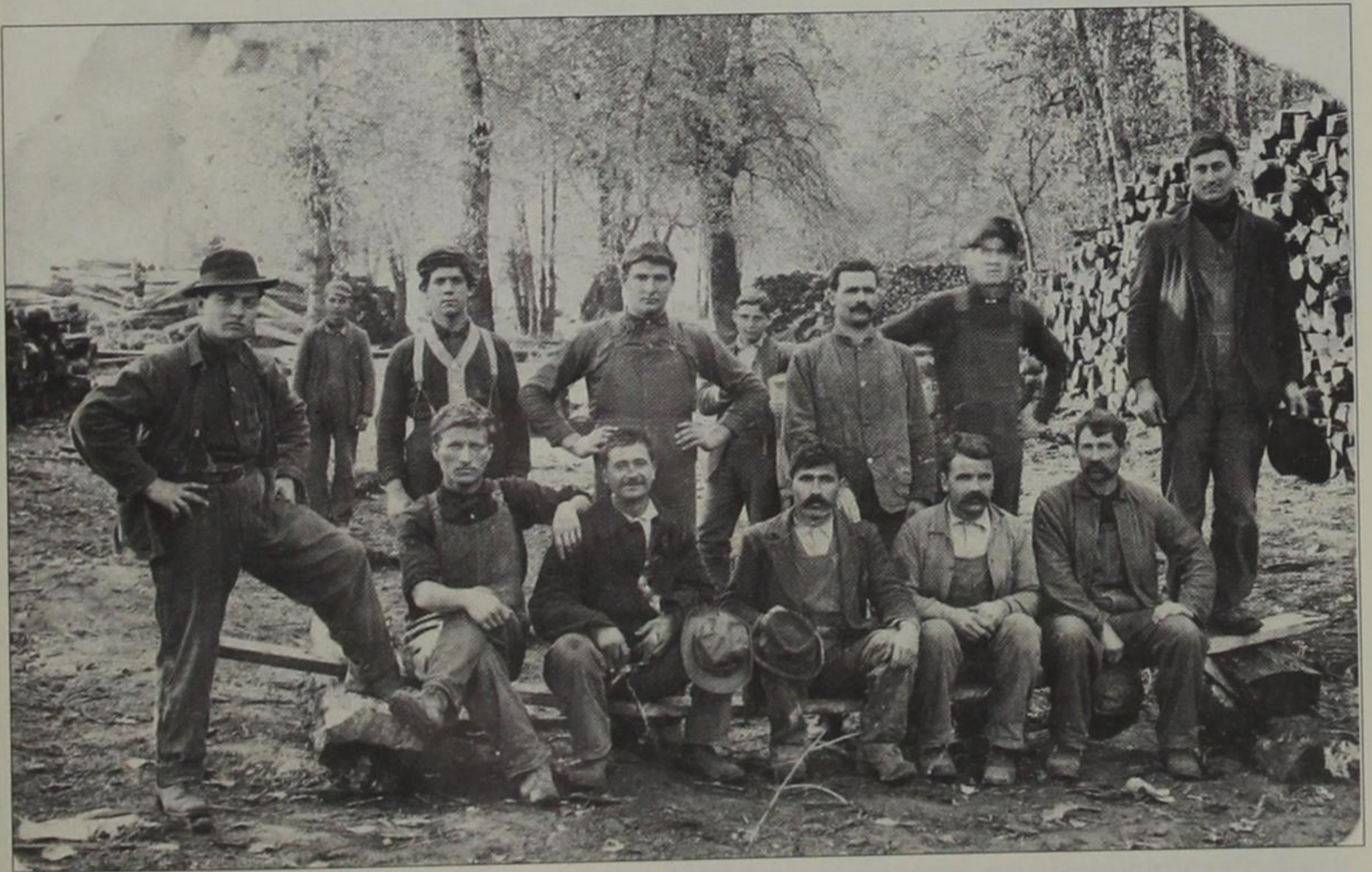
Επιστολή μάστορα από την Αμερική, 1907

Brockton, Mass

Την 22/4 Οκτωβρίου 1907

Ἐσύ πατέρα μᾶς ἀπελπίζεις ὅπως διόλου μέ τά γράμματα φέρεις τόν πεθαμό. Μᾶς γράφεις ὅτι ἔκοψες καί τόν καφέ καί τό τσιγάρο, εἶναι ντροπή νά μᾶς γράφης τέτοια λόγια. Νά μή νομίσετε ὅτι ἐδῶ εἰς τήν Ἀμερικὴν βγαίνουν οἱ παράδες με εὐκολία δέν εἶναι ὅπως τά παρασταίνουν αὐτοῦ τά πράγματα τῆς Ἀμερικῆς. Βγῆκα μόνο τό ὄνομα, ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἔχει χρήματα αὐτό τό μπούγιο πῆρε τόν κόσμο εἰς

τόν λαιμόν του. Έάν κάμουν καί αὐτοῦ ἐτούτην τήν ἐργασίαν ὅπου κάμουν ἐδῶ, αὐτοῦ εἶναι δέκα φορές καλύτερα, εἰς τήν τέχνην μας, ὅπου εἶναι εὐκόλη δουλειά καί καλό μεροκάματο. Δεν μποροῦμε νά προχωρέσουμε ἀλλά καθώς κατάλαβα ἐγώ ἡ Ἀμερική εἶναι ἕνας πλάνος καί πλανεύει τόν κόσμον, δέν εἶναι τίποτα ἄλλο. Ἐδῶ καθημερινῶς βγαίνουν χιλιάδες ἀπό διάφορα μέρη. Ἔρχονται ἰατροί καί δικηγόροι καί δέν ἔχουν τί νά κάνουν καί ἀναγκάζονται καί πλένουν πιάτα στά ξενοδοχεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὁ Νίκος τοῦ ... ἔχει τέσσερα χρόνια τέσσερα τάληρα δέν ἔχει ἀπάνω του. Μέ χρέος γυρίζει ἔως σήμερα. Τά ἔξοδα εἶναι μεγάλα ἐδῶ, πού εἴμαστε ἐμεῖς, ὅλα εἶναι ἀκριβά. Μέ οἰκονομία θέλει 3 λίρες ὁ ἄνθρωπος. Τό κρέας ἔχει 10 γρόσια καί τί κρέας, ἀπό δέκα μέρες σφαγμένο, σαπίζει στόν πάγο. Τό γάλα ἔχει 8 γρόσια ἢ ὀκά. Ἀλλά τί νά γίνει πατέρα. Ἔτσι ἦταν γραμμένο θά περάσουμε καί τοῦτο. Μόνον ὑγεία νά ἔχωμε καί γρήγορα θά ἀνταμώσωμε. Αὐτοῦ εἴμασταν ἀφεντάδες καί ἐδῶ γινήκαμεν οἱ τελευταῖοι. Αὐτά, πού σᾶς γράφω δέν θά τά πιστέψετε, καθώς δέ θά τά πιστεῦσα καί γώ μου τά ἔκανε ὁ Θεός ξιμέτι (= τυχερό) καί τά εἶδα. Καί ἂν δέν κερδίσουμεν χρήματα, τουλάχιστον εἶδαμεν κόσμον».

1911. Καστανιανίτες μαστόροι. Κάνσας, Ἀμερική

Ταξίδια στο Σουδάν 1903 και 1927

Το 1903 μαστόροι από το Κάντσικο (σημ. Δροσοπηγή), Σέλτση (σημ. Οξυά), Βούρμπιάνη, Στράτσιανη (σημ. Πύργος) και Πυρσόγιαννη ταξίδεψαν στο Σουδάν. Εργάστηκαν σε οχυρωματικά έργα των Άγγλων, δημόσια κτίρια και προπάντως σε τοιχοποιίες αντιστήριξης, γέφυρες και γαλαρίες σιδηροδρομικών γραμμών. Το 1927 μαστόροι από την Πυρσόγιαννη ταξιδεύουν μέχρι το Φάσερ και τη Νιάλα της επαρχίας Νταρφούρ του Σουδάν.

1927. Πυρσογιαννίτες μαστόροι στο Φάσερ του Σουδάν.
Δεύτερος από αριστερά (σειρά όρθιων) ο μάστορας Ηλίας Πετσίνης

Fasher, Darfur, Σουδάν
Τη 13 Ιουνίου 1927

... Πάρα πολύ ζέστη έχομεν αλλά θα συνηθίσωμε, θα μπαλτσαμοθούμε εις τούτον τον τόπον. Δελτίον θερμοκρασίας, ανωτέρα 115 κατωτέρα 85.

Απόσπασμα από επιστολή μάστορα Ηλία Πετσίνη.

«Αρκετοί πεθάναν από τροπικές αρρώστιες και αφροδίσια γιατί πάειναν με ντόπιες. Άλλοι παντρεύτηκαν αφρικάνες, ξέμειναν και πέθαναν εκεί».

Διήγηση Θανάση Πορφύρη, 8/11/1999

Ε. Ζηρογιάννη 11 Νοεμβρίου 1928.
 Αγαπητέ μου αδελφέ Ηλία, σε εδίδε
 φρεσκοφρέσκα φασόλια και
 εγώ σου εδίδω εἶχα και
 διατί σ' εφείρησαι χαρμόσυνη
 χαρμυγή και χαίρεται διά τήν καλήν
 σου υγείαν και εἶμαι σέ σέ
 νη χαρμυγή. Μᾶς ἔγραψες ὅτι
 θα πηγαίνεται τέσσαρας ἡμέρας
 πιά κάτω ἀπό Φάσιερ ἅμα εἶναι
 υγιεινότερον τό κλίμα τόσο
 τό καλίτερον μόνον νά μήν
 εἶναι κόσμος ἄγριος και κακός
 σέ τέτια ταξίδια ἀδερφέ μου
 σέ τέτια μέρη νά εἶσαι
 προσεκτικός...

Ἐν Πυρσόγιαννη 11 Νοεμβρίου 1928

Αγαπητέ ἀδελφέ μου Ἡλία σέ ἀδελφικά
 ἀσπάζομαι. Ἀπό υγείαν εἶμαστε ὅλοι
 καλά τό ἴδιον εὔχομαι και διά σέ. Γράμμα
 σου λαμβάνωμεν τακτικά και χαίρωμεν
 διά τήν καλήν σου υγείαν καθώς και ἡμεῖς
 σοῦ στέλνωμεν τακτικά. Μᾶς ἔγραψες
 ὅτι θά πηγαίνεται τέσσαρας ἡμέρας
 πιά κάτω ἀπό Φάσιερ ἅμα εἶναι
 υγιεινότερον τό κλίμα τόσο τό
 καλίτερον μόνον νά μήν
 εἶναι κόσμος ἄγριος και κακός
 σέ τέτια ταξίδια ἀδερφέ μου
 σέ τέτια μέρη νά εἶσαι
 προσεκτικός...

Συστατική επιστολή ικανότητος εμπείρου τεχνίτη.

Πρόκειται για τον μάστορα Ηλία Πετσίνη από την Πυρσόγιαννη.

Ἐλ Φάσερ, 27 Ἰουνίου 1931

Γνωρίζω τόν ὡς ἄνω ἀναφερθέντα για περίπου τρία χρόνια. Αὐτή τήν περίοδο
 ὑπῆρξε ἐπόπτης και ἐργολάβος για σημαντικά ἔργα σ' αὐτήν τήν περιοχή.

Στήν Τλενείνα για τήν κατασκευή στρατοπέδου και στή Νιάλα για τήν ἀνεγέρση
 τοῦ καινούργιου φρουρίου.

Τόν ἔχω πάντα βρῆ γρήγορο και ὑποχρεωτικό.

Πάντα εἶναι στήν ὥρα του, δουλεύει πολύ και τό ἀποτέλεσμα εἶναι πάντα
 ἀνάλογο τοῦ προσδοκούμενου. Ἐάν κατά τήν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν κάτι δέν ἦταν
 στό ὕψος τῶν περιστάσεων, δέν παραπονέθηκε ποτέ ὅταν κάτι καταδεφαζότανε
 και ξανακτιζόταν.

Ἐχει καλή γνώση τῆς οἰκοδομικῆ τέχνης και δέν ἀρρωσταίνει ποτέ.

Βασιλικός Ἀρχιμηχανικός

(Μπιμπάσι, Ἀκόλουθος Πολιτικῆς Διοίκησης Σουδάν)

Μηχανικός Ἐπαρχίας Νταρφούρ, Σουδάν

1935. Πυρσογιαννίτες μαστόροι ταξιδεύοντας για την Περσία με το καράβι ΤΑΤΣΙΑ.

Απόσπασμα από την εφημερίδα «Αώος»,
Παρασκευή 21 Φεβρουαρίου 1936, αριθ. φύλλου 527.

Από τους ξενητεμένους μας

Πώς περάσαμε τα Χριστούγεννα στην Περσία εις το παράρτημα του 8^{ου} ΛΟΤ

Λοριστάν Περσίας, 26-12-1935

Γράφει ο Γεώργιος Μητσόπουλος,
μάστορας από τον Αμάραντο (Ίσβορο)

Τρίτη, παραμονή των Χριστουγέννων, όλοι είμεθα εις την εργασίαν, αλλά η Χριστουγεννιάτικη ετοιμασία γίνεται για να εορτάσωμεν τα Χριστούγεννα φέτος εις την ξένην μακρυνά από τους δικούς μας και την αγαπημένην Πατρίδα· εν τω μεταξύ είχαμε προσκαλέση και τους λοιπούς πατριώτας μας από το κέντρον του 8^{ου} Λοτ, οι οποίοι κατέφτασαν την δωδεκάτην το μεσονύκτιον. Είχαν φκιάση ένα ωραίο άστρον με τους φακούς των, ξυπνάμε και τους υποδεχόμασθε όλοι μας, ο κ. Δημ. Λωλίδης, αναλαμβάνει και τους προσφέρει καφέ, τα τσιγάρα παίρνουν και δίνουν, ο κ. Γεώρ. Αποστόλου ή Παγώνης, ειδικός εις τα εκκλησιαστικά και με συγκίνηση στα χείλη σηκώνεται και μας λέγει, βρε παιδιά η ώρα

είναι 12.15 μ. μεσονύκτιον, αυτήν την ώρα γεννήθηκε ο Χριστός, εδώ εκκλησία δεν έχουμε, σηκωθείτε να ψάλουμε το «Χριστός γεννάται». Σηκωνόμαστε όλοι μας, σταυροκοπιόμαστε και ψάλλουμε το «Χριστός γεννάται» τρεις φορές καθόμαστε συγκινημένοι διότι συλλογιζόμαστε ότι αυτήν την ώρα θα πηγαίνουν και εις την πατρίδα ιδικοί μας στην εκκλησία και ούτοι βέβαιοι στεναχωρημένοι διότι θα σκέπτονται αν τα παιδιά τους, οι άνδρες τους θα κάνουν Χριστούγεννα.

Κοντά σ' αυτήν την στενοχώρια είχαμε και άλλην διότι μας έλειπε ο καλλίτερος γλεντζές της παρέας μας ο κ. Νικ. Φλίντρης, όστις μετέβη την παραμονήν εις Μπρούτζελ αποσταλείς παρά του κ. Διευθυντού δια την προμήθειαν τριών ποδηλάτων. Ο κ. Αριστοτέλης Παγώνης πρεσβύτερος όλων μας αναλαμβάνει και μας τρατάρει γλυκά και κονιάκ ελληνικόν το οποίον είχαμε προμηθευθή εκ Τεχεράνης διότι τα ελληνικά κονιάκ είναι πολύ δυσεύρετα εδώ εις Περσίαν και διά τούτο είναι και πολύ ακριβά· μία μπουκάλα $\frac{1}{2}$ οκ. έχει δέκα Ντουμάνια δηλαδή 600 δραχ. ελληνικές, όταν πλέον μας επήρεν η χαραυγή ο Μάγειράς μας Ησμαήλ αρχινά και μας σερβίρη την Μαγειρίτσα και το δεύτερον φαγητόν· κατά την διάρκειαν του προγεύματος ο κ. Βασ. Παγώνης πιο επιτήδειος από όλους μας για σφάξιμο σηκώνεται και προετοιμάζει τα δύο αρνιά για την σούβλα, ο Αριστοτέλης ανάβει την φωτιά, όταν ετοιμάζονται τα αρνιά, και η φωτιά έτοιμη, τίθενται το εν εξ αριστερών και το άλλο εκ δεξιών εις την φωτιά. Οι Πέρσαι περίεργοι διότι δεν ξεύρουν από ψητά

1936. Πάσχα στην Περσία.

1935. Ηπειρώτες και Δυτικομακεδόνες μαστόροι στην Περσία.

για την ονομαστική εορτή του και του ευχόμεσθε όλοι «Γειά σου Κίτσο του χρόνου στη Σταρίτσανη». Την ώρα αυτήν έρχονται και μας επισκέπτονται το δεύτερο προσωπικό της Εταιρίας ο κ. Παύλος Λαμπρινίδης και Δ. Τατμιχάλης, Έλληνες εκ Πειραιώς. Τους παραχορούμε θέσι και κάθονται εις το τραπέζι μας. Μετά το φαγοπότι αρχινά το γλέντι με εγχώρια Ηπειρώτικα τραγούδια. Πρώτος αρχινά ο εκ των προσκεκλημένων πατριώτης μας κ. Παντελ. Παπανικολάου το τραγούδι «σε τούτην τάβλα που είμαστε» χειροκροτηθείς παρ όλων· δεύτερος ο κ. Γ. Αποστόλου εκ Πυρσόγιαννης «καρδιά με τα δέκα οκτώ κλειδιά», τρίτος ο κ. Μάνθ. Καραγιάννης εκ Βούρμπιανης «την Αναστασιά», ο Χρήστος Κασιόλας την «Όλγα», ο Αριστοτέλ. Παγώνης φωνάζει βρε παιδιά και λίγο κατανάλωση, κέρνα Τέλη και του χρόνου να κερνάς στην Πυρσόγιαννη για τον Γάμο σου, πέμπτος τραγουδεί ο υποφαινόμενος «Διώξε με μάνα διώξε με κι εγώ να φύγω θέλω» και με την σειράν του ο κ. Τατμιχάλης εκ Πειραιώς το «Γελεκάκι» μετά ο κ. Λαμπρινίδης εκ Πειραιώς

σούβλας είχαν συναθροισθή γύρωθεν και απορούσαν τι είναι αυτά, ο Γερμανός υπεργολάβος της εταιρίας έρχεται και μας παίρνει φωτογραφίας μαζί με τα αρνιά της σούβλας.

Όταν πλέον έγειναν έτοιμα τα αρνιά καθόμασθε όλοι εις το τραπέζι, ο Μάνθος Καραγιάννης φωνάζει τον Μάγειρα Ησμαήλ «Σουπ Ταμάμ» (η Σούπα είναι έτοιμη), ο Ησμαήλ απαντά «ταμάμ ερμπάπ» (έτοιμη αφεντικό), «μπιόρ μποχόρ μποχόρ» (φέρε να φάμε), την ώρα αυτή έρχεται ο Διευθυντής της Εταιρίας κ. Βέλγος και μας επισκέπτεται για τη Χριστουγεννιάτικη γιορτή του προσφέρουμε βερμούτ, το οποίον είχαμε προμηθευθή επί τούτω, μας εύχεται ελληνιστί χρόνια πολλά παιδιά, του χρόνου να είσασθε σπίτια σας με πέντε χιλιάδες Ντουρμάνια (δηλαδή 50 χιλιάδες ριάλια), μας σφίγγει όλων το χέρι και αναχωρεί δια του αυτοτοκινήτου.

Αρχινά πλέον το φαγοπότι η μπύρα παίρνει και δίνει προσφερθείσα και μέρος παρά του Χρήστου Κασόλα

«είμαι εργάτης τιμημένος», ο κ. Δημ. Λωλίδης εκ Βρανίτσης «Το Ξενιτευμένο μου πουλί», ο Απόστολος Σγολόμπης εκ Πυρσογιάννης «απόψε μαυρομάτα μου» και συνέχεια ο Νικ. Παγώνης, Δημ. Γκόψης, Γεωρ. Παπανικολάου, Σωτήριος Γαλάνης κ.λπ. Το τέλος του τραγουδιού έκλεισεν ο Μιχαήλ Γκόρτσος με το εξής τραγούδι «Έβγα μανούλα φώναξε στους πέρα μαχαλάδες», η ώρα είναι πλέον 6 μ.μ., οι προσκεκλημένοι μας ετοιμάζονται να αναχωρήσουν, το αυτοκίνητο κορνάρει έξω από την πόρτα μας σαν να τους λέγει σηκωθείτε γρήγορα, τέλος αφού εκκενώνει και μερικά μπουκάλια ο Αριστοτέλης ξεκινάν να μας αποχαιρετούν όλους διά χειραψίας με την ευχήν και του χρόνου στα σπίτια μας με πολλά λεπτά, τους συνοδεύουμε μέχρι αυτοκινήτου, ο υποφαινόμενος αρχινώ τραγουδών «στο καλό καλοί μου φίλοι». Βγαίνει στην πόρτα η κ. Μπερτουλέρου Ιταλού και μας προσφέρει κρασί της ευχόμαστε όλοι μας χρόνια πολλά και καλή πατρίδα.

Μετά την αναχώρησιν των φιλοξενηθέντων συμπατριωτών μας συνεχίζομεν το γλέντι μέχρι της 12ης αφού τελείωσαν τα 120 μπουκάλια μπύρα και σκεπτόμενοι πως αύριον έχουμε εργασίαν χαιρετιζόμεθα μεταξύ μας και αναχωρούμε ο καθείς για το δωμάτιόν του με την ευχήν εις το στόμα και του χρόνου παιδιά στα σπίτια μας.

Οι μάστοροι που αναφέρονται στο χριστουγεννιάτικο γλέντι είναι από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας. Δημήτριος Λωλίδης, Βράνιστα (σημ. Τράπεζα), Γεώργιος Αποστόλου-Παγώνης, Πυρσόγιαννη, Νικόλαος Φλίντρης, Πυρσόγιαννη, Αριστοτέλης Παγώνης, Πυρσόγιαννη, Μάνθος Καραγιάννης, Βούρμπιανη, Βασίλειος Παγώνης, Πυρσόγιαννη, Παντελής Παπανικολάου, Πυρσόγιαννη, Απόστολος Ζγκολόμπης, Πυρσόγιαννη, Χρήστος Κασιόλας, Σταρίτσιανη (σημ. Πουρνιά), Νικόλαος Παγώνης, Πυρσόγιαννη, Δημοσθένης Γκόψης, Πυρσόγιαννη, Γεώργιος Παπανικολάου, Ζέρμα (σημ. Πλαγιά), Σωτήριος Γαλάνης, Πυρσόγιαννη, Μιχαήλ Γκόρτσος, Πυρσόγιαννη, Γεώργιος Μητσόπουλος, Ίσβορος, (σημ. Αμάραντος)

Εφημερίδα «Αώος», 11 Ιανουαρίου 1936

Νοσταλγία

Συμπατριώτες, φίλοι μου, κι' όσ' είστε και εχτροί μου,
(από μικροδιαφορές
τα είπαμε πολλές φορές)

σας χαιρετώ εγκάρδια σαν νάστε αδελφοί μου,

Ζωγραφισμένοι είσαστε πλατειά στη θύμησί μου
μακρυνά που είμαι τώρα
σε ιστορική μιά χώρα,
καθώς και η γεννέτειρα η πολυαγαπητή μου.

Τη βλέπω κι' ας ευρίσκομαι στης γης εδώ την άκρη,
σε γνώριμα μέρη σεργιανώ:
βρίσκω το σπήτι αδιανό...
και τότε από τα μάτια μου κυλάει ένα δάκρυ.

Κάμποση ώρα στέκομαι και στο παληό σχολείο,
στο χώρο αυτόν τον ιερό,
παιδί σαν ήμουνα θωρώ
σ' ένα θρανίο που κάθομαι με ανοιχτό βιβλίο.

Κ' η κόρη η πανώρια (μικρός πούχ' αγαπήση)
ωραία σαν φεγγάρι
μπροστά μου περνά με χάρι
μ' αλαζονία περισσή χωρίς να μου μιλήση.

Στο δάσος μπαίνω του βουνού σ' ένα ρυάκι στέκω,
σε βράχο βγαίνω ασπροδερό,
κυττάζω πέρα το βιρό,
όπλο κρατώ στο χέρι μου και στα ρουμάνια τρέχω.

Αυτ' είναι μια παραίσθηση που γρήγορα περνάει,
βρίσκομαι πάλι μακρυνά
τριγύρω μ' άγρια βουνά σε μέν' άγνωστα μέρη.
Με χαίρεται η ξηνητειά:
μα η ελπίδα μου μιλάει:
πως πάλι αυτούθε γρήγορο καράβι θα με φέρη.

Τεχεράνη, Στωμύλος

* Στωμύλος, πρόκειται για ψευδώνυμο που χρησιμοποιούσε ο μάστορας Γεώργιος Μητσόπουλο

Στέφανος Ζωγράφος

Χιονιαδίτες μικρέμποροι και μεγαλέμποροι εκτός της Ελλάδος*

Αφού ασχοληθήκαμε – περίπου εν πολλοίς – με τους Χιονιαδίτες που ασχολήθηκαν με το εμπόριο εντός της Ελλάδος, για να κλείση το όλον θέμα πρέπει απαραίτητα να γράψω και για εκείνους τους χωριανούς μας που μετήλθαν του εμπόρου το επάγγελμα εκτός της Ελλάδος και αυτοί είναι ελάχιστοι τον αριθμόν όπως πιο κάτω με σειράν αναφέρονται:

1) **Απόστολος Σκούρτης** του Χριστόδουλου και της Ευφροσύνης- το γένος Νικολάου Φίλη. Εμφανίζεται το πρώτον στα Γιάννινα με μεγάλο κατάστημα ειδών ποτοποιίας επί της οδού Ανεξαρτησίας κατά τα έτη 1924, 1925 και 1926 όπως επίσης και με εργοστάσιον κεραμοποιίας στα Δολιανά με συνέταιρον κάποιον Κατσουλίδην αλλά οι δουλειές γενικά δεν πήγαν καλά και έτσι έκλεισαν και οι δύο επιχειρήσεις.

Αργότερα, τον πανέξυπνον και δημιουργικότατον αυτόν Χιοναδίτην τον συναντούμε στην πρωτεύουσα της Αιθιοπίας, την Αντίς Αμπέμπα, να διευθύνη ένα τεράστιο εμπορο-ραφείο, εμπλουτισμένο με όλα τα εξαρτήματα και με πολλά υφάσματα.

Ο Απόστολος Σκούρτης και η σύζυγός του Αρετή στο εμποροραφείο τους στην Αντίς Αμπέμπα.

* Από τα τετράδια με κείμενα για το χωριό του Στέφανου Ζωγράφου

Έγινε μάλιστα και ράπτης του Χαϊλέ Σελασιέ, βασιλιά της Αιθιοπίας, πλην όμως και εδώ η τύχη δεν ήταν με το μέρος του και ήλθε η κακιά ώρα του κλεισίματος και αυτής της επιχειρήσεως. Αναγκάστηκε τέλος να ρίξει άγκυρα στην Αθήνα, να δημιουργήσει μια καλή οικογένεια και να ζήσει συνολικά χρόνια 97.

2) Δημήτριος Στεργίου (Στέργιος), αδελφός της Βασιλικής, συζύγου του Στεργίου Παπακώστα και της Θεοδώρας, συζύγου του Αλέξη Ράππου.

Τα περισσότερα χρόνια της ζωής του ο Τάκης Στέργιος τα πέρασε στο Χάραρ της Αιθιοπίας, εκεί διατηρούσε κατάστημα ειδών διατροφής και εκεί σε βαθύ γήρας έκλεισε τα μάτια του χωρίς να αφήσει οικογένεια δική του γιατί δεν είχε έλθει σε γάμου κοινωνίαν.

Το 1925 επισκέφθηκε την Ελλάδα ύστερα από απουσία χρόνων πολλών και επισκέφθηκε και το χωριό μας φιλοξενηθείς από τις δύο του αδελφές Βασιλική και Θεοδώρα. Αυτή την εποχή διέθεσε μάλιστα και χρηματικό ποσό για επισκευή του πέτρινου γεφυριού του χωριού μας. Ο Τάκης Στέργιος ήταν ήσυχο ανθρωπάκι, γεμάτο ιστορίες, χιούμορ και ανέκδοτα πολλά.

3) Νίκος Φίλης του Αγγελή και της Γιαννούλας (Νούλας), το γένος Μιλτιάδη Ζωγράφου και μάλιστα αδελφή του ευρίσκεται στο Detroit, μεγάλη πόλη της Αμερικής και διευθύνει πλούσιο ρεστωράν μόνος του, έχοντας για χρόνια πολλά υπάλληλο και τον ανεψιό του από αδελφή, Βασίλη Ζωγράφο του Κύρκα και της Αθανασίας (Θανασούλας). Αργότερα συνεταιρίζεται με κάποιον Παπαδήμα από τη Στράτσιανη (το σημερινό Πύργο) της Κόνιτσας, με τον οποίον μάλιστα κάμουν και επίσημη Διαθήκη: ο ένας να κληρονομήσει τον άλλον. Ο Νίκος –άκληρος– απέθανεν πρώτος και έτσι η μεγάλη του περιουσία –όπως έλεγε αργότερα ο αδελφός του Μάρκος– ήλθε στα χέρια του Παπαδήμα. Εκεί στις U.S.A στο Detroit, άφησαν τα κόκκαλά τους και οι δυο τους, όπως αργότερα – κατά το 1988 και ο Βασίλης Ζωγράφος.

4) Απόστολος Δημητριάδης του Ζήση και της Φροσύνης – το γένος Γιάννη Σκούρτη. Αυτός από όλους τους εις Αμερικνήν ξενητεμένους Χιονιαδίτες είδε και έζησε στην Αμερική.

Κατά διήγησή του – πολλές και διάφορες – πολλά μαγαζιά άνοιγε λίγο διάστημα και κρατούσε ο ίδιος, τα μεταβίβαζε παίρνοντας διαφορά σε χρήμα και ούτω καθ' εξής. Τον έσωσε η σύνταξίς του η πολεμική από την υπηρεσίαν του στον Αμερικανικό στρατό κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Κυνήγι και άγιος ο Θεός! Πλησίασε τα εκατό χρόνια ζωής. Είχε πολλά χαρίσματα, γνώριζε όχι λίγα, πολλά τα προτερήματα και συναφή τα ελαττώματα. Ουδείς αναμάρτητος.

5) Χριστόδουλος Παπακώστας του Δημητρίου και της Δημητρούλας, το γένος Σωκράτη Ζωγράφου, από το 1968 στην Αμερική, Φιλαδέλφεια U.S.A., ανοίγει συνεταιρικά ρεστωράν, το κλείνει γιατί λόγω όχι καλής θέσεως δεν αποφέρει και έτσι όλα του τα χρόνια τα

περνάει σαν υπάλληλος. Πλησιάζει να βγη συνταξιούχος μέσα σε ελάχιστα χρόνια· και

6) Σπύρος Μάτσος του Γεωργίου και της Ευθαλίας – το γένος Κων/ντίνου Νούση. Με λίγα χρόνια στην Αμερική, στην πόλη Πίποντ. Παιδί ξύπνιο και δημιουργικό, έτσι φαίνεται και οπωσδήποτε θα σταδιοδρομήσει. Του ευχόμαστε μ' όλη μας την καρδιά.

Τελειώνουμε πιστεύοντας ότι εξαντλήσαμε το όλον θέμα και συμπεραίνοντας πως από τους Χιονιάδες που ασχολήθηκαν με το εμπόριον εκτός της Ελλάδος κανείς, μα κανείς δεν ευτύχησε να ανέλθη ψηλά, να σταδιοδρομήσει, να αποκτήσει χρήμα και να ενδιαφερθή και λιγάκι και για εκείνον τον τόπο όπου βρίσκονται οι τάφοι γονιών και προγόνων τους. Ελπίζουμε πως από το Σπύρο το Μάτσο, αυτό το χαριτωμένο λεβέντη πολλά τα καλά θα προέλθουν και εις τη γενέτειρα γη, τις Χιονιάδες, θα φθάσουν.

Άμποτε και ο θεός
στήριγμα και βοηθός.

Ο Απόστολος και ο Γιάννης Σκούρτης με την οικογένειά του στην Αντίς Αμπέμπα. 17/9/1948.

Αλέξανδρος Χρ. Σκούρτης

Ένα δημοτικό τραγούδι για τους κλέφτες στα χωριά μας

Το κείμενο αυτό προέρχεται από μαγνητοφωνημένες συζητήσεις με τον Αλέκο Σκούρτη (γεν. 1904), που έγιναν στις 20 Αυγούστου 1989 στην Αθήνα. Κοντά ήταν και η σύζυγός του, Πολυξένη (γεν. 1907), που συμπλήρωνε τα γεγονότα. Έγινε προσπάθεια να γραφτεί το κείμενο ως ένας συνεχής λόγος χωρίς να γίνουν αλλαγές στο λεξιλόγιο και τις εκφράσεις του αφηγητή.

Αυτά που θα πω τα είχαμε συζητήσει με τον πατέρα μου Χριστόδουλο πολλές φορές αλλά το παρακάτω τραγούδι δεν το είχα ξανακούσει.

Είμασταν με τον Γιαννάκη Παπαχρήστο από την Οξυά, τον σκότωσε αργότερα ένας θείος του, και ο πατέρας του Σταγκίκα από τη Φούρκα. Πριν τον πόλεμο, το '27. Θέλαμε να πάρουμε την ξυλεία στο Ντέντσικο αλλά τότε γύριζαν κλέφτες πολλοί και έτσι δεν πήγαμε από το φόβο μας. Πήγαμε στην Κόνιτσα όπου έγινε η δημοκρασία και δεν την χτύπησε κανένας. Μας ενδιέφερε να πάρουμε το πριόνι εμείς, την ξυλεία, εγώ σαν χρηματοδότης και αυτοί σαν επαγγελματίες. Ήξεραν τη δουλειά αυτοί, την είχαν κάνει και άλλη φορά. Άνοιξη ήταν, θυμάμαι, εμείς και οι τρεις καβάλα, στην ποταμιά κάτω από τη Στράτσιανη στο γεφύρι από κάτω, και έρχονταν κοντά μας άλλοι καναδυό-τρεις τραγουδώντας ένα τραγούδι:

*Τα τρία χωριά ορκίστηκαν τα τρία κεφαλοχώρια
Χιονιάδες και το Τούρνοβο και το έρημο Λισκάτσι...*

Άκουσα το τραγούδι αυτό και κοντοσταθήκαμε και οι τρεις και ήρθαν κοντά. Αφού είπαμε γεια σας, από πού είστε, από πούθε έρχεστε· όλα αυτά τέλος πάντων, ρώτησα για αυτό το τραγούδι. Είπαν πως το είχαν κοινό τραγούδι στα χωριά τους. Ήταν από τα χωριά τα δικά μας, Κάντσικο, Ζέρμα, κάπου εκεί, δεν ξέρω ακριβώς. Γυρίζοντας στο χωριό ρώτησα τον πατέρα μου γι' αυτό το τραγούδι και μου είπε ότι είναι παλιό και η ιστορία του ήταν για ληστές που βγήκαν στα αντάρτικα πριν το '12 με το Μακεδονικό, αλλά το γύρισαν στις κλεψιές. Μου είπε ότι ήταν ένας από το Σέλτσι, ο καπετάν Λάζος, ένας από τη Βούρμπιανη, ο καπετάν Κρικώνης και ένας άλλος Παλαβός. «Λάζος και Παλαβός»

Ο Χριστόδουλος Γιάννη Σκούρτης

λυμαίνονταν τα χωριά. Είχαν γίνει στενός κορσές, τσάμικος ταμπάκος, είχαν κάνει πολλά στα χωριά μας. Όταν έρχονταν στο χωριό μας έπιαναν τα άκρα¹. Ένα σπίτι κάτω από του Παπαδιαμάνη, ενός Λέντζου, καλό σπίτι. Τα άκρα έπιαναν, είχαν γνωριμίες αλλά αυτοί οι Λεντζαίοι έφυγαν από το χωριό γιατί βαρέθηκαν που έρχονταν συνέχεια κλέφτες. Επίσης στο σπίτι του παπα-Γιάννη που ήταν στην άκρη, εκεί κρύβονταν και αν τυχόν συνέβαινε κάτι έφευγαν για το βουνό.

Τότε ο παππούς μου ο Γιάννης Σκούρτης αφού βεβαιώθηκε πως εκείνο το βράδυ ήταν στου παπα-Γιάννη, πήγε στο σπίτι για να τους συζητήσει πως δεν έκαναν καλά. Τους είχε γνωστούς και πήγε σαν πρόεδρος του χωριού.

Αφού είπαν πολλά, ο πάππος σηκώθηκε να φύγει. Τον ακολού-

θησε ένας με το μαρτίνι² από κοντά και μόλις έφτασε στις Σέγαινας το σπίτι μπροστά, μετά το λάκκο εκεί που είναι η καρδιά του Τσεπέλη, του έριξε από τα δυό μέτρα. Έπεσε κάτω ο πάππος, του πέρασε η σφαίρα ανάμεσα από τα δυο νεφρά και βγήκε από την κοιλιά. Έβαλε τις φωνές και πετάχτηκαν οι δυο παντρεμένες εκεί κοντά κόρες του, η γυναίκα του Ζήση Δημητριάδη και του Θωμά Μαρινά. Η μια ήταν μάνα του Αποστόλη Δημητριάδη και η άλλη της Γλύκως.

Τον περιποιήθηκαν και πέρασε το κακό, αλλά για τα χωριά το κακό είχε μεγαλώσει. Έκαναν μια συγκέντρωση τα κεφάλια των χωριών Τούρνοβο, Ασημοχώρι, Χιονιάδες και είπαν αν ξανάρχονταν να τους παρέδιναν στους Τούρκους να ξένοιαζαν από αυτό το κακό.

Ο παπα-Γιάννης είχε φύγει για το Τσεπέλοβο γιατί είχε βαρεθεί από τους κλέφτες. Στο Ασημοχώρι οι κλέφτες πήγαιναν στο σπίτι το Χολεβέικο που είχε μια μπίμτσα³ που έμπαινες από το πάτωμα, χωρίς παράθυρα.

Αφού βεβαιώθηκαν πως τη βραδιά εκείνη ήταν στο Ασημοχώρι, ήξεραν πως θα βρίσκονταν στου Χολέβα. Πήγε μια κουσιάδα από Τούρκους, όπως έλεγαν τότε τη χωροφυλακή των Τούρκων, και είπαν τότε μέσα από το σπίτι να τους κρύψουν στη μπίμτσα και αφού έκλεισαν, πάνω τα στρώματα.

Ήταν αποφασισμένοι να τους παραδώσουν στην κουσιάδα που είχε έρθει από την Κολώνια, την Ερσέκα. Τους ζήτησαν να παραδοθούν, αυτοί αρνήθηκαν, και είπαν πως θα κάψουν το σπίτι. Πριν βάλουν φωτιά, ήταν αποφασισμένοι, άνοιξαν μια τρύπα στον τοίχο και τους είπαν να πετάξουν έξω τα όπλα, και αφού τα πέταξαν τους έβγαλαν από πάνω. Τους έδεσαν και τους πηγαίνουν προς την Ερσέκα για να δικαστούν, αλλά η δουλειά ήταν φτιασμένη. Δεν θα έφταναν στην Ερσέκα, μόλις γύριζαν από τη Μπάντρα θα τους εκτελούσαν, είχαν πληρωθεί για αυτό από τα χωριά.

Οι ίδιοι κλέφτες την ημέρα του Αγίου Χαραλάμπους, το 1886, ένα χρόνο πριν τη χρονολογία που γράφει η πέτρα στο Σκουρτάδικο σπίτι, όταν όλο το χωριό ήταν στην εκκλησία, βγήκαν, έκλεισαν την πόρτα της εκκλησίας από έξω και έγινε ένα μεγάλο μακελειό. Ένας Ξενοφώντας από το χωριό μας πήρε ένα μανουάλι και το σήκωσε για να σκοτώσει έναν κλέφτη. Θα τον σκότωνε αλλά χτύπησε το μανουάλι στον πολυέλαιο και γλίτωσε. Ο Ξενοφώντας ήταν παλπούς⁴ της Ελευθερίας Μάτσου και ήταν παληκάρι. Οι κλέφτες μετά έβαλαν φωτιά στο Πασχαλάδικο του Σωκράτη Ζωγράφου και στου παππού μου, του Γιάννη Σκούρτη. Σπίτι και μαγαζί μαζί. Όλοι ήταν στην εκκλησία, κι αν ήταν κανείς στο σπίτι θα βγήκε έξω, ποιος μπορούσε να πει το όνομά του. Βγήκαν από την εκκλησία ο Σωκράτης Ζωγράφος και ο Γιάννης Σκούρτης και δεν είχαν πια τίποτε. Αλλά εδώ να δεις. Ύστερα από χρόνια όταν τους έπιασαν στου Χολέβα και για να τους πάνε στην Ερσέκα έπρεπε να τους περάσουν από την πλατεία του χωριού μας και μετά να περάσουν από τη Μπάντρα, τους έφεραν στο χωριό, εκεί στην πλατεία που ήταν μια καρυδιά και είχε ένα πεζούλι. Εκεί κάθησαν η κουσιάδα των Τούρκων με τους τρεις καπεταναραίους να ξεκουραστούν. Ξυπόλητοι αυτοί. Πρώτα βγήκε ο Σωκράτης Ζωγράφος που έμαθε το γεγονός. Ο Λάζος ήταν δεμένος πισθάγκωνα, πήγε κοντά του και του τράβηξε δυο χαστούκια. Εκείνος του είπε πως το σπίτι του δεν το έκαψαν αυτοί αλλά οι χωριανοί του. Μετά από λίγη ώρα βγήκε ο Γιάννης Σκούρτης που μόλις είδε τον Λάζο, αν και τον είχαν τουφεκίσει παλιότερα, τον συμπόνεσε όπως τον είδε δεμένο και τον αγκάλιασε και τον φίλησε. Γνωρίζονταν αφού είχε το μαγαζί και πήγαιναν οι κλέφτες και ψώνιζαν κρυφά. Πήγε στο σπίτι του και του έφερε κάτι παλιοπάπουτσα να φορέσει και του πήρε και τσιγάρα κι ας του είχε κάψει το σπίτι.

Μετά έφυγαν και μόλις γύρισαν πίσω από τη Μπάντρα εκεί που το λένε Καγκέλια τους εκτέλεσαν, δήθεν πως ήθελαν να φύγουν και έτσι απαλλάχτηκαν τα χωριά μας. Το γεγονός που αγκάλιασε ο Γιάννης Σκούρτης το Λάζο και τον φίλησε ενώ του είχε κάνει κακό, το εξηγώ ότι έγινε γιατί είχε καλή καρδιά. Είχαν ζητήσει στο Γιάννη Σκούρτη να

πάει ειρηνοδίκης στην Ερσέκα αλλά δεν θέλησε.

Αυτά τα θυμόταν ο γιος του, Χριστόδουλος, που ήταν καμιά δεκαριά χρονών.

Ο Γιάννης Σκούρτης δεν είχε λεφτά να φτιάξει το σπίτι και δανείστηκε από φίλους του στην Αλβανία και για τόκο έδινε ένα φόρτωμα μέλι το χρόνο. Είχε 80-100 μελίσσια. Όταν ο Χριστόδουλος ήταν 15 χρονών περίπου, ήρθε η εποχή να δώσουν το μέλι για τον τόκο και είπε στον πατέρα του αντί αυτού να πουλήσουν τα 25 περίπου πρόβατα που είχαν και να δώσουν τα λεφτά να ξοφλήσουν το χρέος. Οι δανειστές ήταν μπεσαλήδες φίλοι που κράταγαν τις φιλίες τους.

Αυτή είναι η ιστορία του τραγουδιού και αυτά υπέφερε από τους κλέφτες το χωριό μας και τα διπλανά χωριά.

Το τραγούδι

*Εψές είδα στον ύπνο μου, είδα και στ' όνειρό μου
Είδα τον ήλιο κόκκινο και το φεγγάρι μαύρο
Είδα τη Μπάντρα κόκκινη την ποταμιά γαλάζια
Είδα και το λημέρι μου μαύρο κι ανταριασμένο
Συμφώνησαν τρία χωριά, τρία κεφαλοχώρια
Χιονιάδες και το Τούρναβο και το 'ρημο Λισκάτσι
Πικρό χαμπέρι ν' έστειλαν στους Τούρκους στην Κολώνια
για να με πιάσουν ζωντανό στο σπίτι του Χολέβα.
Κι ήταν η μέρα βροχερή κι η νύχτα χιονισμένη
Πήγα να μείνω μια βραδιά στο έρημο το Λισκάτσι
Κι ο Λεωνίδας το σκυλί, σκυλί παραδομένο
Με μπαμπεσιά και μ' απιστιά με πρόδωσε στους Τούρκους*.*

Το γύρισμα του τραγουδιού είναι «Λάζο μ' και Παλαβέ μου».

(Το τραγούδι όπως αναγράφεται στο βιβλίο του πρωτ. Τιμόθεου Α. Χρήστου «Ασημοχώρι Κόνιτσας»).

1. Κατέλυαν σε απομακρυσμένα σπίτια του χωριού.
2. Είδος τουφεκιού
3. Κρυφή καταλακτική σε δωμάτιο του σπιτιού.
4. Ήταν προπάππος της και είχε το επώνυμο Δημητριάδης.

Βασίλης Σκούρτης, Παναγιώτης Τασιούλας

Τα ζώα και τα πουλιά στο δημοτικό τραγούδι

Ο σκύλος

Ο ελληνικός λαός τρέφει μεγάλη συμπάθεια σ' αυτό το ζώο, που στο κλίμα της Ελλάδας ζει δεκαπέντε έως είκοσι χρόνια. Τα όρια της ηλικίας του είναι γνωστά στον Όμηρο αφού παρουσιάζει τον πιστό σκύλο του Οδυσσέα, τον Άργο, να ζει περίπου είκοσι χρόνια.

Η χρησιμότητα του σκύλου, οι αρετές του και προπαντός η αφοσίωσή του, έχουν καταστήσει το σκύλο αναντικατάστατο στοιχείο της ζωής στην ελληνική ύπαιθρο. Γι' αυτό δίκαια έχει μπει στις παραδόσεις, στα τραγούδια και στις δοξασίες των Ελλήνων, όπου συνήθως εξυμνείται, ενώ πάρα πολύ σπάνια χλευάζεται. Η λαϊκή μούσα εξύμνησε τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι σκύλοι στους βοσκούς.

Δώδεκα χρόνους πιστικός, και δεκαοχτώ τζιομπάνος.

Κι' ακόμα δεν επλάγιασα μ' έν' όμορφο κορίτσι.

Και μια βραδιά, κακιά βραδιά, νεπήγα να πλαγιάσω.

Τον ύπνο δεν εχόρτασα, τον ύπνο δεν επήρα.

Με ξύπνησαν πολύ πρωί τρεις ώρες πριν να φέξει.

Τ' επήγαν κλέφτες στο μαντρί στην έρημη τη στάνη.

Παίρνω νερό και νίβομαι, ζώνω και τ' άρματά μου.

Και παίρνω δίπλα τ' άβουνά, δίπλα τα κορφοβούνια.

Βρίσκω τη στάνη έρημη και τα συλιά δεμένα.

- Συλιά μου πούν' τα πρόβατα, συλιά μου πούν' τα γίδια:

- Για λύσε μας αφέντη μας και δώσε μας να φάμε

Δεξιά μεριά είν' τα πρόβατα, ζερβά μεριά είν' τα γίδια.

(Χ. Ρεμπέλης, σελ. 43)

Το πιστό τσομπανόσκυλο επιτρέπει στο βοσκό να κοιμηθεί αμέριμνος.

Το πώς αποκοιμήθηκα τρεις μέρες σ' ένα γρέκι

Κι όντας ξυπνάω το πρωί, νε πρόβατα νε γίδια.

Παίρνω νερό και νίβομαι μαντίλι και σφουγγιόμι

και παίρνω δίπλα τα βουνά, δίπλα τα κορφοβούνια,

σταυρώνω ενάν κουτσόλυκο, κουτσό και μ' ένα μάτι.

- Λύκε μ'. μην είδες πρόβατα, λύκε μ' μην είδες γίδια;

- Πέρα σ' εκείνο το βουνό το κορφανταρισμένο,

Στη ρίζα βόσκουν πρόβατα και στην κορφή τα γίδια.

Πήγα να πάρω λάιο αρνί κι παρδαλό κασίκι

κι ήταν μια σκύλα κολοβή κι ένα μαύρο σκυλάκι

μου σπάσανε δυο πλευρά και τη δεξιά μου πλάτη.

(Ε. Μακρής, σελ. 47)

Τα σκυλιά με το γάβγισμά τους προειδοποιούν τον άνθρωπο της υπαίθρου για τους ανεπιθύμητους επισκέπτες.

Μωρή κοπέλα του παπά. μωρή παπαδοπούλα.

Έβγα, κόρη μ', στα κάγκελα, έβγα στο παραθύρι.

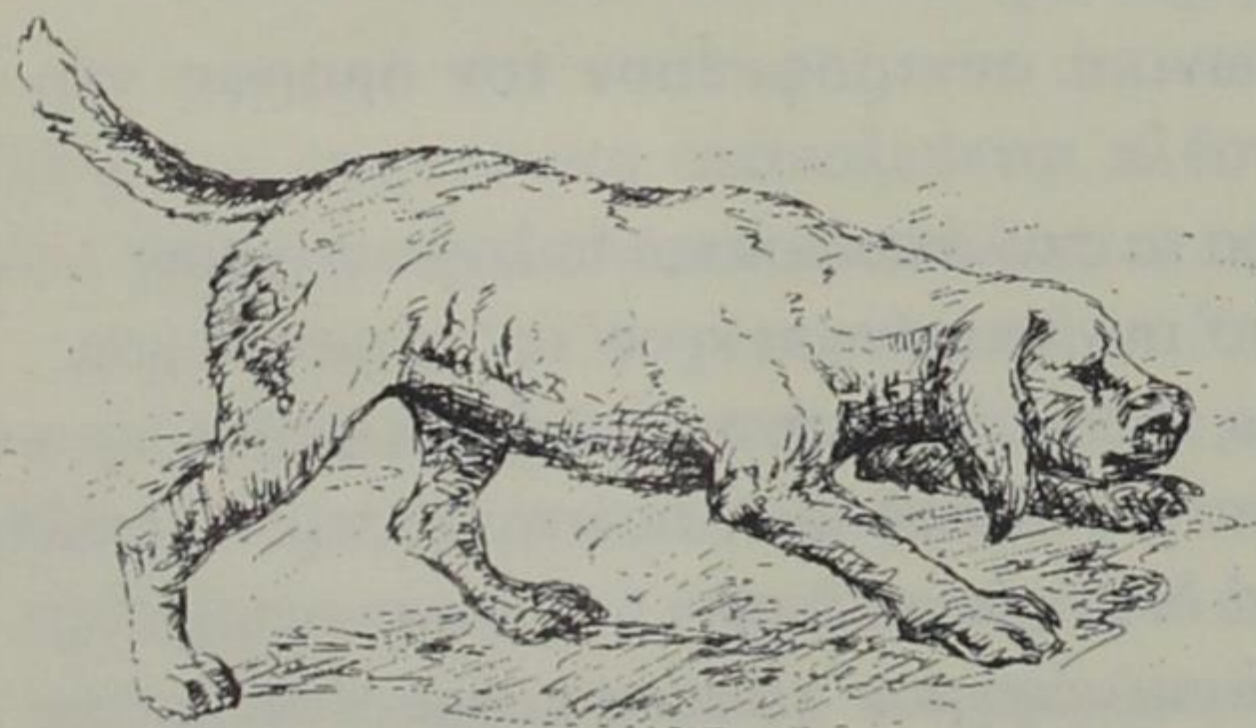
Να ιδείς τι τρώνε τα συλιά, τι τρώνε τα ζαγάρια.

- Μάνα μου κλέφτες έρουνται. κλέφτες να μας πατήσουν.

Κόρη μ' κι αν έρθουν, ας έρθουν, καλώς να μας κοπιάσουν.

Δώσ' τους. κόρη μ', να φαν να πιουν, κρασί για να μεθύσουν.

(Χ. Ρεμπέλης. σελ. 34)

Το γάβγισμα των σκυλιών είναι το φόβητρο των κλεφτών.

Το τι προγκάν τα πρόβατα Βλαχογιωργούλα μου

το τι προγκάν τα γίδια,

κι τα κοτάβια σκούζουνε. κι τα σκυλιά γαβγίζουν;

Έβγα Γιωργούλα μ', για να ιδείς, να ιδείς κι ν' αγναντέψεις,

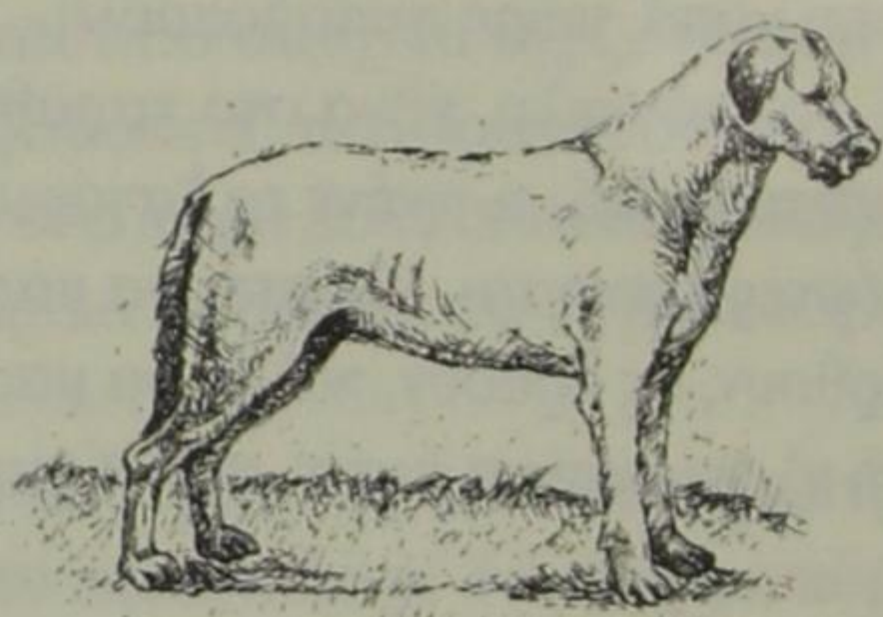
μην είναι κλέφτες στα μαντριά, μην είναι χαραμήδες;

(Ε. Μακρή. σελ. 224)

Ο άξιος νοικοκύρης είχε στο σπίτι του εκπαιδευμένα σκυλιά για το κυνήγι του λαγού, τα λαγωνικά.

Τι σόκανα της ορφανής, τι σόκανα της μαύρης.
 Που μ' άφηκες στο Ντέλβινο. στα έρημα σοκάκια.
 Κι εγώ να σκάψω δε μπορώ κι ούτε και να κλαδέψω.
 Παίρνω τ' αλεύρι δανεικό, τ' αλάτι γυρεμένο.
 Χορτάρισαν οι πόρτες σου κι οι κλειδαριές σκουριάσαν.
 Κλαίγουν τ' αχούρια γι' άλογα, οι οντάδες γι' αφεντάδες.
 Σκούζουν και τα λαγωνικά για τα 'μορφά σ' κυνήγια.

(Χ. Ρεμπέλης. σελ. 30)

Τα καλά λαγωνικά συντροφεύουν τον όμορφο νέο στην αναζήτηση της αγάπης.

Επήρα τα σκυλάκια μου και τα λαγωνικά μου,
 αυγίτσ' αυγίτσα κίνησα κρυφ' απ' τα γονικά μου,
 τρέχω, πηδάω, πηλαλώ, στο ριζοβούνι φτάνω,
 και στο βουνό ανεβαίνοντας λαγούς, περδίκια πιάνω.
 Θωρώ δεξιά, θωρώ ζερβά, θωρώ ένα κυπαρίσσι,
 θωρώ μια κόρη που 'πλενε σε μαρμαρένια βρούση.
 Εζύγωσ' αλαφρ' αλαφρά φτάνω στην κόρη εκείνη,
 και το χρυσό μαντίλι μου τσ' έδωκα να μου πλύνει.
 - Και πώς μου δίνεις, κυνηγέ, μαντίλι να σου πλύνω,
 Τώρα είναι αργά και πάρωρα. δεν έχω πού να μείνω.
 -Αν είν' αργά και πάρωρα και δεν θε να προφτάσεις,
 έλα μαζί μου, κόρη μου. τη νύχτα να περάσεις.
 που 'χω λαγούς και πέρδικες, βιολί και ταμπουράδες,
 κλίνη πλατιά. στρωμ' απαλό κι όλες τες νοστιμάδες...

(Π. Αραβαντινός. σελ. 146)

Ο νιος με τα λαγωνικά εβγήκε στο κυνήγι,
 κ' εκράτει και στο χέρι του ένα μικρό γεράκι.
 Του 'φυγε, τ' απολύθηκε, σε περιβόλι μπήκε,
 και αφορμή του γερακιού, μπήκε κι ο νιος κατόπι.
 Εκ' ηύρε κόρη οπού 'πλενε σε γούρνα μαρμαρένια,
 κι ήταν γεμάτη στο φλωρί και στο μαργαριτάρι.
 - Για μάσε τα σκυλάκια σου. και δέστα στο δεντράκι,
 να μη με φάνε κυνηγέ, να μη με κυνηγήσουν.
 - Εμένα τα σκυλάκια μου λαγούς μονάχα πιάνουν
 και στα κορίτσια τα 'μορφα ποτέ κακό δεν κάνουν.
 Για πες μου, πες μου, κόρη μου, τι προίκα θα μου δώσεις;
 Δε θέλω προίκ' από φλωριά, δε θέλ' από στολίδια.
 - Δε θέλεις προίκ' από φλωριά, δε θέλεις και στολίδια
 σου δίνω τούτη τη μηλιά πούναι γιομάτη μ' άνθια,
 είναι γιομάτη με καρπό, με ζαχαρένια μήλα.
 Έσεισ' η κόρη τη μηλιά, ν' επέφτανε τα μήλα.
 κ' εσχίζονταν, κ' εσκόρπαγαν φλωριά, μαργαριτάρια.
 - Μάζωξε, νιε μου, μάζωξε, τα μήλα της μηλιάς μου
 και πάλε ματαμάζωξε, και πάλε ματαγύρνα.

(Π. Αραβαντινός. σελ. 161)

Ακόμη και ο λεβέντης που γέρασε και δυσκολεύεται πλέον να περπατήσει,
 καταξιώνεται πηγαίνοντας για κυνήγι με τα λαγωνικά του.

Εγέρασα μωρέ παιδιά, δε μπορ' να περπατήσω.
 Τα ποδαράκια με πονούν, τα γόνατα με σφάζουν.
 Δε μπορ' να σύρω τ' άρματα, τα έρημα τσιαπράζια.
 Τις πέντε αράδες τα φλωριά τις τρεις τ' ασημοκούμπια.
 Και μια γιορτή, μια Κυργιακή, μια 'πίσιμη νημέρα.
 Παίρνω τα ζαγαράκια μου και τα λαγωνικά μου.
 Και πήγα και τα έμπασα σ' ένα βαρύ λαγγάρι.
 Κι αλάργα πήγα κι έκατσα σ' ένα ψηλό λιθάρι.
 Κι ανάργια, ανάργια σούριζα κι ανάργια. ανάργια λέω:
 «Ομπρός τε ζαγαράκια μου. και σεις λαγωνικά μου.
 Φέρτε τ' αλάφια ζουντανά τ' αρκούδια ημερωμένα.

(Χ. Ρεμπέλης. σελ. 36)

«Σκύλα» αποκαλεί ο λαός την άνομη γυναίκα,

...Και κόρη πήγαν κι έφεραν του Μάργιαν' τη γυναίκα.
 Στην πόρτα νόπου έμπαινε, στη σκάλα π' ανεβαίνει.
 Ο γρίβας εχλιμίντρισε κι η κόρη αναστενάζει.
 Γυριζ' ο Μαργιαννός και λέει, γυρίζει και της κρένει:
 - Μωρή σύλα, μώρ' άνομη κι Οβραίο γεννημένη,
 Το Γρίβα τον εγνώρισες, εμένα δεν γνωρίζεις;
 Κι έβγαλε το σπαθάκι του, λιανά, λιανά την κάνει....

(Χ. Ρεμπέλης. σελ. 48)

«Σκυλιά» είναι οι προδότες στο παρακάτω δημοτικό τραγούδι:

- Τι χάλευες, τι γύρευες απάνω στην Αρίνα;
 «Πήγα να ιδώ τους φίλους μου. τους αδερφοποιτούς μου.
 Πήγα να κάτσω μια βραδιά κι ένα Σάββατο βράδυ.
 Κι ήταν η μέρα βροχερή κι η νύχτα χιονισμένη.
 Κι οι φίλοι μου γίνκαν οχτροί κι οι γιεδικοί μου ξένοι.
 Κι οι Βησσαντσιώτες τα συλιά συλιά παραδομένα.
 Επήγαν και με πρόδωκαν μέσα στους Αρβανίτες.
 Κακό καϊτέρι μόκαναν κάτω απ' την Αρίνα.
 Τρίγια ντουφέκια μόριξαν, τα τρίγι' αράδα, αράδα.
 Το 'να με πήρε ξώδρομα και τ' άλλο στο κεφάλι.
 Το τρίτο το φαρμακερό μεσ' της καρδιάς τα φύλλα.
 Το στόμα γαίμα γιόμισε, τα χείλια μου φαρμάκι.
 Δεν έχω κέναν να με κλαίει, να με μοιρολογάει.
 Ούτε μανούλ' ούτε αδερφή, ούτε καλή γυναίκα.

(Χ. Ρεμπέλης, σε).. 53)

«Σκυλιά» είναι και οι σύντροφοι που προδίδουν και ξεγελούν το φίλο τους.

Καλά ήσουν, Μήτρο μ' στου Μουριά, καλά και στου Ρουμείκου,
 τι γύρευες, τι χάλευες στην έρημη την Μπάνια;
 - Μούηδε απού λόγου μ' πήγα εγώ μούηδε απού κεφαλιού μου.
 Μι γέλασαν, μι πλάνεψαν νοι σκύλοι οι σύντροφοι.
 Μου 'παν γένουντι πρόβατα καλά, ζυγούρια σαν κριάρια,
 και είναι τα έξουδα 'λαφριά, του κιχαϊλίκι λίγου,

Κι ούλο καλά τα πόριψα ούλο το καλοκαίρι,
 μι τουν καφέ, μι του ρακί. μι τα καλά τα λόγια.
 Τώρα σιμά του Χινοπώρου, σιμά τουν Αϊ-Δημήτρη,
 παίρνουν λουγαριάζουντι, ρίχνουν κιχαϊλίγια,
 πέντε χιλιάδες έξουδα κι δέκα κιχαϊλίγια.

(Ε. Μακρή, σελ. 222)

«Σκυλί» όμως είναι και ο σκληροτράχηλος Κατσαντώνης που δεν προσκυνάει τους Τούρκους.

Πουλί μ', σαν πας στον τόπο σου, διάβα κι από τα Χάσια,
 χαιρέτα μου την κλεφτουριά κι αυτόν τον Κατσαντώνη.
 Νάχει το νου του δυνατά, σαν το λαγό στη φτέρη.
 Δεν είν' ο περσινός καιρός κι ο φετινός χειμώνας,
 φέτος το 'χει Δερβέναγας με τον Βελή το Γκέγκα,
 σέρνουν τσεκούρια στ' άλογα και λόγγες κρεμασμένες.
 Κι όσοι κλέφτες κι αν τ' άκουσαν, όλοι θα προσκυνήσουν
 κι ο Κατσαντώνης το σκυλί δεν πάει να προσκυνήσει.

(Ε. Μακρή, σελ. 113)

Σκούρτης Βασίλης

Τα μικρά υδροηλεκτρικά

Το νερό δεν είναι εμπορικό προϊόν αλλά αποτελεί κληρονομιά που πρέπει να προστατεύεται.

Κατά τον κ. Γιάννη Α. Μυλόπουλο, καθηγητή στον τομέα Υδραυλικής και Τεχνικής Περιβάλλοντος της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ., το νερό που προορίζεται για ύδρευση πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό αγαθό, το νερό που συντηρεί τη ζωή στη φύση να αντιμετωπίζεται ως προστατευόμενο περιβαλλοντικό αγαθό κι όταν το νερό συντηρεί αναπτυξιακές και οικονομικές δραστηριότητες όπως η γεωργία, η βιομηχανία ή ο τουρισμός, τότε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως καθαρά οικονομικό αγαθό.

Η κοινοτική οδηγία 2000/60, καθορίζει το πλαίσιο της υδατικής πολιτικής της Ε.Ε. με κύριο άξονα την περιβαλλοντική διάσταση του νερού. Στόχος της Ε.Ε. είναι να βελτιωθεί από άποψη σύστασης, ποσότητας και ποιότητας η κατάσταση των υδάτων της Ευρώπης έως το 2015, με εθνικές νομοθεσίες και ενέργειες που θα εναρμονίζονται με τις κοινοτικές απαιτήσεις και θα τηρούν το χρονοδιάγραμμα.

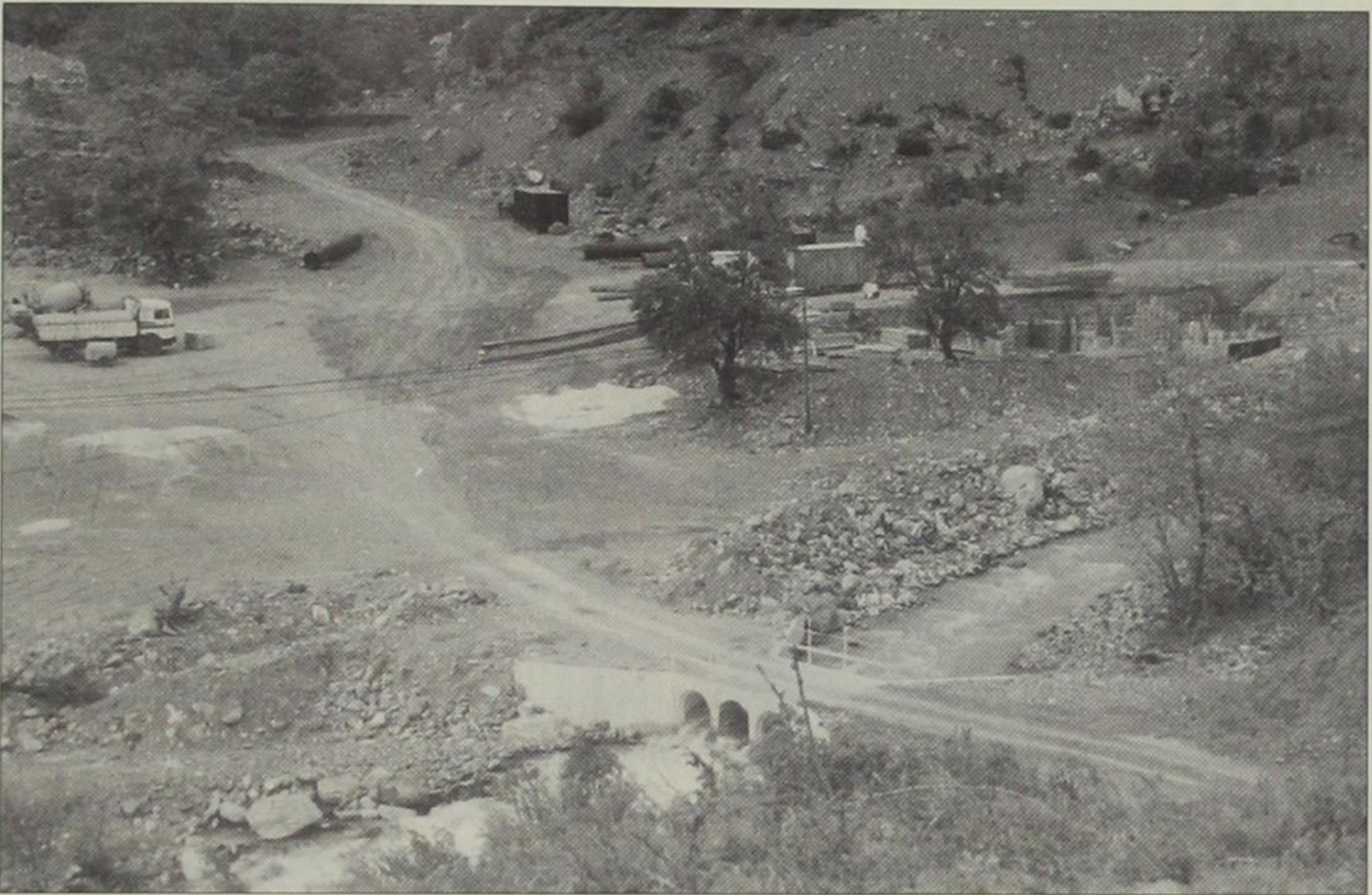
Τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν την κατάρτιση προγραμμάτων παρακολούθησης της κατάστασης των επιφανειακών υδάτων με επιστημονική μέριμνα και θα πρέπει όλα αυτά να εγκατασταθούν μέχρι το 2006.

Η οικολογική κατάσταση ενός υδάτινου σώματος θα καθορίζεται από μια σειρά βιοτικών και αβιοτικών στοιχείων, «στοιχεία ποιότητας». Τα βιοτικά στοιχεία είναι: α) φυτοπλαγκτόν και φυτοβένθος, β) μακρόφυτα, γ) βενθικά μακροσπόνδυλα και δ) ψάρια. Τα αβιοτικά στοιχεία είναι: α) υδρομορφολογικά και β) χημικά και φυσικοχημικά στοιχεία.

Η οδηγία λοιπόν της Ε.Ε. προωθεί έναν πανευρωπαϊκό συντονισμό των μέτρων προστασίας, διαχείρισης και επιστημονικής παρακολούθησης που αφορούν επιφανειακά και υπόγεια ύδατα εντός των περιοχών λεκάνης απορροής του κάθε ποταμού.

Ο ενιαίος χώρος στον οποίο διαμορφώνονται τα σχέδια διαχείρισης είναι η περιοχή λεκάνη απορροής ποταμού, η οποία περιλαμβάνει τα επιφανειακά νερά όπως και τα υπόγεια ενός υδατορέματος που εκβάλλει στη θάλασσα μαζί με τη θαλάσσια ζώνη που επηρεάζει.

Εκτός από τη ρύπανση, για την οποία ενοχοποιούνται πολλοί παράγοντες, η υποβάθμιση των υδάτων οφείλεται και σε έργα που προκαλούν βλάβες συχνά μη αναστρέψιμες στο περιβάλλον.

Το εργοτάξιο του υδροηλεκτρικού φράγματος στην Αγ. Παρασκευή

Η λειτουργία των μικρών υδροηλεκτρικών προβληματίζει τις τοπικές κοινωνίες, που με περιορισμένη πληροφόρηση καλούνται τις περισσότερες φορές να πάρουν σημαντικές αποφάσεις. Θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε μερικούς προβληματισμούς που αφορούν στη δημιουργία των μικρών υδροηλεκτρικών, μια και το θέμα ήδη έχει χτυπήσει την πόρτα μας, με το υδροηλεκτρικό Δίστρατου σε λειτουργία και το υδροηλεκτρικό Αγίας Παρασκευής (Κεράσοβου) υπό κατασκευή.

Κατά τη λειτουργία τους τα υδροηλεκτρικά είναι υποχρεωμένα να αφήνουν μια ελάχιστη παροχή νερού καθ' όλη τη διάρκεια του έτους περίπου ίση με το 1/3 της μέσης παροχής των ξηρότερων μηνών (Ιούλιος-Σεπτέμβριος). Με δεδομένο ότι τα περισσότερα ελληνικά ποτάμια κατά τους καλοκαιρινούς μήνες το νερό τους λιγοστεύει αισθητά, η αναλογία του 1/3 φαίνεται να είναι δύσκολο να τηρηθεί από τους υπεύθυνους των έργων.

Η παροχή νερού δεν θα είναι αρκετή ώστε να μπορούν να γεννούν τα διάφορα είδη ψαριών και να μεγαλώνει ο γόνος. Η μειωμένη παροχή νερού θα έχει σημαντικές επιπτώσεις και στις παραποτάμιες ζώνες (παράχθια βλάστηση). Η κατασκευή αναβαθμών για τη συγκράτηση των φερτών υλών προκαλεί διακοπή της κίνησης των ψαριών.

Οι σκάλες ελευθεροεπικοινωνίας των ιχθυοπληθυσμών αχρηστεύονται και η επικοινωνία των πληθυσμών των ψαριών ανάντη και κατόντη των ποταμών γίνεται προβληματική αφού τις περισσότερες φορές μεγάλο μέρος της παροχής του ποταμού απομακρύνεται με σωληνώσεις αρκετά χιλιόμετρα από την κυρίως κοίτη του ποταμού.

Η μείωση των ιχθυοπληθυσμών επομένως είναι αναπόφευκτη, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα και σε άλλα είδη της παραποτάμιας ζώνης όπως π.χ. στη βίδρα. Ο κατακερματισμός του ποταμού επιφέρει ρήξη στη συνεκτικότητα ενός οικοσυστήματος αναντικατάστατου για την περιοχή μας και τη χώρα.

Η χωροθέτηση του έργου, η αισθητική του κτιρίου καθώς και οι δρόμοι πρόσβασης αλλοιώνουν το φυσικό τοπίο δημιουργώντας σκηνικό εργοταξίου μέσα σ' ένα χώρο απείρου φυσικού κάλλους. Αν βέβαια τα εν λόγω υδροηλεκτρικά πρόκειται να κατασκευαστούν σε περιοχές υποψήφιες να ενταχθούν στο μελλοντικό εθνικό Πάρκο Γράμμου, τα έργα αυτά πρέπει να παγώσουν έως ότου η ζωνοποίηση της περιοχής «Νατούρα» τους καθορίσει περιοχές που μπορούν να εγκατασταθούν.

Ως συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι όταν τα έργα είναι μικρά και «ευνοϊκά» για τη λεκάνη απορροής και έχουν τη συναίνεση των κατοίκων τότε αυτά μπορούν να υλοποιηθούν.

Όταν όμως πρόκειται για έργα σύνθετα που εξυπηρετούν μεταφορές νερού έξω από τη λεκάνη απορροής και έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε μια ευρεία περιοχή, τα έργα αυτά δεν μπορούν να προχωρήσουν χωρίς την ύπαρξη ενός πλήρως διαμορφωμένου σχεδίου, αποδεκτού από την τοπική κοινωνία και τους επιστημονικούς φορείς.

Εθελοντική εργασία στον Αγ. Αθανάσιο Χιονιάδων

Πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας για το περιβάλλον

Απολογισμός δράσεων 2005 -

Συντήρηση παραδοσιακών κτιρίων στα Μαστοροχώρια

Ο Δήμος Μαστοροχωρίων και η οργάνωση ΠΕΕΠ συνεχίζουν για δεκατέσσερα ολόκληρα χρόνια μια παράδοση κοινών δράσεων στην περιοχή της Ηπείρου, που στοχεύουν στην αποκατάσταση πετρόκτιστων κτιρίων και συμβάλλουν ενεργά στην ανάδειξη της ηπειρώτικης παράδοσης και στη διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του τόπου.

Οι εθελοντές το καλοκαίρι του 2005 τελείωσαν τον καθαρισμό της Αγίας Παρασκευής που είχαν αρχίσει το καλοκαίρι του 2004 στην παλιά Λυκόραχη. Ξεκίνησαν τον καθαρισμό αποκατάσταση της εκκλησίας της Αγ. Παρασκευής στη Λαγκάδα που χρονολογείται από τον 17ο αιώνα.

Στους Χιονιάδες ασχολήθηκαν με τον καθαρισμό των προσόψεων του καφενείου, του ναού του Αγ. Αθανασίου και του παλιού Δημοτικού σχολείου που μετατρέπεται σε «Μουσείο Χιονιαδιτών Ζωγράφων».

Οι δύο ομάδες δεκαοχτώ νέων εθελοντών από διάφορες χώρες όπως η Ελλάδα, η Κορέα, η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Ιταλία, το Μεξικό, η Γαλλία και το Βέλγιο φιλοξενήθηκαν σε κτίρια των χωριών κατάλληλα διαμορφωμένα και εργάστηκαν με την καθοδήγηση ειδικευμένων μαστόρων πέντε με έξι ώρες καθημερινά, εκτός Κυριακής. Στον ελεύθερο χρόνο τους γνώρισαν τις ομορφιές, τον πολιτισμό, τις παραδόσεις και την ιστορία του τόπου αλλά κυρίως ήρθαν κοντά με τους φιλόξενους κατοίκους του.

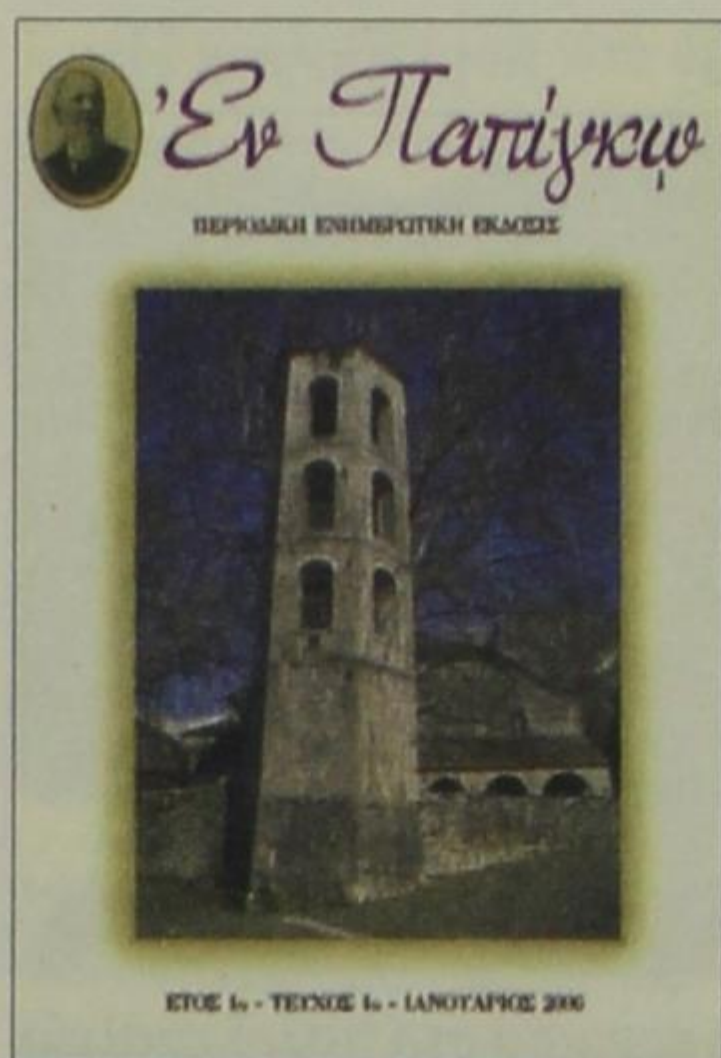
Τα προγράμματα εθελοντικής εργασίας θα συνεχιστούν και φέτος με τη συνεργασία και την υποστήριξη του Δήμου Μαστοροχωρίων. Φέτος θα τελειώσουν τον καθαρισμό της Αγ. Παρασκευής στη Λαγκάδα και στους Χιονιάδες θα συνεχιστεί ο καθαρισμός του σχολείου (Μουσείου), του παλιού καφενείου, του ναού του Αγ. Αθανασίου και θα αρχίσει ο καθαρισμός του Αγ. Νικολάου.

Ελπίζουμε αυτή η συνεργασία με τα προγράμματα εθελοντικής εργασίας να συνεχιστεί όχι μόνο για να τηρήσουμε την παράδοση τόσων χρόνων καλής συνεργασίας αλλά και για να συνεχίζουμε να προσφέρουμε από κοινού στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας.

Εθελοντική εργασία στο παλιό σχολείο.

Βιβλιοπαρουσίαση

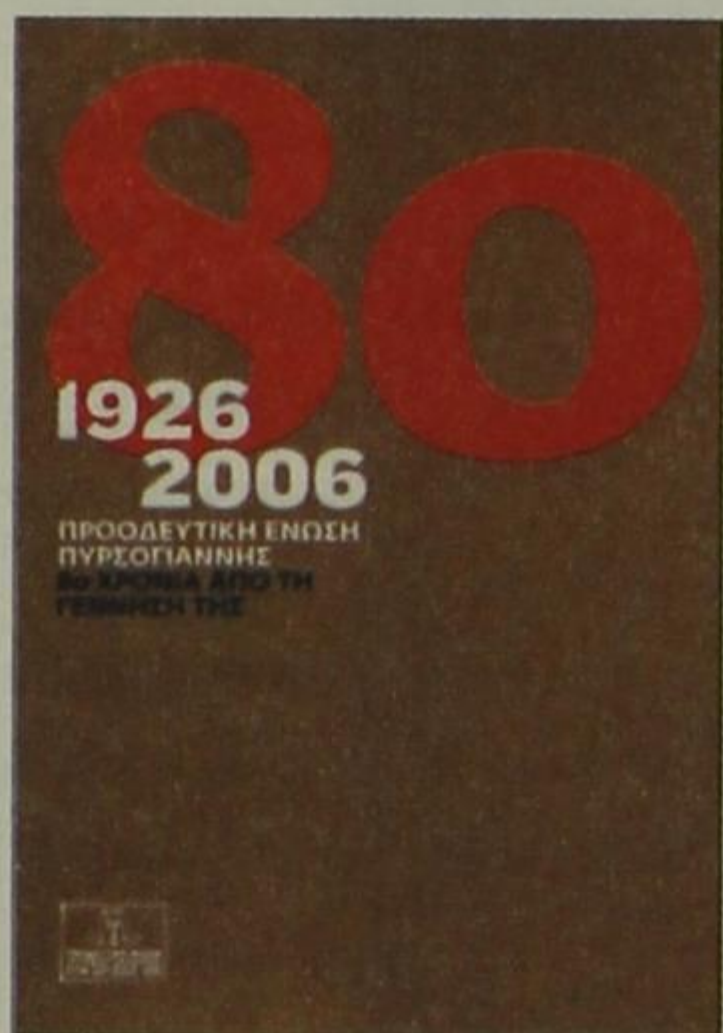

Εν Παπίγκω, Περιοδική ενημερωτική έκδοση

Σ' αυτό το έντυπο θα παρουσιάζεται η όλη δράση του Κληροδοτήματος Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου καθώς και τα μελλοντικά σχέδια, με μοναδικό γνώμονα, αυτά να είναι απολύτως σύμφωνα με όσα ο αείμνηστος συγχωριανός τους, μεγάλος ευεργέτης και ιδρυτής της Εφορείας Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου, Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος, οραματιζόταν.

Ακόμη στο έντυπο αυτό θα δημοσιεύεται τμηματικά όλη η δράση του Κληροδοτήματος, η ιστορία της Εφορείας των Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου, των Σχολείων του

Παπίγκου, η ιστορία της Παπιγκιώτικης Μάνδρας και ό,τι άλλο αφορά στη ζωή του και προπαντός τους αγώνες και τις προσπάθειες που κατέβαλε ο Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος και τη σημασία που έδωσε στην εκμάθηση και εμπέδωση της ελληνικής γλώσσας και της κλασικής παιδείας.

Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης. 1926-2006. 80 χρόνια ζωής

Η Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης συμπλήρωσε 80 χρόνια ζωής και κυκλοφόρησε καλαίσθητο ενημερωτικό έντυπο. Μια πορεία γεμάτη αγώνες και συμμετοχή στις ανάγκες και στα προβλήματα του τόπου μας. Χωρίς τον Σύλλογο δεν είναι υπερβολή, θα είμασταν φτωχότεροι σε πρωτοβουλίες για έργα και σε προοπτική για επίβιωση. Στα χρόνια που πέρασαν δεν σταμάτησε και δεν χαλάρωσε την παρουσία του. Ήταν κάτι που το επιδίωξε μόνιμα και που ανταποκρινόταν σε ένα διάχυτο ή συγκεκριμένο αίτημα

των μελών του και του κοινού γενικότερα.

Ογδόντα χρόνια ζωής δεν είναι λίγα. Και στη ζωή του καθενός και στη ζωή ενός σωματείου. Στέκεσαι στο κρίσιμο αυτό σταυροδρόμι κι αναπολείς τι πέρασε κι αναλογίζεσαι τι θα έρθει. Το γεγονός ότι η δράση της Ένωσης προσφέρει σήμερα πλούσιο υλικό στον

οποιοδήποτε κριτή του έργου της, τιμητή ή επικριτή, αυτό και μόνο είναι αρκετό για να μας πείσει ότι αυτό που έγινε ήταν κάτι το έντονο και αποφασιστικό.

Και μονάχα σε τούτη την προοπτική αν τη δούμε η 80χρονη, σταθερή και ιδίως αυτοδύναμη, όχι απλώς επιβίωση αλλά θαυμαστή άνθιση της Προοδευτικής Ένωσης, είναι ένα κατόρθωμα που τιμάει τα μέλη της και τον τόπο μας.

Χιονιαδίτες Ζωγράφοι στην «Καθημερινή»

Στις σελίδες «Τέχνες και Γράμματα» της εφημερίδας «Καθημερινή», την Κυριακή 19 Μαρτίου 2006, δημοσιεύτηκε κείμενο του Φαίδωνα Χατζηαντωνίου, με την ευκαιρία της έκθεσης στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας. Το άρθρο ήταν εκτενές και είχε τίτλο «Χιονιαδίτες ζωγράφοι στο Βυζαντινό». Ο δημοσιογράφος στην αρχή του κειμένου αναφέρεται στη συλλογή της οικογένειας Γιαννούλη, στην ομάδα ερευνητών, αρχαιολόγων και ιστορικών που συνέβαλε στη συντήρηση και την επιστημονική τεκμηρίωση των έργων και στις εκθέσεις που έχουν πραγματοποιηθεί. Στη συνέχεια μιλάει για την παράδοση της χιονιαδίτικης ζωγραφικής, τις επιρροές και τη γεωγραφική της εξάπλωση. Τέλος, αναφέρονται οι αδελφότητες που συνένωναν τους Χιονιαδίτες της διασποράς και για τη σημερινή δράση της Αδελφότητας και του Πολιτιστικού Συλλόγου με τις εκδόσεις, το περιοδικό «Εκ Χιονιάδων» και το βιβλίο «Ξυλόγλυπτες και ζωγραφιστές κασέλες από τους Χιονιάδες της Ηπείρου», για τα οποία γράφει ιδιαίτερα κολακευτικούς χαρακτηρισμούς. Σε ξεχωριστό πλαίσιο αναφέρεται στο Μουσείο Χιονιαδιτών Ζω-

γράφων που ετοιμάζεται στους Χιονιάδες. Το αφιέρωμα διανθίζεται με έξι έγχρωμες φωτογραφίες έργων Χιονιαδιτών ζωγράφων και τοπίων του χωριού.

Η Ημέρα Ποίησης και μια βραδιά αφιερωμένη στην Ελληνική και Αλβανική ποιητική δημιουργία

Με την πρωτοβουλία και το συντονισμό του Διονύση Κυρζίδα, Χιονιαδίτη κατά την καταγωγή και γεννημένου στην Αλβανία, διοργανώθηκε με την ευκαιρία της **Ημέρας της Ποίησης** στις 21 Μαρτίου, στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, εκδήλωση αφιερωμένη στην Αλβανική και Ελληνική ποίηση. Η ιδέα της ξεκίνησε από τυχαία συνάντηση του Διονύση Κυρζίδα με τον ποιητή Τίτο Πατρίκιο. Το πρόγραμμα περιελάμβανε απαγγελίες από τη σύγχρονη Ελληνική ποίηση και από Αλβανούς ποιητές που διαμένουν στην Αθήνα, ακολούθησε συζήτηση και στη συνέχεια ακούστηκαν μουσικά κομμάτια από ταλαντούχους μουσικούς. Η εκδήλωση συνέβαλε στην αλληλογνωριμία και την προσέγγιση ανθρώπων διαφορετικής προέλευσης, αντίληψης, και εμπειριών μέσω της ποιητικής τέχνης.

Γιάννης Λιάτσης

Από την Αδελφότητα Χιονιαδιτών «Ο Άγιος Αθανάσιος»

Αγαπητοί χωριανοί και φίλοι της Αδελφότητας μας,

Για μια ακόμη φορά αισθανόμαστε την ανάγκη μέσα από τις σελίδες του περιοδικού μας να έρθουμε σε άμεση επικοινωνία μαζί σας και να σας ενημερώσουμε για δραστηριότητες και πρωτοβουλίες της Αδελφότητας και τον προγραμματισμό και την υλοποίηση νέων για το προσεχές μέλλον.

Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι οι αποστάσεις που μας χωρίζουν και οι φρενώδεις ρυθμοί των μεγαλουπόλεων που ζούμε μας έχουν κάνει να νιώθουμε ξένοι ανάμεσα σε ξένους και γι' αυτούς τους λόγους έχουμε χρέος σαν Αδελφότητα να βρίσκουμε τρόπους επαφής, αναλαμβάνοντας κάποιες πρωτοβουλίες και διοργανώνοντας ορισμένες εκδηλώσεις με απώτερο σκοπό τη διατήρηση των δεσμών μας.

Ξεκινώντας να αναφέρουμε ότι εκδόθηκε και διατέθηκε το ημερολόγιο του 2006 με θέμα «Απόψεις του χωριού μας» πλαισιωμένο από φωτογραφίες του Μίλτου Γεραβέλη.

Τον περασμένο Γενάρη διοργανώθηκε η κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας μας στο ξενοδοχείο Στάνλεϋ μέσα σε μια ζεστή ατμόσφαιρα χάρις στην καταλυτική σας παρουσία και την παρουσία αντιπροσώπου από το χωριό μας, το Αγρίνιο και από γειτονικά χωριά

(Ασημοχώρι) όπως και την παρουσία της κ. Όλγας Χρηστίδη, αντιπροσώπου της οικογένειας Χρηστίδη και ευχαριστούμε θερμά όλους για την τιμή που μας έκαναν να βρεθούν κοντά μας.

Ακολούθησαν οι καθιερωμένες αρχαιρεσίες για την ανάδειξη του νέου Διοικητικού Συμβουλίου. Έγινε οικονομικός απολογισμός του απερχόμενου Δ.Σ και στη συνέχεια προχώρησε η εκλογική διαδικασία η οποία ανέδειξε το νέο Δ.Σ. που αποτελείται από τους παρακάτω:

Πρόεδρος, Λιάτσης Ιωάννης – **Αντιπρόεδρος**, Ζωγράφος Μιχάλης – **Γραμματέας**, Σκούρτης Κων/νος – **Ταμίας**, Μανδρίδης Βασίλειος – **Μέλη**, Ζωγράφος Κων/νος, Γεραβέλης Μιλτιάδης, Λέρη Βασιλική

Αντιπρόσωποι για την Πανηπειρωτική: Μάτσος Στέφανος, Δημητριάδης Χριστόδουλος
Αντιπρόσωπος για την Ομοσπονδία Κόνιτσας: Σακούλης Παντελής

Διοργανώθηκε διήμερη εκδρομή το Μάρτιο στο Μυστρά και Μονεμβάσια με επιτυχία. Βέβαια είχαμε μικρή συμμετοχή χωριανών και λόγω απρόοπτων γεγονότων, όπως το θάνατο του Διομήδη Λιάτση και του Σωτήρη Σιαννά στις οικογένειες των οποίων εκφράζουμε τα θερμά μας συλλυπητήρια. Πιστεύουμε πως αν δεν είχαμε τέτοια γεγονότα η συμμετοχή θα ήταν μεγαλύτερη και ευελπιστούμε για το μέλλον. Στην πρώτη συνεδρίαση του νέου Δ.Σ τέθηκαν ορισμένες προτάσεις και αφού συζητήθηκαν αποφασίστηκε η υλοποίηση κάποιων στο προσεχές μέλλον όπως:

1. Να διοργανωθεί παραδοσιακό πανηγύρι στις 15 Αυγούστου στο εξωκλήσι της Παναγίας και γι' αυτό σας καλούμε να συμμετέχετε ενεργά με την παρουσία σας.

2. Να γίνουν ορισμένες μικροεπισκευές στο χώρο του καφενείου για την καλύτερη λειτουργία του.

3. Να γίνουν δύο παραδοσιακές βρύσες στους δυο μαχαλάδες στις θέσεις Αριάκης και Τσούρλα ή δύο ξύλινα κιόσκια στις θέσεις Αλώνια και Μανουράς. Για την τελευταία πρόταση η υλοποίησή της θα αποφασιστεί αφού εξετάσουμε τις όποιες τεχνικές δυσκολίες και βεβαίως και το κόστος κατασκευής τους.

Στις προσπάθειες βέβαια αυτές, όπως αντιλαμβάνεστε, είναι απαραίτητη και η δική σας συμβολή απ' την οποία αντλούμε δυνάμεις για να γίνεται το χωριό μας ολοένα και καλύτερο.

Είναι αλήθεια πως οι υποχρεώσεις όλων μας είναι αρκετές και δε μας αφήνουν περιθώρια για να συμμετέχουμε πιο ενεργά σε τέτοιες προσπάθειες, όμως πολλές φορές η ηθική ικανοποίηση που νιώθουμε από τα αποτελέσματα των προσπαθειών αυτών μας αποζημιώνει για τις όποιες θυσίες έχουμε κάνει.

Εξάλλου είναι γεγονός ότι εμείς οι Χιονιαδίτες, όπου κι αν βρισκόμαστε, κουβαλάμε μέσα μας σαν γονιδιακό κληροδότημα τις αξίες, τις παραδόσεις και τα ιδανικά μας ως χρέος απέναντι στους προγόνους μας και οφείλουμε να υποστηρίξουμε τέτοιες πρωτοβουλίες ακόμα και ως παρακαταθήκη για τους νέους ανθρώπους, τα παιδιά μας. Σας ευχαριστούμε θερμά.

Διόρθωση

Εκ παραδρομής γράφτηκε λάθος λεζάντα στη φωτογραφία της σελίδας 30 του προηγούμενου τεύχους του περιοδικού «Εκ Χιονιάδων». Αντί: *Αθανάσιος και Πολυξένη Παπακώστα (1926)*, έπρεπε να γραφτεί: *Ελλάς Παπακώστα και Σωκράτης Γιαννούλης, 1926 Κόνιτσα*. Η φωτογραφία ανήκει στον Ευριπίδη Ζωγράφο.

Ιωάννης Γκερέκος – Καθηγητής Σχολής Σ.Α.Ε.Τ¹

Χριστίνα Παλαιοπανίδη-Κυρζίδη – Τελειόφοιτη Σχολής Σ.Α.Ε.Τ

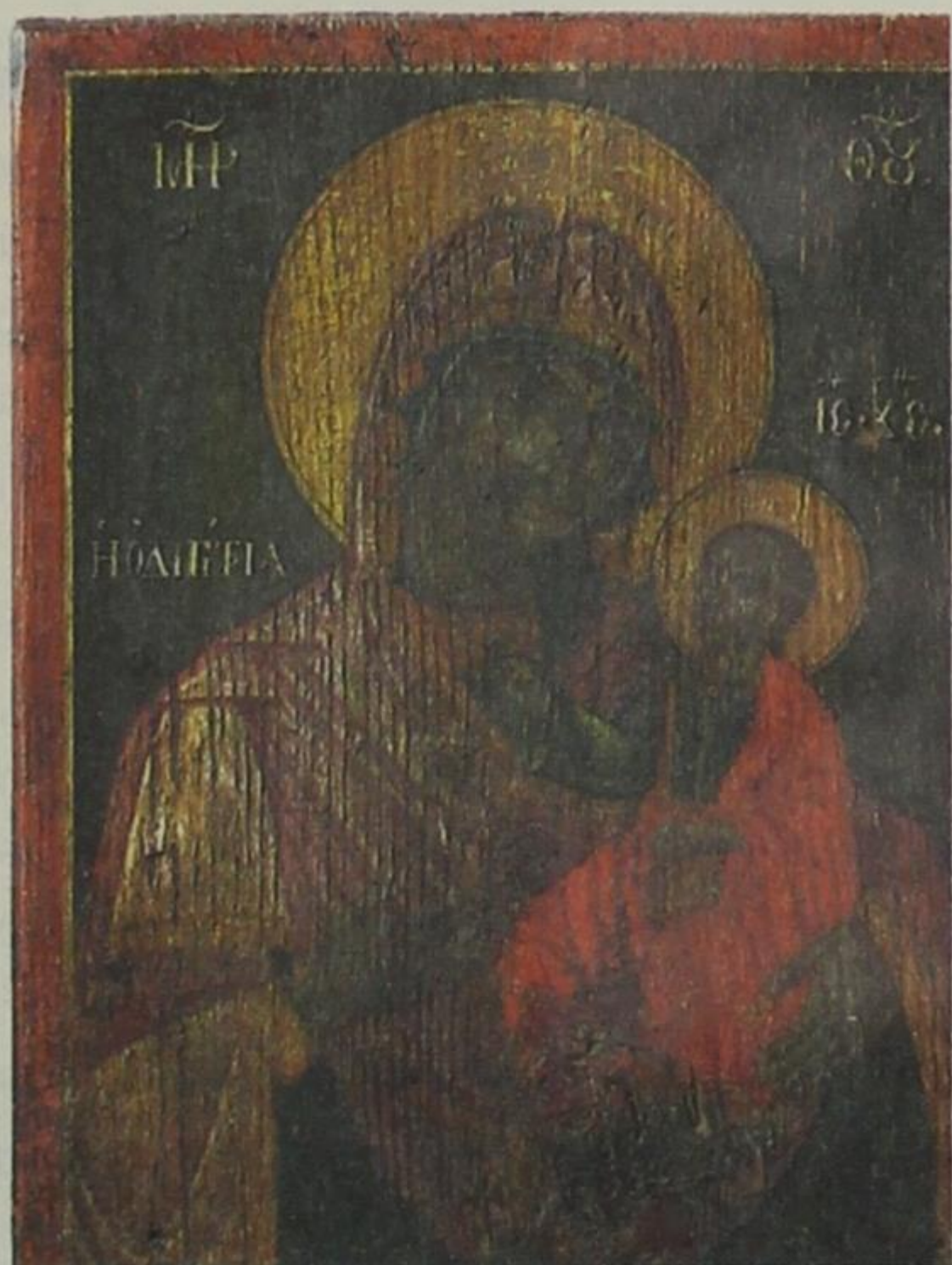
*Απόσπασμα από την πτυχιακή εργασία με τίτλο:
«Συντήρηση τριών εικόνων 19ου αιώνα
από συλλογές Χιονιαδιτών ζωγράφων»*

Στα πλαίσια της εκπόνησης της παραπάνω πτυχιακής εργασίας, πραγματοποιήθηκαν φυσικοχημικές αναλύσεις σε τέσσερις εικόνες για να μελετηθούν τα υλικά και ο τρόπος κατασκευής τους και ακολούθησε η συντήρησή τους. Πρόκειται για ένα τρίπτυχο (εικ.1), μία εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας (εικ.2), μία του Αγίου Γεωργίου (εικ.3) και μία του Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων (εικ.4). Η πρώτη ανήκει στον κ. Ευριπίδη Ζωγράφο, οι ακόλουθες δύο στον κ. Κώστα Σκούρτη* –τους οποίους ευχαριστώ θερμά για την εμπιστοσύνη τους– και η τελευταία στην οικογένειά μου.

Εικ.1 Εξωτερική (αριστερά) και εσωτερική (δεξιά) όψη του Τριπτύχου

* Οι τρεις εικόνες προορίζονται για το Μουσείο Χιονιαδιτών Ζωγράφων Σ.Ε.

Εικ. 2. Παναγία Οδηγήτρια

Εικ. 3. Άγιος Γεώργιος

Εικ. 4. Άγιος Γεώργιος εξ Ιωαννίνων

Από τις αναλύσεις αυτές και από τη γενικότερη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της εργασίας, εξήχθησαν χρήσιμα συμπεράσματα τόσο για τα συγκεκριμένα έργα, όσο και για την τέχνη των χιονιαδιτών ζωγράφων γενικότερα. Το ακόλουθο κείμενο αποτελεί απόσπασμα της πτυχιακής αυτής εργασίας.

Τεχνολογικά Συμπεράσματα²

Από τις φυσικοχημικές αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν στις εικόνες, προέκυψε πως για την κατασκευή του υποστηρίγματος των έργων χρησιμοποιήθηκε τόσο κωνοφόρος, όσο και πλατύφυλλη ξυλεία, ενώ για τη δημιουργία του στρώματος της προετοιμασίας, σε όλες τις περιπτώσεις, εφαρμόστηκε ένα στρώμα γύψου με κάποια ζωική κόλλα.

Όσον αφορά το ζωγραφικό στρώμα, πέραν της χρήσης του αυγού ως συνδετικού υλικού των χρωστικών, παρατηρήθηκε το σπάνιο φαινόμενο της χρήσης καζεΐνης για τον ίδιο λόγο. Η καζεΐνη είναι ένα παράγωγο του γάλακτος και πρόκειται, άρα, για ένα πρωτεϊνικό υλικό. Προκύπτει από το διαχωρισμό του αποβουτυρωμένου γάλακτος ή από την προσθήκη μέσω οξύνισης στο τυρόγαλα³ και έχει χρησιμοποιηθεί ιδιαίτερα ως συνδετικό σε τοιχογραφίες κατασκευασμένες με την τεχνική *secco* (ξηρογραφία), αλλά πολύ σπάνια σε εικόνες.

Για την επίτευξη των επιθυμητών αποχρώσεων, στο Τρίπτυχο χρησιμοποιήθηκαν κατά βάση καθαρά (άμικτα) χρώματα, σε αντίθεση με την εικόνα του Αγίου Γεωργίου, που τα περισσότερα αποτελέσματα προέκυψαν από την ανάμιξη ποικίλων χρωστικών. Γενικά οι χρωστικές που περιλαμβάνονται στις εικόνες που εξετάστηκαν είναι ποικίλων προελεύσεων (είτε γαιώδεις και ορυκτές χρωστικές, είτε συνθετικές χρωστικές του εμπορίου⁴).

Επιπλέον, και στις δύο εικόνες, παρατηρώντας τη στρωματογραφία των δειγμάτων που ελήφθησαν, υπάρχουν σημεία στα οποία το οπτικό αποτέλεσμα είναι συγκεκριμένου

Δείγμα No.4

Εικ.5

Δείγμα No.1

Δείγμα No. 7

Δείγμα No. 6

Εικ. 6

χρώματος, εντούτοις κάτω από την τελική χρωστική υπάρχουν στρώματα τελείως διαφορετικού χρώματος. Κάτι τέτοιο εμφανίζεται στο δείγμα No.1, το οποίο παρόλο που έχει ληφθεί από κόκκινη περιοχή, στην οπτική παρατήρησή του κάτω από την κόκκινη χρωστική, εμφανίζεται ένα στρώμα λαδί χρώματος. Το ίδιο παρατηρείται και στο δείγμα No.4 από την ίδια εικόνα, στο οποίο κάτω από το στρώμα που αποδίδει το σάρκωμα, υπάρχει επίσης ένα λαδί στρώμα που δεν είναι ορατό στο τελικό αισθητικό αποτέλεσμα (εικ.5). Τέλος, στην εικόνα του Αγίου Γεωργίου, στο δείγμα No.6 από τα φτερά του δράκου, κάτω από την τελική πορτοκαλοκόκκινη χρωστική, υπάρχει ένα κίτρινο στρώμα και στο δείγμα No.7 που προέρχεται από τον πορτοκαλί-μπλέζ πύργο, κάτω από το λεπτό τελευταίο στρώμα που αποδίδει το χρώμα της περιοχής, εμφανίζονται δύο στρώματα, ένα λευκού και ένα γαλάζιου χρώματος που μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως ο πύργος ζωγραφίστηκε πάνω από τις χρωστικές που απέδιδαν τον ουρανό (εικ.6).

Τέλος, ως βερνίκι, σε όλες τις εικόνες παρατηρήθηκε η χρήση της γομαλάκας σε μίξη με μαστίχη. Η γομαλάκα ως βερνίκι προσφέρει ένα επίστρωμα σκληρό, ανθεκτικό και αρκετά γυαλιστερό, ενώ αυτό της μαστίχας είναι ελαστικό και ανοιχτόχρωμο. Επομένως, η ανάμιξη των δύο συστατικών από το ζωγράφο απλοσκοπούσε στη δημιουργία ενός στρώματος περισσότερο εύκαμπτου.

Τεχνοτροπικά Συμπεράσματα⁵

Παρατηρώντας ένα ενδεικτικό μέρος της καλλιτεχνικής δημιουργίας των Χιονιαδιτών ζωγράφων και ιδιαίτερα των εικόνων είτε απ' ευθείας, είτε μέσω φωτογραφιών μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά τους.

Τα ξύλα που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή των υποστηριγμάτων των εικόνων είναι διαφόρων ειδών και προέρχονται κυρίως από την ξυλεία που υπήρχε στη γύρω περιοχή. Σε ορισμένα από αυτά υπάρχουν τρέσσα, προσαρμοσμένα με καρφιά, ενώ σχεδόν όλα είναι επίπεδα⁶. Η κατεργασία τους πραγματοποιήθηκε είτε με σκαρπέλο, είτε με πριόνι, ενώ πριν την τοποθέτηση της προετοιμασίας (ιδιαίτερα σε υποστηρίγματα από πλατύφυλλη ξυλεία), η επιφάνεια του ξύλου χαρασσόταν για καλύτερη πρόσφιση του υποστρώματος με το ξύλο. Τέλος, σε καμία από τις εικόνες που παρατήρησα κατά την έρευνά μου, δεν υπήρχε ύφασμα ως υποστηρικτικό υλικό της ζωγραφικής επιφάνειας, εκτός από την εικόνα του Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων που η ζωγραφική είχε γίνει πάνω σε μουσαμά που στη συνέχεια προσαρμόστηκε σε ξύλινο υποστήριγμα.

Στις περισσότερες εικόνες, πριν την εφαρμογή των χρωμάτων, όλο ή κάποιο μέρος του σχεδίου αποδίδεται εγχάρακτα. Στην εικόνα του Αγ. Γεωργίου, με αυτό τον τρόπο έχει σχεδιαστεί ολόκληρο το αρχικό σκαρίφημα, σε αντίθεση με το Τρίπτυχο στο οποίο εγχάρακτα αποδίδεται μόνο το κυκλικό σχέδιο των φωτοστεφάνων.

Χαρακτηριστικό της χιονιαδίτικης ζωγραφικής αποτελούν τα φαρδύα πλασίματα. Με μια προσεκτική ματιά στα έργα που απεικονίζονται ανθρώπινες μορφές (εικόνες – τοιχογραφίες) είναι εμφανές πως ο προπλασμός στα πρόσωπα και τα ακάλυπτα μέρη των σωμάτων τους εμφανίζεται ελάχιστα, αφού τα φωτίσματα καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος (εικ.7).

Εικ.7 Λεπτομέρεια προσώπου αγίου που αποδίδεται με φαρδύα πλασίματα

Στα ενδύματα τα φωτίσματα αποδίδονται συνήθως με δύο και σπανιότερα με τρεις τόνους, ενώ ορισμένες φορές παρατηρείται το φαινόμενο να εφαρμόζονται πρώτα οι ανοιχτοί τόνοι και στη συνέχεια πάνω σε αυτούς να τοποθετούνται οι σκουρότεροι με ελεύθερη πινελιά (εικ.8, 9).

Εικ. 8 Λεπτομέρειες στις οποίες έχουν εφαρμοστεί πρώτα οι ανοιχτοί και έπειτα οι σκούροι τόνοι

Εικ. 9 Λεπτομέρεια στην οποία έχει εφαρμοστεί αρχικά ένας ενδιάμεσος γαλάζιος τόνος και στη συνέχεια πάνω σε αυτόν τοποθετήθηκαν τόσο οι ανοιχτότεροι όσο και οι σκουρότεροι

Παρατηρώντας την εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας, μελετώντας τα τεχνοτροπικά της χαρακτηριστικά και συγκρίνοντάς τα με αυτά της χιονιαδίτικης τέχνης, πιθανολογείται πως δεν πρόκειται για έργο Χιονιαδιτών ζωγράφων, αφού τα φωτίσματα της σάρκας είναι ιδιαίτερα στενά και ο προπλασμός είναι ορατός σε μεγάλο μέρος της (εικ.10), ενώ οι πτυχώσεις και τα φωτίσματα των ενδυμάτων είναι αρκετά σχηματοποιημένα χωρίς το πινέλο να κινείται ελεύθερα για την απόδοσή τους (εικ.11). Όμως, όπως αναφέρθηκε,

ανήκε σε συλλογή Χιονιαδίτη αγιογράφου και πέρασε σε απογόνους του. Αυτό φανερώνει πως οι καλλιτέχνες από τους Χιονιάδες διατηρούσαν σχέσεις και επαφές με ομότεχνούς τους και από άλλες περιοχές. Άλλωστε στη ιδιωτική συλλογή του Αναστασίου Ζωγράφου, γιου του Πολύκαρπου Αν. Ζωγράφου, υπάρχει μια εικόνα του Θεού ζωγραφισμένη από τον Κωνσταντίνο Βεζυρόπουλο και τόπο καταγωγής τη Σμύρνη, όπως αναγράφεται και χρονολογία κατασκευής το έτος 1905⁷.

Εικ. 10 Λεπτομέρειες των προσώπων της Παναγίας (αριστερά) και του Χριστού (δεξιά) που αποδίδονται με στενά πλασίματα

Εικ.11 Λεπτομέρεια από το μαφόριο της Παναγίας, όπου είναι εμφανής η σχηματοποιημένη απόδοση των πτυχώσεων και των φωτισμάτων

1. Συντήρηση Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

2. Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται συμπεράσματα που προέκυψαν από τις φυσικοχημικές αναλύσεις.

3. Λαμπρόπουλος Β., Νταλούκα Ε., Παπαθανασίου Θ., Χατζηδάκη Μ., Συντήρηση Έργων Τέχνης, Σημειώσεις για τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, τ. 2, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, σελ. 274.

4. «Εκ Χιονιάδων σπούδες και ανθίβολα», 130 έργα από τη συλλογή της οικογένειας Γιαννούλη, κατάλογος έκθεσης, Βόλος 2004, σελ. 232

5. Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται συμπεράσματα που προέκυψαν καθαρά από οπτική παρατήρηση έργων.

6. Η μόνη εικόνα σε σκαφωτό υπόστρωμα που έχει πέσει στην αντίληψή μου είναι η εικόνα του Αγ. Αθανασίου στον Ι.Ν. Αγ. Αθανασίου Χιονιάδων και εκτιμάται ότι ανήκει στον 16ο αιώνα.

7. Βρέλλη – Ζάχου Μ., (1996), Ο Χιονιαδίτης Λαϊκός Αγιογράφος Πολύκαρπος Αναστ. Ζωγράφος (1874 – 1953), Ανάτυπο από τον συλλογικό τόμο «Η επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο» (Εισηγήσεις στο Α΄ Επιστημονικό Συμπόσιο), Δήμος Κόνιτσας – Πνευματικό Κέντρο, Κόνιτσα

Απόστολος Ζώτος

Άγγελος

Στον Κώστα και στον Βασίλη

Σε τρούλο σκοτεινό από ανήλικα σύννεφα
 μαθημένο
 μικρές βροχές τις βάρδιες των αστερισμών
 ευπιστία ανέμου

ανάκουστα – αμύριστος
 Χιονιαδίτης άγγελος
 άνεμος ρόδου και σάρκα
 με στήθος πανσέληνο
 καστανά μαλλιά από τρισύλλαβη σίκαλη
 ροζ κορδέλα κουτσουπιάς

με θυμό παράδοξο δροσερό σαλπίζει βοριά
 υποψιασμένο μαβί
 απελθέτω
 καμπάνες κλειδωμένες

Ευειδής με των ψυχών τα ονόματα
 αηδόνια και ανεμώνες αέναα τρίζοντας
 ψηφιδωτή ευλάβεια

Στα χείλη νόστος θάλλει της κερασιάς
κυματισμός της ψυχής λύπη ακαλλώπιστη
μουγκό άρωμα κεριού αιθάλη

παγωμένο Χαίρε σε οφθαλμούς πένθιμους
και κάτι αλληλούια σαν κλάμα.

Πόση πορφύρα σ' έναν θώρακα
πόσες βιολέτες και ανεμώνες
αναπνοές της άνοιξης
σε μια πληγή

διάφανος Αώος τα μάτια σου·

Το Πνεύμα της ώχρας χάιδεψα και του κόκκινου
κυανό της μέντας
ματόφυλλα άρρητα
και στην παλάμη μου τον νοτισμένο
όπου κατοικείς έσφιξα ασβέστη να σε γνωρίσω

του κέδρου χρυσάφι φλέβα του Σαραντάπορου
του ανθρώπου νίβοντας την όψη
στη σαπίλα μέσα των ρόδων

δαχτυλικά βιολέτας με δίδαξες αποτυπώματα
ακουστική άνοιξης λύπες πένθιμες
πόθους αφής
όνειρα και ρήματα εσταυρωμένα
θανάτου καλοσύνη
την παρήχησιν του έψιλον.

Με ολονύκτιους σε ψάλλω τώρα ψιθυρισμούς
φωνές της ιτιάς και του φράξου
αγίασον από λιποθυμισμένα περιβόλια.

Πόσοι Χιοναδίτες ζωγράφοι με φως πάλεψαν
μυρωμένο
αϋπνίας ευλάβεια
να πάρει μορφή ένας άγγελος
ποιά τοιχογραφία ασημένιων λέξεων
Ένα ποίημα.

Αγ. Νικόλαος, Μελισσουροί Άρτας

Δωρεά στο περιοδικό μας

Ο Μιχάλης Βατσαλής, πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου και ο Δημήτρης Σδούκος, αντιδήμαρχος του Δήμου Μαστοροχωρίων, δώρισαν 1300 ευρώ για τη έκδοση του νέου τεύχους του περιοδικού «Εκ Χιονιάδων». Τους ευχαριστούμε πολύ. Δεν λείπουν από τα φτωχά και άγονα μέρη μας τα ικανά και ανιδιοτελή άτομα με ευαισθησία στα πολιτιστικά θέματα. Ο Δήμος μας ευτύχησε να πλαισιώνεται από αυτούς τους ανθρώπους, που πρόσφεραν και συνεχίζουν να προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στον τόπο.

